

כנס מיוחד של הכנסת

הישיבה השלושים-ושבע של הכנסת השמינית

יום חמישי, י"ט ניסן תשל"ד (11 אפריל 1974)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.16

א. מעשה הרצח הנמשע בקריית-שמונה בידי מחבלים שמעבר לגבול

נזכחתכם על אדמת פלשתינ נעשתה על חשבון בני עמנו וגירושו מאדמתו בצורה נאצית. הממשל הציוני ממשיך במדיניות הגזלנית, ההגליה והגירוש נגד המוני העם הערבי הפלשתיני. כמו כן ממשיך להשתמש בכך ככלי לביצוע התכניות הבאות לשרת את האינטרסים האימפריאליסטיים. תכניות אלה מנוגדות לשאיפות עמי האזור, ובטוח ארוך מנוגדות לשאיפות היהודים החיים בפלשתינ.

לכן אנו — החזית העממית — המפקדה העליונה — לא באנו להרוג למען הרג, אלא להגן על עצמנו ולשחרר אדמתנו מעול הגזענות הציונית המשרחת את האימפריאליזם והמובילה אתכם לעברי פי פחת. גזענות זו מוליכה אתכם שולל והיא מנוגדת לאינטרסים של עמי האזור ולאנטרס האמיתי של הציבור היהודי בפלש-תינ.

לכן אנו פונים לציבור הישראלי לפתוח את עיניו ולהבין את שורש הרע באזור.

אנו בחזית העממית — המפקדה הכללית — גמרנו אומר להמשיך במאבק המזויין נגד המדינה הציונית עד חיסולה, ולהקים במקומה את המדינה הדמוקרטית הפלשתינית שיחיו בה יהודים וערבים בלי הבדל דת, גזע ולאום —

גאולה כחן (הליכוד):

בשביל מה את קוראת זאת?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

— אשר בה טמון האינטרס האמיתי של הערבים והיהודים מבני פלשתינ. לכן אנו גמרנו אומר להמשיך במאבקנו הצודק עד השגת מטרותינו הצודקות.

אני קוראת זאת כדי שידעו כולם —

(קריאה: לא יודעים זאת?)

— וגם בבית הזה — אין זו תנועת שיחרור. זו תנועת רצח, ורצח למען רצח. הילדים הקטנים, הנשים, הגברים, החיילים והשוטרים, הם נפלו קרבן לא למען שיחרור של מישוה שרוצה להשתחרר, כי אם מי שרוצה לרצוח אותנו נפש ולהרוס את אדמתנו. זה לא יהיה ולא יקום. העם הזה סבל סבל רב בכל הדורות, ואנחנו פה במדינה יהודית עצמאית היודעת להגן על עצמה ועל תושביה.

חיו"ר י. ישעיהו:

אני מכריז בזה על הפסקה של עשר דקות.

חיו"ר י. ישעיהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. חברי הכנסת, שוב נשתלחה ידם של מרצחים וזדים ושפכה באכזריות חייתית ובהתעללות שטנית דם נקיים רב: ילדים, נשים וגברים, שישובו היום בבתיהם לתומם בעיירה קריית-שמונה.

גדול היגון ועצומים הזעם והחרון על נפשות טהורות ותמימות שחיייהם נקפדו בידי בני עוולה על לא עוול בכפן.

הדם הנקי שנשפך — לא יכופר!

(הכנסת מכבדת בקימה את זכרם של הנרצחים)

רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כולנו מזועזעים מהפשע שנעשה הבוקר בקריית-שמונה. רצח ילדים, נשים ואזרחים חפים מפשע, רצח לשם רצח. כניסה לדירות ורצח כל אלה שהיו בתוכן.

אין זו הפעם הראשונה שמחבלים חודרים לארצנו ומבצעים מעשי רצח. אולם ההרג שנעשה הבוקר בקריית-שמונה עולה בתיעובו על כל קודמיו.

על ממשלת לבנון לדעת שאנו רואים בה ובתושביה המסייעים בידי המחבלים את האחראים לרצח זה. אני רוצה להביע מעל במה זו, בשם הממשלה והכנסת, לתושבי קריית-שמונה ולמשפחות הנרצחים ולמצועים את תנחומינו והשתתפותנו בכאבם ובאבלם.

מסעם לפעם מגיעה האש לקריית-שמונה.

כל איש בישראל יודע את סבלם של תושבי קריית-שמונה האמיצים והמתמידים בחייהם בישוב ספר זה. חובתנו כולנו לעשות את כל שביכולתנו להגן עליהם, לעזור להם ולהקל עליהם.

יש 18 הרוגים: 5 נשים, 8 ילדים, 2 חיילים ועוד שלושה גברים. הפצועים הם: 5 אזרחים, 2 שוטרים, 5 מאנשי משמר הגבול ו-3 חיילים.

על-מנת שיהיה לנו מושג מה הדמות של התנועות האלה שמתללות את שם "תנועת שיחרור", אקרא את הכרוז שהם השאירו: "החזית העממית — המפקדה העליונה. אנו מצטערים לפנות אליכם בשפת הנשק, מפני שלא מצאנו עד כה אוון קשבת לדרישותינו הצודק-קת לשיחרור ארצנו מהכובשים הציוניים.

חברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (ישעיהו, מאיר) —

ג. הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים

ייעודי, וממשלת ישראל תמלא את החובות המוטלות עליה במלוא התוקף והסמכות.

חברי הכנסת, ביום ה-1 באפריל קיבלתי מאת יושב-ראש ועדת החקירה — מלחמת יום-הכיפורים — דו"ח חלקי. הדו"ח נמסר גם לוועדת החוץ והבטחון של הכנסת, אף נתפרסם ברבים. למחרת קבלת הדו"ח פתחה הממשלה בדיון, שעודנו בעיצומו. החלטות הממשלה בקשר להמלצות הוועדה לגבי נושאי תפקידים בצה"ל, לרבות דברי לרמטכ"ל בישיבת הממשלה, נתפרסמו ברבים. הוועדה הגישה גם מסקנות והמלצות במישור המוסרי, והן:

(א) הצורך בהגדרה ברורה בחלוקת הסמכויות, החובות והאחריות בענייני בטחון בין שלוש הרשויות העוסקות בעניינים אלה, דהיינו: הממשלה וראש הממשלה, שר הבטחון, וראש המטה הכללי.

(ב) הרכבת ועדת שרים לענייני בטחון.

(ג) הצורך בהקפדה על הפעלת הוראות החוק ותקנון הממשלה הבאות להבטיח את סודיות דיוניה בענייני בטחון.

(ד) הסמכת ראש הממשלה בעתות מלחמה להקים צוות שרים מצומצם בראשותה, שיהיה מופקד על הכרעה בעניינים דחופים הנובעים מניהול המלחמה.

(ה) שורה של המלצות הנוגעות לקהיליית המודיעין, הבאות הן כדי להבטיח קיום של פלוראליזם בהערכות מודיעיניות וסוגיות, והן כדי לתת בידי ראש הממשלה את הכלים הדרושים כדי לוודא תפקוד יעיל של כל קהיליית המודיעין למתן התרעה וגיתוח הערכותיהם המודיעיניות.

הממשלה התחילה בדיון בהמלצות אלו של הוועדה וקבעה את הכלים והנוהלים לבדיקת ההמלצות וליישומן. החלטות הממשלה בנושאים אלה יובאו בבוא העת לפני הכנסת, במידה שתכנן ניתן לפירסום ברבים, ולפני ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, במידה שתכנן מחייב סודיות.

סעיף 30 בדו"ח הוועדה דן בנושא "האחריות האי-שית בדרג הממשלתי", ובו נאמר בין השאר כי הוועדה לא ראתה מתפקידה להביע דעה על מה שעשוי להשתמע מאחריותם הפארלאמנטארית של שרים. הוועדה קבעה כי "שאלת התפטרותו האפשרית של חבר ממשלה בסוג מקרים זה היא ביסודה שאלה פוליטית מובהקת, ומכאן שסבורים אנו כי אין לנו לעסוק בה".

שר המשפטים מר חיים צדוק הביא לפני הממשלה חוות דעת משפטית בנושא האחריות הפארלאמנטארית. חוות הדעת בשלמותה נתפרסמה ברבים, ולא אביא טעמי מובאות ממנה. לדעת לא יכול להיות ספק בכך שבישראל שריר וקים עקרון האחריות המיניסטרילית של שר לפעולות משרדו, עקרון שהוא חלק מן התפיסה הקונסטитуטיבית שלנו על יחסי הגומלין בין הרשות המבצעת לבין בית הנבחרים. הנושא עומד איפוא על סדר-יומה של הממשלה.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, בישיבת הכנסת ביום רביעי שעבר הודעתי שקיבלתי מאת הממשלה ומאת יותר משלושים חברי כנסת דרישה לזמן כנס מיוחד של הכנסת בחול-המועד פסח, וקבעתיו להיות. היום קיבלתי מאת הממשלה בקשה למסור בישיבה זו הודעה על-פי סעיף 40(א)(3) לחוק-יסוד: הממשלה, על התפטרות ראש הממשלה. רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מודיעה בזה לכנסת, כדרישת סעיף 40(א)(3) לחוק-יסוד: הממשלה, כי הגשתי היום לנשיא המדינה כתב ההתפטרות מתפקידי כראש הממשלה. התפטרות ראש הממשלה דינה, לפי סעיף 23(א) לחוק-יסוד: הממשלה, כהתפטרות הממשלה.

הממשלה הנוכחית תמשיך במילוי תפקידיה עד שתיוכח הממשלה החדשה, כפי שקבע סעיף 15(א) לחוק-היסוד האמור.

חברי הכנסת, ב-10 במאס, כ"ז אדר, הצגתי לפני הכנסת את הממשלה ה-16 לישראל. בו ביום הכנסת הצביעה אמוץ לממשלה. הבחירות לכנסת השמינית התקיימו ב-31 בדצמבר, והעם הלך לקלפי בהמוניו. הכל שיבחו את הציבור על העירות והאחריות הרבה שבאו לביטויין בעצם ההליכה אל הקלפי. הכנסת התכנסה לישיבה הראשונה ביום 21 בינואר 1974, וכאמור, ב-10 במאס זכתה הממשלה האמונה, והיתה אמורה למלא את תפקידיה עד תום כהונת הכנסת השמינית כחוק. אף-על-פי-כן החלטתי על התפטרותי.

למן הבחירות עקבתי והקשבתי למתרחש בקרב הציבור, והגעתי לכלל מסקנה כי בגופים הציבוריים בישראל, בין במפלגות שנציגיהן משתתפים בממשלה ובין באלה שבאופוזיציה, וכן בחלקי ציבור אחרים, קיימת תסיסה שאין להתעלם ממנה. רבים מאוד גילויה של התסיסה הזאת, שהיא אולי טבעית, וודאי שהיא לגיטימית. יש להבחין במקורותיה של התסיסה בציבור תופעות חיוביות, ואף גילויים שאין לראותם כחיוביים. מכל מקום, לאחר שהירהרתי, חזרתי והירהרתי, הגעתי לכלל הכרה כי ניטיב לעשות אם תינתן אפשרות לציבור על נציגיו לשוב, לבחון ולהחליט מחדש בדבר כיגון ממשלה חדשה ואיתנה.

ישראל היא קהיליה דמוקרטית, והליכי שינויים בממשל אינם מערערים את הפעילות התקינה של כל מוסדות הממשלה. לפי חוקי ישראל הממשלה מוסיפה לפעול במלוא סמכויותיה לכל דבר עד שתקום ממשלה חדשה, אם על-ידי הכנסת השמינית ואם לאחר בחירות חדשות. שגרירינו הוסמכו להבהיר זאת לכל הגורמים. הממשלה תמשיך כמקודם במאמצים המדיניים המכוונים להביא לשלום בין ישראל לערבים.

ברצוני לומר באורח חד-משמעי באוני הממשלות הערביות: צבא הגנה לישראל ערוך כחמיד למלא את

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הוד"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (מאיר); (דיון) (ישעיהו, רימלט) —

בקריאה לעם לחיות ולעשות לא כציבור שניגף, אלא כאומה ומדינה שעמיד בטוח לפניה. נשקפים לנו מאב-קים ואתגרים. בכוחנו לעמוד בהם.

חברי הכנסת, עוד תהיה לי הזדמנות לומר דברי ככנסת ובציבור בנושאים שעל סדר-יומה של המדינה, ולא אעשה זאת עכשיו. אני רוצה שלחמישים את דברי

1. דיון

משבר האמון של רוב הציבור בהנהגה המדינית, וכי יחול זעזוע נוסף בבסיס השלטוני השביר, הפריך והרעוע של הממשלה הזאת. אבל דבר אחד היה בלתי-צפוי: כי הוד"ח יעורר תגובות שרשרת בתוך מפלגת העבודה, תגובות שרשרת שתגורמנה לכך שהגברת מאיר לא תראה לפנייה שום מוצא אחר מאשר התפטרות. התנועה שאת דינה היתה ראש הממשלה רגילה לקבל, היא שהפילה את ממשלתה האחרונה.

אדוני היושב-ראש, גם כאיש אופוזיציה, כיריב של הגברת מאיר, אני רוצה לומר — ואני רוצה לדבר היום כיהודי אל יהודים, כאזרח אל אזרחים — שהגברת מאיר היתה ראויה גם לדעתים לפרידה אחרת מעבודתה הציבורית-ממלכתית רבת השנים, עבודה מלאה הישגים, מעשים טובים, זכויות. אבל היו שזורים בה גם מאב-קים ומחלוקות. גם יריביה ממפלגות אחרות — והיום כל אחד צריך להבחין בין יריבים ממפלגות אחרות ובין יריבים ממפלגתו שלו — העריכו את השרשיות היהודיות שבה, שפעלה במודע ועל-פי רוב שלא במודע, את האינסטיגט הבריאי שלעתים הדיך אותה להכרעות נכונות ואת תכונתה.

אולם נדמה שהכוכב הטוב שליווה את דרכה הסתלק עוד לפני מלחמת יום-הכיפורים. היא פיתחה בה — אני אומר זאת בכל הכבוד, אבל בכל הכנות וגילויי הלב — נטייה, לא הייתי רוצה להגיד תסביך, של משיחיות תנועתית קולקטיבית, אמונה שתנועתה קיבלה מאנדאט מההשגחה העליונה להיות הגמוניה בעם; ואם הגמוניה זו תצומצם או תוקמז או "חלילה" תתבטל, יתמוטט איזה דבר במדינה ובעם, שלא לדבר על מעמד העובדים. על כן השיקולים התנועתיים היו עדיפים על שיקולים אחרים בזמן האחרון. לפחות זיהתה הגברת מאיר שיקולים ממלכתיים עם שיקולים לאומיים כלליים. האינטרס של התנועה הוא האינטרס הממלכתי.

פתאום היא מצאה שאמנם יש דין, לפעמים דין מר. ואולם גילתה כי התנועה, שאת דינה קיבלה, איננה בדיוק מה שחשבה שהיא הינה. הגברת מאיר הרגישה בזמן האחרון התנגדות פנימית לראות את המציאות כפי שהיא בעם ובתנועתה. היא יכולה היתה לנצל הזדמנות-יות רבות שזודמנו לפניה — הזדמנויות חולפות חשו-בות — לשוות לעצמה גם בעיני יריביה וגם בעיני העם כולו דמות ממלכתית כללית.

אילו היתה ראש הממשלה מתפטרת כשוך הקרבות לאחר מלחמת יום-הכיפורים, היתה נותנת לעם דוגמה מחנכת של אחריות לא פורמאלית, לא מיניסטריאלית, לא לפי דגמים אנגליים או אחרים, אלא דוגמה לאחריות במובן הראשוני, המוסרי, של מושג זה — אחריות כלפי העם. היא יכולה היתה להישאר ראש ממשלת-מעבר עד הבחירות, והבחירות עמדו מאחורי הכותל; היא יכולה להציע מיד אחרי מלחמת יום-הכיפורים ועדת חקירה, ולא להמתין ללחץ שבא מציבור, מהבית ומחוץ לו. עברו שלושה שבועות, ובמשך שלושה השבועות גברו

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, הדיון יהיה סיעתי. ועדת הכנסת קצבה לדיון הזה שש שעות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת רימלט, ואחריו לחבר-הכנסת תלמי.

אלימלך רימלט (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין מלים בשפת אנוש כדי להביע את הזעזוע ואת הזעם על הרצח הנתעב של אזרחים שלווים, נשים וטף, בידי מרצחים. אם היה עוד למישהו ספק ש"לוחמי חירות" אלה הם תלמידיהם של הנאצים וכי תורתם היא תורת היטלר, הרי באה האכזריות המזועזעת בה רצחו ילדים. כרצח הזה לא קרה מאז קלגסי הנאצים, והוא הוכיח מה טיבם של אויבינו אלה. נוכל לתאר לעצמנו מה עלול לקרות לישובינו, לאחינו, לאחיותינו וילדינו, כאשר חלקים מהיודיה ושומרון יימצאו בשליטתם של "לוחמי חירות" אלה, בשליטתם הבלעדית או בשותפות פלשתינאית-ירדנית.

לא כאן המקום והזמן להפיק לקחים מן הטבח ולהציע הצעות. דבר אחד ברור וכולנו: במדינת ישראל דמנו אינו יכול להיות הפקר, והאחריות נופלת לא רק על אירגוני המרצחים, אלא גם על עוזריהם ומסייעיהם ועל אלה הנותנים להם מחסה, המעמידים עצמם אפוסטרופסים עליהם. עלינו לחפש את המלחמה עד חורמה במרצחי אחינו וילדינו בכל מקום ובכל האמצעים.

אדוני היושב-ראש, לא קל לעבור מן הדיברים שאמרתי לנושא העומד על סדר-יומה של הכנסת. אבל עלינו להמשיך בסדר חיינו התקין.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש לעתים יסודות של אירוניה דקה ומעודנת גם באירועים ובהליכים ממלכתיים, שבדרך כלל אינם מצטיינים במעודנות ובאסתיות. כלפי מה הדיברים אמורים? לפני שבועות אתה-דים, או נגיד ביתר בהירות: לאחר הבחירות, כאשר הושמעה הדרישה הכללית להקמת ממשלת ליכוד לאומי, מה אמרו לנו אנשים מסביבתה של הגברת מאיר? בין יתר הסיבות והנימוקים, והם התחדשו חדשים לבקרים, נאמר: זה יהיה הסוף של המערך, זה עלול לפלג את מפלגת העבודה. מפ"ם הודיעה שאם תהיה ממשלת ליכוד לאומי היא לא תמשיך להתחנף במערך. במפלגת העבודה — התנגדות בלתי סוף. שלמות המערך, שלמות תנועת העבודה מהיבט לדחות על הסף כל רעיון של ממשלת ליכוד לאומי. כך הוסבר לציבור.

אנחנו עומדים שבועות מעטים לאחר שהוצגה ממשלה חדשה במתכונת סיעתית של ממשלת יום-הכיפורים, והנה אין ממשלה, אין שלמות כה מרשימה במערך, ומפלגת העבודה בעצמה מתפרקת לחוליות חטיבות, קבוצות ואישיות.

לכיתה הפתעה בכך שפירסום דו"ח-הביניים של ועדת אגרנט יגביר את התסיסה בציבור, יעמיק את

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
— מלחמת יום הכיפורים (דיון) (רימלט) —

גורם אחראי בהכרעות גורליות על קיום ואי-קיום, על חיים ומוות; על שהשלימו עם העובדה ששרים מעטים הכריעו בשמם והם נעשו חותמת גומי לאשר בריעבד הכרעות שנתקבלו בפורום מצומצם, ולעתים גם למתן אישור לא הגיעו. זוהי "התרשלות" שאין למעלה ממנה במילוי תפקיד, כי מי שאיננו ממלא את התפקיד שהכנסת הטילה עליו ולא התפטר, הרי התרשל במילוי תפקידו ואין לשחררו מטל האחריות.

אינני בא להגן על שום שר יחיד, אבל משונה לייחד את האשמה על שר אחד, שלא הוא בלבד קיבל את ההכרעות בפורום הבילתי-רשמי. ומה כתוב בדו"ח? ביום השלישי באוקטובר, היום שייזכר בתולדות מלחמת יום-הכיפורים, התקיימה פגישה בושחתפת ראש הממשלה, שגן ראש הממשלה, השר גלילי ושר הבטחון. מה נאמר שם? אני מצטט: "איש המנוכחים לא חקק על הערכת עוזרו של ראש אמ"ן כי אפשרות מלחמה משו-תפת מצרית-סורית איננה נראית סבירה". זו לא היתה פגישת רעים שבה ניתנה רשות הייבור רק לראש הממשלה או לשר הבטחון — כך אני מתאר לעצמי — והמשתתפים האחרים הסתפקו בקורמנוסית לכבוד ערב החג. זו היתה ישיבה רצינית עם גורמים צבאיים, כל אחד בוודאי חקר, בדק, שאל על הממצאים, על המצב, על האזהרות, על הידיעות. ואחר כך מה סוכם בישיבה זו? אינני יודע בדיוק — אף-על-פי שקראתי דבר-ענין בעתון — מי הציע את ההצעה המפורסמת, כי עמיץ המצב בגבולות יובא לישיבת הממשלה הרגילה למחרת יום-הכיפורים. האם אפשר, אם כן, לייחד את האחריות לאדם אחד בלבד? אי-אפשר גם לייחד את כל האחריות לארבעה-חמישה אנשים, אלא לממשלה כולה.

והנה פורסם הדו"ח והתחיל מערכון חדש בתיאטרון האבסורד שהציגה מפלגת העבודה בכל אמצעי התק-שורת לעיני האויב, לעיני הידיד ולעיני העם היהודי. ברור שלגיטימי מאוד לנסות להציל ולהרים את קרנה של מפלגה. מפלגות יש להן תפקיד בכל משטר דמו-קראטי. בוודאי לגיטימי לנסות ולשקם מפלגה, אבל במשך הימים האלה עמדה בכל חריפתה שאלה אחת: כיצד לשקם את מוראל העם, לדאוג לבטחון העם. להקל את המתח הפנימי באומה. ואת התוצאות אנו רואים: הממשלה התפטרה. היא איננה מסוגלת למלא את תפ-קידה עד לבחירות חדשות, אם אמנם לא יהיה מנוס מבחירות חדשות. מדוע? כי אחרי הכל אכול הגוף הממשלתי כל כך הרבה ניגודים, הוא נקבע בפנים על-ידי יריבויות, קנאה אישית, מתחות, סימפאטיות ואנ-טיפאטיות, ואנטיפאטיות יותר חזקות מסימפאטיות במצ-בים כאלה. ולמה היא דומה? לאנסאמבל מוסיקאלי שאינו מסוגל לנגן מתוך אותם תווים. יותר מדי סוליסטים בו וכל אחד קופץ בראש, ואנשי האנסאמבל מתחרים ביניהם בחטיפת שרביט הניצוח מידי המנצח.

לדעתנו רצוי והכרחי לכונן ממשלת-ביניים באישור הכנסת, ממשלה בהרכב אחר מהרכב הממשלה היוצאת והמתפטרת. ולפני האממלה החדשה תעמודנה שתי מט-רות בלבד: להביא לידי בחירות, אם אין מנוס מבחי-רות, והכנתן אף לפי האופטימיסטים תדרוש לפחות שלו-שה חודשים; שנית — להגל בינתיים את העניינים החיוניים של המדינה — בעיות בטחון, בעיות מדיניות, דברים שאין לדחותם בתחום החברה והכלכלה. צריך

התביעות לחקור את העניין. גם דבר זה לא נעשה במועדו.

במקום זה קראה ראש הממשלה הגברת מאיר תגר וזרקה כפפה לרצון חלקים גדולים של העם והציגה אחרי שבועות מביישים ומבוים שרישומם ניכר עוד בציבור ובעיקר בקרב היהדות בתפוצות, את הממשלה שהציגה. אחרי תחרויות אקרובאטיות, טאקטיקה ותככים והמצאות של כל המשתתפים במשא-ומתן להקמת המ-שלה הציגה הגברת מאיר ממשלה שהיתה למעשה ממש-לת יום-הכיפורים עם שניונים מייפים. אבל בעיקרו של דבר היתה זו ממשלת יום-הכיפורים.

ואיזו תמונה ציירנו אנחנו, העם, המדינה מעצמנו? אין לזלול בתנועות המחאה שקמו בציבור. איש אינו יודע מה יהיה גורלם של הגלים הספונטאניים הללו של תנועות המחאה. אבל אנשי תנועות המחאה איכפת להם. הם יודעים מה צריך לשנות, אם כי אינם מאו-דים בצד החיובי ואינם בטוחים מה צריך להיות השינוי, מה צריך לבוא במקום המשטר שהם סולדים ממנו. תננו לעם, לעולם, ליהודים ולצינונים תמונה של חברה שריקמתה מתפוררת; תמונה של עם מתפורר. וככל שהמרחק גדול יותר — התמונה עזה יותר, קיצונית יותר, בולטת יותר. תמונה של עם שכל סדרי חייו מתפוררים. הצגנו תמונה אומללה בפני האויב האורב בקוים, מחכה וממתין עד שהעם הזה יישבר מ"משבר המוות" כפי שהוא מתבטא. הם יזכו לראות זאת. העם שלנו חזק יותר וטוב יותר מהנהגות, ומהנהגות כל המפלגות. אבל זו התמונה שגם האויב קיבל מן המתרחש במדינה. על כן גם אירגוני המרצחים קיבלו תעוזה ותנופה למעשיהם הנתעבים.

והנה פורסם דו"ח-הביניים של ועדת החקירה. אני רוצה לברך את הוועדה שהגישה דו"ח גלוי לכל העם. חוברת הדו"ח, הכתובה בסגנון יבש, מעשי, בשפת משרדים, בשפת משפטיים — חוברת זו תהווה מסמך לדורות שטראגייה, שגב וגבורה מקופלים בו יחידו. זהו מסמך על ההנהגות שלא עמדו במבחן הגורלי של האומה; מסמך על צבא שהוא העם, שבגבורה עילאית ובקריבה עצמית בלם את האויב, הדף אותו והעביר את המלחמה עמוק לתוך אדמתו.

עלינו לקבל את המסמך כמות שהוא, על מה שנאמר בו בגלוי, על מה שרק מרומז בו ועל מה שאין בו.

הוועדה הגבילה את עצמה לפי החלטתה — וזו היתה זכותה — לדון את הדרג המדיני הבכיר רק מנקודת ראות האחריות האישית הישירה. היא העבירה לנכסת, לפארלאמנט, ולציבור את הדיון ואת ההזדקקות לתחומים אחרים של אחריות מוסרית מדינית, ומי שרוצה יוסיף — פארלאמנטאריה. אולם הממצאים והעובדות שישנם בדו"ח חושפים את כל הממשלה, את כל ממשלת יום-הכיפורים לביקורת שאין חמורה ממנה, מטילים אחריות על הממשלה שאין להשתחרר הימנה, אם כי אחריות נוספת מוטלת על מה שקרוי בפי העם "שרי המטבח".

הוועדה אמרה שהיא לא מצאה בדרג המדיני, שבמע-שיו ובמחוליו היא דנה, התרשלות במילוי תפקיד, אבל הכנסת מוצאת התרשלות במילוי תפקיד אצל רוב חברי הממשלה, על שהשלימו עם העובדה שהם חדלו להיות

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (רימלט, ישעיהו, תלמי) —

בתיאור הדברים לגבי מי שהתנגד לה. והרי ידועה יוקרתם של האנשים כאנשי צבא וידועה מידת התערבותו הממשית של שר הבטחון בעניינים האופראטיביים.

חברי הכנסת מטעם מפ"ם לא היו היחידים בתביעה כי שר הבטחון יוחלף. מי שנוח לו בכך מנסה לטעון כי בעלי דעה זו חיפשו הודמנות לערוך חשבונות. הייתה מאוד רוצה שיאמינו לנו כי לא זוהי האמת. אילו זה היה נכון, לא היינו מציעים חילופי תפקידים בתוך הממשלה. מעולם לא טישטשנו חילוקי-דעות. יתר על כן, יש לדעתנו קשר בין השקפות מדיניות לבין מה שנקרא בדין-וחשבון ה"קונצפציה" שהתגבשה והיו בה לא מעט מכשולים לדרכו של צה"ל. טוב הדבר, והלוואי כי יימשך הרושם, כי יש מבעלי הקונצפציה שלמדו משהו בחודשים האחרונים — ועניין הוא לביורור חד ונוקב בהילכות מדיניותה של ישראל. אולם אשר אמרנו הוא חד-משמעי: במצב שנוצר לאחר הדין-וחשבון וביצוע מסקנותיו היה חייב לבוא צעד נוסף בדרג המדינית. מעבר למחקר על החוקים בסוגיית האחריות הפארלא-מנטארית — וכל הכבוד לבדיקת דברים עניינית ומדעית — אבל מעבר לאלה היו חייבות, לפי דעתנו, לקבוע האחריות האישית והתחושה למתווה בציבור בנושא זה. ומשלא קרה הדבר נקלענו למשבר.

ומשנקלענו למשבר, הודרו חבר-הכנסת בנין להו-דיע על יומתו להקים ממשלת ליכוד לאומי. זה שנים רבות מצפה מחנהו לשעתו כי תבוא, ועתה נראית להם השעה כשרה. מתקבל על הדעת כי יהיה הכרח ללכת לבחירות; אבל כל נשכח כי על-פי החוק קיימת בינתיים ממשלת-מעבר, ובינתיים פתוחה הדרך להקים ממשלה חדשה על יסוד תוצאות הבחירות שהתקיימו לפני שלושה חודשים. יש לבחון תוך זמן קצוב האם ניתן למצוא את האפשרות הזאת, ולא להטיל בשעה זו מערכת בחירות על הציבור שלנו. אך כאמור, ייתכן כי נלך מחדש לשאל את פי העם.

כנסת נכבדה, במשפט הפותח את קווי היסוד של הממשלה היוצאת נאמר ברורות: "היעד המרכזי של ממשלת ישראל בארבע השנים הבאות הוא לפעול להשגת שלום-קבוע עם כל אחת מהמדינות השכנות", ולא בכדי הודגשו בקווי היסוד האלה ארבע ההחלטות של הממשלה הקודמת: זו מאוגוסט 1970, אשר בעקבותיה עובד אנשי גח"ל את הממשלה, וכן ההחלטות בעניין הפסקת האש, ז'נבה, הקילומטר ה-101 והפרדת הצבאות — כולן החלטות שמחנה הליכוד חרק עליהן שן. המעריך לא הבטיח לשום איש כי הדרך לשלום פתוחה וסלולה. באותם קווי יסוד ציינו סכנות בטחוניות, הדגשנו את ההכרח לדאוג להתעצמות של צה"ל ואף את ההכרח ללמוד גם לקח ממלחמת יום-הכיפורים. אולם הודגש הסיכוי למשא-ומתן על הסדרי שלום והנכונות לחתור להסכם עם השכנים על יסוד פשרה טריטוריאלית.

על-פי רצון העם ב-31 בדצמבר קיימת חובה לחסום את הדרך להקמת ממשלת ליכוד עם אנשים בעלי דעות שמבטא במשך כל הזמן מחנה הליכוד. בשאלה זו קבע העם את רצונו בבחירות. רבותי, יש בארץ היום תנועות מתאה. אין לזלזל בערכן. הן ביטוי לרבים שחיו בשלווה, שחיו בבטחון עצמי מופרז, והם עכשיו החליטו לשים קץ ליחס של "לא איכפת" בשאלות המדיניות והציבוריות. יש בהן ביטוי לאנשים אשר נוסף על הביקורת מתפשים בדרך כיצד להיאבק על שינויים אינני

להיערך מחדש, צריך למנות רמטכ"ל, וזה אחד הדברים הבעורים ביותר; על הממשלה החדשה יהיה להגיש חוק על התפטרות הכנסת. —

(ק ר י א ה : זה מה שחסר עכשיו.)

— אם אין מנוס מפיזור.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נסיבות התפטרותה של הגברת מאיר יש בהן סממנים של דראמה, גם אישית גם אנושית גם ציבורית, של דראמה קלאסית עם אקצנטים טראגיים. אולם התפטרותה של ראש הממשלה נפלה על רקע של התפתחויות טראגיות במדינה, הנמשכות והולכות מאז סוף ספטמבר ועד עצם היום הזה. ההיסטוריה היא גברת קאפריצייוזית, אבל גם לא יודעת רחם לגבי מי שמתעלה מאזהרותיה.

חי"ר . ישעיהו :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תלמי, ואחריו לחבר-הכנסת שיגמן.

מאיר תלמי (המעריך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הודעת ההתפטרות של ראש הממשלה עוררה צער בלב רבים. נדמה כי הקרובים לדעותיה ואף החולקים עליהן מודעים לייחוד שבעובדה שהיינו עדים לה: האשה גולדה מאיר זכתה להתייצב בראשה של מדינה עמוסת בעיות ולעמוד על משמרתה כמה שנים בימים של חדווה כבימים של צער, ובכוח אישיותה זכתה להערכה ולכבוד בתנועתה, בארץ כולה ואף במדינות העולם. כל הכבוד, וחבל שכך נגמרה תקופת כהונתה.

חברי הכנסת, עם התפטרותה של ראש הממשלה התפטרה הממשלה כולה. הדין-וחשבון של ועדת-אגרנט לא הרגיע את הרוחות. הוא מיקד את המתח וייתכן כי הלנו עומדים בפתחה של תקופה סוערת בחייה של מדינת ישראל.

הדין-וחשבון החלקי עוסק בבעיות חשובות במישור המוסדי ובתחום המודיעיני, וטוב הדבר כי גם בימי טערה מתפנה הממשלה ועוסקת בהן אחת אחת. בעיות בטחונה של המדינה לא יחכו להסדר בעיותינו מבית. נהפוך הוא — ייתכן כי עובדות הנועו בממשלה ובמטכ"ל מחייבות לערנות בטחונית מוגברת והיערכות מחודשת, כי עלול לקרות שיימצא מי שיישוב בטעות כי זוהי שעת כושר להתנכל לנו ולעשות אתנו את חשבונותיה.

הממשלה היוצאת כיבדה את מסקנותיה של ועדת-אגרנט במישור הפרסונאלי ולמעשה הגיעה עד משבר סביב ביצועו. הרמטכ"ל שהלך טען לאמת-מידה בלתי-שווה שנוקטה לגבינו ולגבי שר הבטחון. ומסתבר כי רבים בציבור היו שותפים להערכה הזאת.

לאחר ישיבת הממשלה, שבה התעוררה בעיה זו, קראתי את דברי אחד השרים בעתונות שטען: "או שהולכים יחד, או שנופלים יחד". לצערי הוא לא שם לב לכך כי פנייה זו לסולידאריות ואחריות משותפת היתה חייבת למצוא את ביטוייה בראש וראשונה באחוות-לחיים של אלה אשר עמדו ליד ההגה של בטחון המדינה.

הדין-וחשבון מציינו בהדגשה את משקל ההכרעה בעניין גיוס המילואים, וקשה להשלים עם העובדה כי החמירו בדין עם מי שצדק בתביעת הגיוס, והמתיקו

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (תלמי, ישעיהו, שינמן) —

שקבע הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרק ב', הלכה ז' כי "בית-דין צריך שיהא בכל אחד מהם שבעה דברים, ואלו הן: חכמה, ענווה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להן ובעלי פים טוב".

לכן מפליא הדבר, איך לאחר פירסום הדו"ח הראשון, שו"ן הדו"ח החלקי, על-ידי ועדת-אגרנט נשמעו קולות של עירעור על מסקנות הוועדה, עד כדי פגיעה גלויה וקשה בוועדה ובחבריה ובכל אשר העלתה לאחר חקירה ושמיעת עדויות. אינני בקי, אם יש לוועדה זו סמכות משפטית מובהקת, אך בכל אופן היא יציר כפיו של בית המחוקקים, והוא הכנסת, על כל חלקיו, וניתן לה מלוא האמון בדחילו ורחימו. איך זה מרשים לעצמם ראשי העם לשלוח חיצים נגדה ולערער את סמכותה?

יתר על כן, בטרם נשלם כל הדו"ח והוא רק חלקי, הרי להחזיק וההשפעה של דעת ציבור, הנוצרת על-ידי מעוניינים, מוזיקים ומפריעים להמשך עבודת הוועדה, ועירעור טוטאלי כזה נגד מסקנות הוועדה אסור הוא מבחינה מוסרית, משפטית וציבורית.

אם ננתח את הדו"ח של ועדת-אגרנט, הרי נמצא כי ביחס לאגף המודיעין במטה הכללי, לראש אמ"ן, לרמטכ"ל ולשאר אנשי הצמרת בצה"ל נאמרו דברים מפורשים וברורים, וגם מסקנות והמלצות על סיוע כהונתם, מה שאין כן ביחס לשר הבטחון וראש הממשלה ושריה.

בסיכום נאמרים הדברים ביחס לשר הבטחון כדל-הלו: "שקלנו בכובד ראש את כל הדברים שפירטנו לעיל והגענו לכלל מסקנה, שלפי אמת-המידה של התנהגות סבירה הנדרשת מן הנושא בתפקיד שר הבטחון לא היה השר חייב להורות על אמצעי זהירות נוספים או שונים מאלה שהוצעו לו על-ידי המטה הכללי של צה"ל, על-פי הערכה וייעוץ משותפים של ראש אמ"ן וראש המטה הכללי".

וביחס לראש הממשלה נאמר: "עומדת לה לראש הממשלה הזכות הגדולה שעשתה שימוש נכון בסמכות ההכרעה שהיתה בידיה בתוקף הנסיבות בשעת החירום של יום שבת בבוקר. היא הכריעה בתבונה, בחוש בריא ובמהירות לטובת גיוס כל מערך המילואים, על אף שיש קולים כבדי משקל, ובכך עשתה מעשה חשוב ביותר להגנת המדינה".

לאור כל אלה הוכח במפורש לפי דעת הוועדה, כי אין לראש הממשלה ולא לשר הבטחון חלק במחלל וכשלו, וזאת על יסוד ראיות חותכות.

יש איפוא בסערה שהוקמה נגד שר הבטחון וראש הממשלה יותר עריכת חשבונות מאשר התייחסות לעצם הדברים. מן המצב הזה אנו למדים, כי אש של פירוד ושנאת חנם בוועדת בקרב חטיבות המערך והיא מכללה בהן עצמן ומונעת ממשלה יציבה בתקופת חירום למדינה ולעם.

טוב עשתה הממשלה שקיבלה את המסקנות לגבי נושאי התפקידים וכבר דנה הלכה למעשה על יישום יתר ההמלצות.

אמנם טענותינו מרובות כלפי ראש הממשלה, ואין ספק כי קולר האשמה. תלוי בראש ובראשונה בה על שהגענו למצב שבו נמצאת המדינה עתה ללא ממשלה. גילתה ראש הממשלה, מזמן שהוטל עליה תפקיד

טועה בהן. אני יודע כי לגבי תוכן השינויים יש בתנאי עות האלה בעלי השקפות שונות ומנוגדות, וברור לי כי מערכות מדיניות על סף בחירות חדשות יחייבו את כל אחד בתעודת הזות, בהזדהות לגבי שאלות מדיניות ולגבי שאלות סוציאליות.

רבים מן המוחים חשו על בשרם את הפער במוראל שהיה בימי המלחמה בין החזית ובין העורף. ועתה עם שובם לבתיהם שוב טעמו רבים את טעמו של הפער הסוציאלי, את המצוקה בחברה הישראלית. יש מהם שנפגעו אישית מבחינה כלכלית, והנה חזרו מהחזית ולמדו לדעת כי דווקא בתקופה זו צצה שכבה של מת-עשרי מלחמה ואלה ידם נטויה במצב הכלכלי המלווה אותנו לאחר המלחמה ועול חובותיה. דגש הבעיות בעני-ייני בטחון ושלו, כדגש הבעיות הסוציאליות, מחייבים בחינה חריפה של כל המתהווה במציאותנו ובבחרתנו, והם גם שמחייבים את ההתנגדות המוחלטת ליומה של ממשלת ליכוד.

ועדת-אגרנט טרם סיכמה את עבודתה. הביקורת על סיכומיה החלקיים היא לגיטימית, ואין סיבה שטיפו לנו על כך שאנחנו מערערים את קדושתו של המוסד הזה. אנחנו מכבדים אותו, אנחנו קוראים בעיון את דבריו, הממשלה מחפשת דרך כיצד לבצע דברים שהוצעו, אולם מותר גם אותם לבקר. הערכת הסיכום של הפרק הפירסונאלי אינה מקטינה מערכם של פרקים שנכתבו ונכתבים. עברו עלינו רבות. בדיקת קונצפציות, בדיקת מוסדות ובדיקת סדרי עבודה הם עכשיו חובה והכרח, אולם כל אלה לא יועילו אם לא תהיה בהירות במגמות. אינני משלה את עצמי ואינני רוצה כי הציבור יהיה באשליה. גם המדברים על ליכוד כולל מתכוונים למעשה לממשלה שתפעל לפי רוחם. לכן מוטב כי נדבר ברורות. ואם אין להירתע מהליכה לציבור, ייאבק כל אחד על תורתו ודרכו. העם פסק והעם הוא אשר יפסוק.

כנסת נכבדה, גם ביום הרצח של קריית-שמונה, בעיירה הצפונית הזאת יודעת הסבל והמצוקות, כאשר אבל כבד ירד על העם נוכח קטל חסר מצפון של אנשים חפים מפשע, כאשר יד הגורל רשמת מחדש על קירות בתינו את "בדמייך חיי", אנחנו חייבים לעמוד בעוז על דרכנו. הננו ניצבים אל מול הגורל כיהודים גאים על דרכם ואמונתם, כאנשים הנאבקים על אמונתם בעתיד העם. כל אחד לפי הבנתו, כל אחד לפי מצפונו ודרכו. מלוחמים מול סכנות, יריבים מול ההכרעות אשר יקבעו את עתידנו.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שינמן, ואחריו לחבר-הכנסת בגין.

פנחס שינמן (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההחלטה בדבר הקמת ועדה לחקירת המחלל בהרכבה הנוכחי ובראשותו של נשיא בית-המשפט העליון מר אגרנט נתקבלה על דעת הכנסת וסיעותיה השונות ללא כל עירעור. בעת הקמת הוועדה ניתן לה האמון המלא מצד כל החוגים, מתוך בטחון שהיא תדון דין אמת לאמיתו מתוך אחריות ציבורית רחבה, ללא כל מושג פנים. האמון הזה בא מתוך העובדה, כי הרכב הוועדה היה תואם להגדרות

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (שינום, ישעיהו, בגין) —

הרכבת הממשלה, קשיות עורף ביחס לדרישות הצודקות שהעלינו בעת המשא-ומתן, וגם אחריו לא הרפינו מהן. תבענו הקמת ממשלת חירום לאומית, שבודאי היה בכוחה לרפא את שבירי עמנו בתקופת החירום, ולצערנו נענינו בכל תוקף בשלילה. דרשנו תיקון בחוק בהגדרה "מיהו יהודי" והכרה בגיור לפי ההלכה, וגם כאן נתקלנו בסירוב. תבענו שיוגד במפורש, כי שומרון ויהודה שלנו הם ולא יהיו כל ויתורים עליהם. כאן הושגה רק הסכמה, כי אם נבוא לאחר משא-ומתן לידי הכרעה איזו שהיא יישאל העם על-ידי בחירות. אך לא הוחלט על התנגדות מפורשת לויתור על שומרון ויהודה.

מתוך אחריות למצב במדינה החלטנו להיות שותפים לממשלה, על אף אי-היענות לתביעותינו, בהיותנו משוכנעים כי המדינה תובעת ממשלה יציבה ושיהיה חלקנו ניכר בה. כנראה, העוול הזה שנעשה כלפי תביעותינו הצודקות תבע את קרבנו ואולי בזכותו באה אי-ההתגברות על הפילוג בקרב החטיבות במערך, שהביא לידי התפטרות הממשלה.

רק בימים האחרונים לפני פסח לא נענינו לדבר כה פשוט כמו בקשה לדחות את הבאת הצעת החוק בדבר בחירות אווריות לאחר הפגרה, בשעה שמוזכר בתסכם הקואליציוני שחייבת להיות בעניין זה הידברות אתנו. גם ראש הממשלה עצמה הצביעה בעד הבאת הצעת החוק לכנסת גם במוסדות מפלגתה וגם בכנסת. ועתה וביעותינו בעיני עומדות, ויש לנו כל התקווה שהאיש שחוטל עליו הרכבת הממשלה ישכיל לדעת ולהבין, כי שני יסודות אלה הם חיוניים לנו, לעמנו ולמדינתנו: א. הקמת ממשלת חירום לאומית; ב. תיקון החוק בהגדרה "מיהו יהודי".

הדרך של בחירות היא אמנם דרך דמוקרטית ואולי תספק את רצונם של חלקי ציבור שונים, אולם ספק רב אם המדינה במצבה יוקמה למערכת בחירות חדשה בקרוב. הדרך הטובה ביותר לליכוד העם, לטיהור האוויר, רה, לחיזוק הרוח היא הקמת ממשלה של אחדות לאומית על אף חילוקי-הדעות.

עם כל מנת הסבל והיגון שירדה עלינו אין מקום חלילה לדכאון ולרוח האישו. העם בכוחו לגבור על הקשיים ולהמשיך במפעל בניית הבית וקינוח פוורי העם בתוכו. נזכור כי על קמצא ובר-קמצא אברהם ירושלים, ובגלל שנאת חינוס נהרב בית-המקדש השני. נזכור הריב שהיה בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט — והכנעני או הזב — ההדגשה היא על "והכנעני או בארץ" ובכל זאת היה ריב; ריב בומן שזכנעני בארץ, כשהארץ מוקפת אויבים הרוצים, חלי-לה, לכלותנו, ריב בשעה כזו מכאיב ומדאיג.

ולא סתם ריב קיים בין חלקי העם, אלא "מריבה" בלשון נקבה היולדת ריבות רבים. ועל כן הריני קורא לחברי הכנסת, שבידים להקים ממשלה: "אל-גא תהי מריבה ביני וביניך, כי אנשים אחים אנחנו". בהגדת פסח אינו אומרים בהיותנו משובים על הסדר: "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו" והפירושו הוא: כי בזאת שהננו "לא אחד", לא מאוחדים ומלוכדים — "עמד עלינו לכלותנו".

נתעלה בשעה קשה זו למדינה ונקים ממשלה מור-חבת ומלוכדת מכל חלקי העם, אשר שמירה על הזיקה היהודית וייחודו של העם יהיו נר לרגליה.

הדו"ח ועדת-אגרטל מגדיר את מהות המחלף; מבהיר את תוצאות המחלף; קובע את האחריות למחלף. מה היא מהותו של המחלף? אני מחזיק בידי את המסמך ואני קורא ממנו את השורות הבאות: "פתיחת המלחמה על-ידי מצרים וסוריה ביום-הכיפורים תשל"ד בשעה 14.00 בקירוב, הפתיעה את צה"ל בזה שעד לשעות הבוקר המוקדמות של אותו יום לא העריכו הפיקוד העליון של צה"ל וההנהגה המדינית שלמלחמה כוללת עומדת להתחיל".

אני מוסיף לקרוא מן המסמך הזה: "טעויותיו של

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בגין, ואחריו לחבר-הכנסת ידלין.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת — הטבח בקריית-שמונה. במשך הדור הזה נטבחו בידי הנאצים הגרמנים מיליון וחצי מיליון ילדים יהודים. הבוקר נוספו עליהם שמונה מילי ישראל בקריית-שמונה, במשך שנים ראינו לנגד עינינו, עיני רוחנו האבלה, את מסע הטבח של תינוקות דבית-רבן על אדמת נכר רוויית דמנו. הבוקר, על אדמת ישראל, ראינו בעיני רוחנו האבלה את ילדינו מושלכים מקומות עליונות לריסוק אבריהם, לני-פוך ראשיהם, כפי שעשו הנאצים הגרמנים באירופה. חיות טרף מהלכות על שתיים. נאצים ערבים עשו את הוועה. מי אחראי לה?

עלינו לומר במפורש שהממשלה הערבית המאכנסת בארצה מרצחים שפלים כאלה היא הנושאת במלוא האחריות לביצוע זוועת הדמים וממנה נתבע את האחריות. נוסף לדון בשאלה נוראה זו. הליכוד ביקש לזמן כנס מיוחד של הכנסת על נושא זה שיתקיים בשבוע הבא. היום רק זאת נאמר, דרושה גם בדיקת אמצעי הבטחון שנגקטו בעיריה על הגבול ששמה קריית-שמונה. ונלמד את הלקח לגבי העתיד לגבי כל עיר ועיר בישראל תרתי-משמע. אילו חלילה היתה מתבצעת חלוקה מחדש של ארץ-ישראל המערבית, כפי שאמר עמיתי חבר-הכנסת ד"ר רימלט, הרי המרצחים האלה היו באים לא רק לעיריה זו ששמה קריית-שמונה, אלא לפתח-תקווה ולרמת-גן ולירושלים רבתי ולעפולה ועוד.

נדאג לכך, מורי ורבותי, יריבינו הנכבדים, שלא יוכל אויב אכזר להגיע למקום שבו יוכל להשליך ילדים יהודים מהקומה השלישית. נדאג לכך כולנו למען השם ולמען הילדים שלנו.

גברתי ראש הממשלה, עם כל הכבוד והצער, אני מבקש ממך שתסכימי למחוק מ"דברי הכנסת" את דברי הכרוז שהופץ על-ידי המרצחים האלה. צר לי לומר לך, היתה זאת טעות לקרוא מן הבמה הזאת את הדברים הללו, שבהם אנו נקראים נאצים, שבהם מדובר ב"תביר עות צודקות". אלה דברי טומאה. אסור ש"דברי הכנסת" יחזיקו אותם. ואבקש ממך שתסכימי לפנות אל יושב-ראש הכנסת כדי שהדברים האלה לא ייכנסו לפרוטוקול של בית הנבחרים העברי.

אדוני היושב-ראש, אבחנו נדון היום בפרוטרוט על דו"ח-הבגניים של ועדת החקירה בראשותו של נשיא בית-המשפט העליון ועל הודעתה של הגברת מאיר על התפטרותה והתפטרות הממשלה.

דו"ח ועדת-אגרטל מגדיר את מהות המחלף; מבהיר את תוצאות המחלף; קובע את האחריות למחלף.

מה היא מהותו של המחלף? אני מחזיק בידי את המסמך ואני קורא ממנו את השורות הבאות: "פתיחת המלחמה על-ידי מצרים וסוריה ביום-הכיפורים תשל"ד בשעה 14.00 בקירוב, הפתיעה את צה"ל בזה שעד לשעות הבוקר המוקדמות של אותו יום לא העריכו הפיקוד העליון של צה"ל וההנהגה המדינית שלמלחמה כוללת עומדת להתחיל".

אני מוסיף לקרוא מן המסמך הזה: "טעויותיו של

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (בגין) —

סורית נגד ישראל; וכל ארבעת השרים לא חלקו על הערכה זאת אלא קיבלוה.

הערכתם את-ההערכות בצורה מוטעית, טראגית. הערכת הערכות של שירותי מודיעין היא תפקידו של המדינאי, היא אחריותו. אלמלא היתה אחריות כזאת קיימת — הרי כאילו אגף המודיעין של המטה הכללי שלט בישראל. אך לא החלטתם לנקוט ב-3 באוקטובר את אמצעי הזהירות הרגיל, הפשוט, המקובל — גיוס כוחנו, קירובו לחזיתות, לא באופן פרובוקאטיבי, אלא בצורה נבונה והגיבנית. יכולת, גברתי ראש הממשלה, לזמן ישיבת ממשלה באותו יום, ה-3 באוקטובר, ולהביא לפניך את העובדות ואת ההערכה. והיתה ישיבה כזאת באותו יום. אפילו ברמז לא נמסר לחברי הממשלה האחרים על העובדות הללו. כל הישיבה הוקדשה לקרייסקי ולכמה עניינים שוטפים. יכולת לזמן ישיבת ממשלה למחרת היום, ה-4 באוקטובר, כדי למסור לה את כל הפרטים הידועים לכם. איזה ליקוי מאורות? ובאותה התייעצות צבאית—מדינית את החלטת ושלוחת השרים, בנוכחותך, הסכימו אתך, לקיים ישיבת ממשלה רגילה ביום הראשון בעשר בבוקר ה-7 באוקטובר, והיום אנתנו יכולים לומר, מתוך ידיעת העובדות — עשרים שעות לאחר שהאויב הסתער על חזיתותינו החשופות כמעט.

מה נאמר עוד? איש צבא מובהק — היום איננו עוד בתפקידו — אמר לי: אפילו היינו מגייסים את המילואים ביום ישיב בבוקר עוד היה חל מיפגה היסטורי במורח התיכון והיינו מוחצים את האויבים בשתי החזיתות. אילו כך היה, הן היה שלום לעמנו, לפחות בדור הזה. המצרים לא היו צולחים את התעלה. הסורים לא היו מסיגים אותנו אחר ברמת-הגולן, הם לא היו מעזים עוד אפילו לחשוב על התקפה נוספת על ישראל במשך שנים רבות. אם לא שלום להלכה היה לנו שלום למעשה, או — גם זו אפשרות: אולי המלחמה כלל לא היתה פורצת ביום-הכיפורים, כי מישהו היה אומר לסורים ולמצרים: היהודים מוכנים.

על מי אפוא האחריות למחדל הזה? סגן ראש הממשלה מר אלון הודיע, כי לא היה שום פורום מצומצם שדן בעניינים אלה; לא קיים "מטבח". הכל נחקיים בפורומים המוסמכים. זה דברו של שר החינוך. ומולו עומד דברה של ועדת החקירה המורכבת מנשיא בית-המשפט העליון מר ארנט, מושפט בית-המשפט העליון מר לנדאו, הרמטכ"ל לשעבר רב-אלוף ידיו, הרמטכ"ל לשעבר לסקוב ומבקר המדינה מר נבנצל, עם כל הכבוד לסגן ראש הממשלה, אם זה העימות — אני מעדיף לקבל את דברם של חמישה האזרחים ואני משוכנע שכך כל אזרחי ישראל ינהגו.

התייעצות צבאית-מדינית של ארבעה שרים בלבד ובהתייעצות זו גופלת הכרעה גורלית: אין צורך למהר; אין צורך לגייס; אין צורך להמליץ על גיוס ואין צורך לזמן ישיבה שלא מן המניין. אפשר להמתין עם כל הבעיה עד עשר בבוקר, יום הראשון לשבוע, ה-7 באוקטובר.

יש אומרים: הרמטכ"ל למעשה נדרש להתפטר והגיש התפטרותו, והממונה עליו — שר הבטחון — יישאר. יש אומרים: שר הבטחון היה סופר-רמטכ"ל. ואני שואל את מר תלמי: שר הבטחון יתפטר והממונה על שר

אמין לא היו הטעויות היחידות ששיבשו את מהלכיו של צה"ל בראשית המלחמה. נוספו אליהן משגים בהפעלת כוונותו של צה"ל בימים שקדמו למלחמה. ראשית, חל עיכוב ללא הצדקה בגיוס המילואים. אנו סבורים שלפי הנתונים שהיו בידו, חייב היה הרמטכ"ל להמליץ על גיוס מילואים חלקי בנוחות היבשה עוד בראשית השבוע אשר קדם למלחמה, כדי לקיים את היחס הנכון בין כוחות האויב שהיו בכוננות מלאה וערוכים נגדנו לבין כוחותינו. לכל המאוחר צריך היה להמליץ, לאור הידיעות שהגיעו על גיוס כה ניכר, ביום ו', ה-5 באוקטובר בבוקר.

הפעם היו לוחמי ישראל חשופים לא בצריח אלא בחזית.

מהות המחדל — לרשותו של עם ישראל עמדו כל הכוחות הדרושים כדי למחוץ אויב בראשית תוקפנותו. אבל ביום פקודה הם לא היו במקומות שבהם יכלו וצריכים היו להיות. זאת היא המהות הטראגית של המחדל.

ותוצאותיו: "למרות המצב ההתחלתי החמור בו החל צה"ל את המלחמה ולמרות המשגים שנעשו בשלב זה, אף בלם תוך הוגניסות פלישה מאסיבית של צבאות אויב שתיכננו ותירגלו מערכת מאיימת זו במשך שנים ונתנו בשלב המפתיה מכל תירונות ההפתעה".

שורות, מלים. יש שר ישן על האחריות העבריות הספוגות דמע. אלה האחריות. שמעו היטב, מורי ורבותי חברי הכנסת, "למרות המצב ההתחלתי החמור" — כמה צער, כמה יגון, כמה אבל, כמה כאב ליחיד, למשפחה, לאומה, לעם היהודי כולו כלולים באותן מלים ספורות: "המצב ההתחלתי החמור" שבו נלחם צבאנו.

האחריות למחדל, — אקרא את המסמך המקורי; הדברים חייבים להיחזק לדורות ב"דברי הכנסת": "לפי יומת שר הבטחון החליטה ראש הממשלה לזמן אחרי שובה מנסיעתה לשטרסבורג ולווינה התייעצות צבאית-מדינית ליום 3 באוקטובר, בהשתתפות השרים אלון, גלילי ודיין. כן השתתפו בהתייעצות הרמטכ"ל ותת-אלוף שלו, עוזר ראש אמ"ן למחקר, שמילא את מקומו של ראש אמ"ן שהיה חולה באותו יום. בהתייעצות זו הוחלטו דעות על המצב בגבולות, ובמיוחד ברמת-הגולן. תת-אלוף שלו נתן מקירה מודיעינית שנסתיימה בהערכה, כי אפשרות מלחמה משותפת מצד-רית-סורית אינה גראית כסבירה. איש מן הנוכחים לא חלק על הערכות. בסוף ההתייעצות הזאת החליטה ראש הממשלה להביא את נושא המצב בגבולות לדיון במגמת-שלה אחרי יום-הכיפורים, בישיבה הרגילה של הממשלה שנועדה ליום א', 7 באוקטובר".

אדוני היושב-ראש, על-פי הלוח העברי היה זה ז' תשרי תשל"ד, ויזכר היום הזה מדור לדור בתולדות ישראל סבא כיום ליקוי מאורות. בישראל, יום שבו החכמה הושבה אחור, יום שחור שהעמיד את העם הזה בפני סכנת חורבן חמישית, אחרי חורבן הבית הראשון, חורבן הבית השני, נפילת בית"ר והשואה באירופה, שממנו ניצלנו רק בנס הגבורה העברית המחודשת.

כל העובדות היו לפני ארבעת השרים שנחכנסו להתייעצות צבאית-מדינית. ההערכה של תת-אלוף אריה שלו היתה שאף-על-פי-כן לא תפרוץ מלחמה מצרית-

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (בגין, מאיר) —

ואתם בעצמכם לא תאמרו: אם כך — האחריות העליונה, האמיתית, המוסרית, המדינית, הפארלאמנטא-רית חלה על הממשלה כולה? עד היום לא אמרתם את זאת. גם כאשר הגברת מאיר החליטה להתפטר — היא הסכימה את התפטרותה ב"תסיסה ציבורי" — במפלגה, באופוזיציה. זאת הסיבה להתפטרות, ולא הדו"ח של ועדת-אגרנט, כפי שמצאיו העובדתיים מונחים לפניכם? כך תחנכו את הציבור, את הדור הצעיר? זאת דמוי-קראטיה פארלאמנטארית? זאת אחריות ממשלתית? זאת עליונות הרשות האזרחית הנבחרת על הצבא? על רקע המאורעות הנוראים האלה, בעקבות נטילת סמכות ממשלתית שלא כדיון — בלעז קוראים לזה usur-pation of power — על-ידי קבוצת שרים מצומצמת, נביט לעתיד.

אני סובר שאם יש ממשלה רחבה, טוב ליצור בתוכה מה שנקרא בלעז קאבינט מצומצם. יש דבר כזה בארץ דמוקרטית כמו אנגליה. את זוכרת, גברתי ראש הממשלה, לאחר פטירתו של לוי אשכול זכרוננו לברכה, ולאחר שאת קיבלת לידך את ראשות הממשלה והצעת לחדש את ממשלת הליכוד הלאומי קיימנו שיחה, ואני סיפרתי לך על ישיבה אחת של הממשלה שבה גדונה אימרה מסויימת של שר הבטחון לגבי ראש הממשלה ושר האוצר, אימרה שהוא אחרי זמן-מה הביע את צערו עליה, וזה סוף פסוק. אני השתתפתי בדיון ההוא בממשלה, ואמרת כך: במשטר פארלאמנטארי ראש הממשלה הוא ראשון-בין-שווים. מה פירוש הכלל הזה? הוא צריך להתייחס לחברי הממשלה כאל שווים, והם אליו — כאל ראשון. צרי לי לומר: את לא נהגת כ-primus inter pares. היו אצלך שרים שווים יותר, ושרים שווים פחות, מבחינת קבלת החלטות בענייני היסוד של חיינו הלאומיים. אבל באנגליה יש הבדל כזה. יש קאבינט, ויש ממשלה רחבה, ורוב חבריה אינם כקאבינט. כל זה על-פי מנת הדיון. מן המפורסמות, כל ילד בבריטניה יודע שכל מתנהלים בענייני עמו.

אדרבה, נחשוב כולנו איך למנוע אסון כזה בעתיד. יקום קאבינט בתוך ממשלת ישראל — תשעה חברים, אחד-עשר חברים; אפשר לקרוא לו בעברית "לשכה"; אפשר להשתמש במושג "ועדה לענייני מדיניות ובטחון". ולוועדה הזאת תימסר הסמכות לדון ולהחליט בעניינים פוליטיים וצבאיים. כחוק, כדיון, על-פי החלטת הממשלה. ועדה כזאת היתה צריכה להתכנס בכל יום א' בבוקר; הממשלה כולה — בכל יום ב'. היא היתה מיוותח לממשלה על החלטותיה. באין עירעור — מבוצעות, אם, ננית, שליש מן החברים מערער — ביום ב' הממשלה תכריע. זהו סדר ממלכתי. אז יידעו הכל איך, כיצד, היכן, על-ידי מי מתקבלות החלטות. אבל מטבה כזה, התייעצות צבאית מדינית כזאת, סגורה, נעולה, וכל שאר חברי הממשלה אינם יודעים אפילו אולי על קיומה, בוודאי לא על סיכומיה? זה סדר ממלכתי?

מורי ורבותי חברי הכנסת מן המערך, תשקלו גם אתם את ההצעה הזאת. לנגד עיניכם הומת אסון על עם ישראל על-ידי אי-סדר ממלכתי כזה. ונשקול יחד, ונמנע אסונות כאלה בעתיד.

אני מציע שנלך לבחירות חדשות.

ראש-הממשלה ג. מאיר :

איפה הישיבה ביום שישי בבוקר? לא כתוב שם?

הבטחון יכולה להישאר, לפי דעתך? ראש הממשלה היתה סופר-שר בטחון. זה הוכח בהתייעצות הצבאית-המדינית הזאת. אני בטוח, גברתי ראש הממשלה, שאת תאשרי את דברי שאשמיע היום. לא פעם אחת אמרת —

ראש-הממשלה ג. מאיר :

כבר שמעתי את זה בטלוויזיה.

מנחם בגין (הליכוד):

והיום חידשת חידושים בנאומך? על אמת אפשר לחזור.

גברתי ראש הממשלה, כאשר הייתי חברך לממשלה וגם כאשר שירתתי באופוזיציה אמרת לי לא פעם אחת שהליאליזם של שר הבטחון כלפיך ללא פגם והוא לא עשה שום צעד בלי בלי ידיעתך ובלו הסכמתך. יבוא מר תלמי ויאמר: שר הבטחון הזה היחיד שצריך ללכת. זה מוסר ציבורי? זו האחריות? לא רק על-פי כללי דמוקרטיה פארלאמנטארית, אלא על-פי העובדות הידועות, הנחצרות והכתובות בדו"ח של ועדת-אגרנט. וסגן ראש הממשלה ושר החינוך אומר: צריך לדעת מי אחראי פחות ומי יותר. והוא לא השתתף בהתייעצות הצבאית-המדינית, התייעצות המטבח" הגורלית, אשר בקלות-דעת ללא שיעור החליטה להכות עם דיון ממשל-תל עוד חמישה ימים? והשר בלי תיק מר גלילי ירחץ בנקיון כפיים ויאמר שאם שר הבטחון לא יתפטר הוא, מר גלילי, יתפטר? היכן היה עד 3 באוקטובר? אני יודע שהוא רגיל לתת עצות רבות לראש הממשלה. מנסיוני אני יודע את זה. היכן היה היועץ הנכבד הזה ב-3 באוקטובר? הוא לא חלק על הערכתו של בא-כוח אמ"ן. גם הוא הסכים שיש זמן לדון בממשלה על סוגיה זו ב-7 באוקטובר. זו האחריות הכתובה, הברורה, אבל היא לא מסתכמת ואיננה נגמרת בארבעת השרים הללו. יש ממשלה. השרים יושבים מסביב לשולחן הזה. אלה שהיו בממשלה, אתם ידעתם במשך שלוש שנים תמימות שבקבוצת שרים מצומצמת מתקבלות ההחלטות החשובות ביותר בעניינים מדיניים ובטחוניים. עם מצב זה השלמתם. אינני רוצה להשתמש היום במלים חריפות. יכולתי למצוא אותן גם במלון פארלאמנטארי, אבל די אם זאת אומר: חברי ממשלה המשלימים עם ביטול סמכותם הקבועה, המכרעו, ונטילת סמכותם על-ידי קבוצת שרים מצומצמת, אינם יכולים, בשום פנים ואופן, לטעון שהואיל ולא ידעו הם אינם נושאים באחריות. נושאים גם נושאים. נכון, הממשלה כולה.

כמה פעמים אמרנו כולנו שקיים כלל דמוקראטי גדול של עליונות הרשות האזרחית הנבחרת על כוחותיה המוויינים של המדינה. לעליונות טענו ולאחריות לא תבואו? מה היתה אצלנו עד מלחמת-יום-הכיפורים? דיקטטורה צבאית? הרמטכ"ל קבע את ההחלטות? הרי לפני שבועות מספר כל הממשלה כולה הודתה לחלוטין בפיה של ראש הממשלה עם הרמטכ"ל. ואף זאת אני מוכן לומר מנסיוני: הרמטכ"ל מקבל החלטות הממשלה ומבצע אותן. שלוש שנים התבוננתי ביחסים שבין הרמטכ"ל ובין הממשלה. לא קרה מקרה שהרמטכ"ל יעשה משהו על דעת עצמו; אפילו לא אחד. ואני בטוח שכל קרה עם הרמטכ"ל בר-לב כשאני הייתי חבר הממשלה, עם הרמטכ"ל רבין באותה תקופה, וכך בוודאי היה גם עם הרמטכ"ל דוד אלעזר.

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
— מלחמת יום הכיפורים (דיון) (בגין, מאיר, פרוש, ארבל-אלמוזלינו) —

כולו צריך לעיין בו. אלה העובדות לאחר חקירה על-ידי חמישה אורחים כאלה. ובסוגריים אעיר: בלשון מכובדת אפשר למתוח ביקורת עניינית גם על ממצאים של ועדת חקירה, אבל אסורה לשון הביזוי כלפי ועדה כזאת, אשר נבטטה על-ידי חוגים מסויימים במערך-עבודה-מפ"ם.

העם יקרא את הדיון-וחשבון, ילמד ממנו מה היה, מי אשם, מי אחראי. תוך עשרה שבועות אפשר לקיים את הבחירות האלה, ואני מציע שנשכים כולנו לערוך בחירות. נלך אל הציבור, והוא יבחר הנהגה.

אבל אפילו התיינה בחירות בעוד עשרה שבועות בלבד, עד שתתפרסמה תוצאותיהן באורה רשמי, עד אשר תתכנס הכנסת השמינית, עד אשר הנשיא יזמין להתייעצויות — —

(קריאות: הכנסת התשיעית.)

הכנסת התשיעית.

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):
חבר-הכנסת בגין, היום אתה עושה טעויות רבות.

מנחם בגין (הליכוד):

אני יכול לחיות עם טעויות אלה, כל בית ישראל יכול לחיות אתן; תיזהרו מטעויות אחרות.

— — — — —
עוד אשר הנשיא יקיים התייעצויות עם הסיעות ויטיל על מישהו את תפקיד הרכבת הממשלה והיא תורכב — יחלפו לפחות בין ארבעה לחמישה חודשים. ולכן עלינו לדון בתקופה, שנקרא לה תקופת-הביניים: האם אפשר להשאיר את הממשלה הזאת, שפוטרה על-ידי התפטרותה של ראש הממשלה, על כנה במשך החודשים הבאים.

יבוא יום, לאחר שראש-הממשלה הגברת מאיר תשתחרר מן העול שהיא אמרה אתמול שאין היא יכולה עוד לשאתו, ואני אעריך בבית הזה את שירותיה לעם ישראל — — —

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני מוותרת.

מנחם בגין (הליכוד):

אבל אני אינני מוותר, גברתי. וגם לאחר הערה זו אומר לך: כיבדתיך קודם שישבנו יחד בממשלה, וגם היום אני מוסיף לכבדך. באותו יום אעריך את שירותיך, ובכנות ובגילוי-לב שבו הייתי רגיל תמיד לדבר אתך ואליך, את שגיאותיך ואת טעויותיך, עד יום-הכיפורים ועד בכלל.

אבל היום אני רוצה לציין שהגברת מאיר הודיעה אמש באוזני חבריה שהגיעה לקץ הדרך ואין היא יכולה לשאת עוד בעול. האם אנחנו נשלים, לאור הודעה כזאת, עם כך שהגברת מאיר תישא בעול שאין היא יכולה לשאת בו עוד חודשים רבים? אני מציע שהכנסת תרשום לפנייה את ההודעה הזאת של ראש הממשלה, ותעשה מאמץ אמיתי כדי לשחרר את הגברת מאיר מן העול שאין היא יכולה עוד לשאתו.

אין זו הסיבה היחידה. אומר שר-החקלאות מר גבתי: דמות הממשלה היא בשפל שאין למטה ממנו. מורי ורבותי, האם הכנסת תשאיר על כנה במשך חודשים

מנחם בגין (הליכוד):

ביום שישי בבוקר? גברתי, כן, אני מודה לך מאוד על התוכנית הזאת. גם ביום שישי בבוקר לא זימנת את הממשלה, אלא התייעצות עם שרים מספר — — —

ראש-הממשלה ג. מאיר:
לא נכון.

מנחם בגין (הליכוד):

תסלחי לי, גברתי. אני זוכר את המסמך הזה כמעט בעל-פה, ואוכיח לך זאת. זימנת שרים מספר שמצאת אותם, וקיימת אתם התייעצות. והדו"ח של ועדת-אגרנט משמיע הערה באזניך — אם לא לומר נזיפה — שלא היית צריכה לחוס על טירחתם של חברי הממשלה ערב יום-הכיפורים, והיית צריכה באותו יום לזמן ישיבת ממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
זאת היתה ישיבת ממשלה.

מנחם בגין (הליכוד):

גברתי, אמסור לך לאחר שאסיים את דברי את הדברים, ונראה האם אני טעיתי — — —

ראש-הממשלה ג. מאיר:
עמדת לשכות את זה.

מנחם בגין (הליכוד):

לשכוח? אני? זה לא היה דרוש לי לנמק את העובדה שאת הקמת מטבח נקי, שבו נשברו העיקריים בכלים הממלכתיים.

(ראש הממשלה ג. מאיר קוראת קריאת ביניים)

גברתי, את שאלת "למה אתה לא מזכיר את הישיבה ביום שישי", או העמלתי את הדברים על אמיתותם, על-פי הדו"ח של ועדת-ויתקון... סליחה, ועדת-אגרנט — כל הכבוד לשופטים של בית-המשפט העליון.

מנחם פרוש (חזית דתית תורתית):
את הדו"ח אתה יודע בעל-פה, אבל את שם הוועדה לא.

מנחם בגין (הליכוד):

אני מציע שנלך לבחירות. אפשר לערוך בחירות חדשות לאחר 10 שבועות. הנימוק שיש להמתין לפחות מאה יום, משום שיש חוק שלפיו פקידים בכירים צריכים להתפטר מתפקידיהם כדי לשמש מועמדים לכנסת, הוא חסר שחר. כל עם ישראל צריך לחכות בבחירת הנהגה עד שפקידים בכירים מספר יתפטרו? הם יכולים גם היום להתפטר, אם הם חושבים שיהיו בחירות מוקדמות. לא יקרה להם דבר. לא יהיו בחירות — ישו בו למש-רותיהם. מה יקרה? אבל משרד הפנים קבע שבתוך 47 ימים אפשר לערוך בחירות חדשות. ניתן לעצמנו מרוח של זמן, 70 יום, 10 שבועות. צריך ללכת אל העם.

נכון שאנחנו במערכת הבחירות דיברנו לאחר הפ-סקת הקרבות על המחדל הטראגי, האיום. אבל אתם הכחשתם אותו, שבועות רבים. אמרתם: איזה מחדל? במשך 20 דקות אני יכולת להחליט על הגיוס. היה בסדר. גייסנו בזמן הדרוש. היום יש המסמך הזה, והעם

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (בגין, רימלט, תלמי, ישעיהו, ידלין) —

לך עצה, מר תלמי: חסום, חסום, אך יהוהר פן על-ידי חסימות כאלה תמיט אסונות נוספים על עם ישראל.

אנו מבקשים לטכס עצה יחד, שתוקם ממשלה אחרת מוזהמתפטרות. איש אינו יכול לומר היום באיזה הרכב. לא. הבה ונשב יחד. הימים רגילים הם? הפשוט טים הם? אין פצעים בלב, בנפשו ובגופו של עם יש-ראל? אין קריאות של הדור הצעיר אל כולנו? אין דאגה לעתידנו? אין שאלה לאן אנו הולכים או לאן אנו מולכים? האין אנו חייבים כולנו יחד להבטיח שלא בדור הזה ולא בדורות הבאים לא יוכל עוד שום קלגס להרים את ידו הטורפת על ראשו של ילד יהודי קטן? האין אויבינו מתכוונים למלחמה חדשה? האין אומרים כל אויבינו כי עלינו לסגת מקווי ה-4 ביוני ולפתור את הבעיה של העם הפלשתינאי, לאמור להחריב את מדינת ישראל? האין העם היהודי בתפוצות הגולה תוהה מה קרה לה למדינת ישראל?

בימים כאלה זו קריאתנו: הבה נשב יחד ונטכס עצה איר להקים ממשלה חדשה בישראל, טובה, מיטיבה, נאמנה למדינת ישראל ולחוקיה; ממשלה שתפא את פצעי עמנו, תוציאו מהמבוך, תתגבר על הטראגדיה היהודית, ותבטיח את עתידו וחירותו בארץ-ישראל.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ידלין, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

אהרן ידלין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הכנסת מקיימת היום דיון כאשר היא אבלה וחפוית ראש. אנו מרכינים את ראשנו ביוגון כבד ובועם עצור על חללי קריית-שמונה, גברים נשים וטף, אורחים וחיללים — קרבנות מעשה רצחני מסמר שיער. אנו שותפים לכאבן וליגונו העמוק, שאין לו גחומים, של משפחות ההרוגים והטב-חים. אנו מזדהים עם תושביה של קריית-שמונה ידועת הקרבנות; ואנו בטוחים כי על אף האסון הנורא שפקד עיר פיתוח זו, עיירה חלוצית מקבצת גלויות — לא יפלו תושביה ברוחם. וצבא הגנה לישראל ימצא את הדרכים להבטיח את בטחונם של תושבי העיירה וילדיה.

עם ישראל ירע אסונות מימי שיעבוד מצרים ומלחמת עמלק. ללא אשליות ידענו כי שיבת ציון של ימינו לא תהיה פטורה ממאבקים וקשיים וקרבנות. אבל עם ישראל בארצו, רוחו לא תיפול, קומתו לא תישח, והוא ימשיך במאבקו וביצירתו — ביצירת חברה יהודית קולטת עלייה, ביצירת חברה יהודית נאמנה ליחודו ולייעודו של העם היהודי, ועל ריבונותו נשמור לעד. הקשר של העם היהודי לארץ-ישראל הוא קשר עמוק שרשים, שרשים היסטוריים, מוסריים ודתיים. הייתי אומר שהיחס בין העם היהודי לארץ-ישראל מוגדר לא כל כך על-ידי שלטון העם על הארץ אלא על-ידי שלטון הארץ על העם, על-ידי בחינת המקום שתופסת ארץ-ישראל בחיי העם. ושום כרוזים של אירגוני החבלה והרצח לא יעקרו את העובדה הרישית הזאת של הקשר בין העם היהודי לבין ארצו.

בעקבות אסון קריית-שמונה אציין רק לקח אחד: אנו חייבים להתכונן תמיד לבלתי-אפשרי ולבלתי-צפוי. צריך להכין אמצעי התגוננות לקראת כל רעיון שטני שיעלה במוחם של אנשי אירגוני הטרור והחבלה. צריך

ממשלה שלפי עדות אחד מחבריה דמותה היא בשפל שאין עוד למטה ממנו?

אומר שר-המטרה מר הלל: אני מיואש מיכולת הממשלה לעמוד באחריות לאומית; אני בוש ונכלם על היותי חבר בה. מורי ורבותי חברי הכנסת, האם אנחנו נשאיר בתיפקודה ממשלה שאחד מחבריה התיאש לחלוטין מיכולתה לעמוד באחריות לאומית, ממשלה חסרת אחריות לאומית, והוא אפילו בוש ונכלם לשרת בה כחברו לא הגיוני.

ואין זה סוף פסוק. ועדת-אגרנט מסבירה איך בעצם קמו ההתייעצויות המצומצמות הן, וקובעת שמישיבות הממשלה היו הדלפות בענייני בטחון.

אלימלך רימלט (הליכוד):
דליפות.

מנחם בגין (הליכוד):

דליפות, אבל הדליפות הודלפו.

כך קובעת ועדת החקירה: "חוק-יסוד: הממשלה, סעיף 28: הדיונים וההחלטות של הממשלה ושל ועדות השרים בעניינים הבאים הם סודיים, וגילויים ופירסומם אסור. ואלה העניינים: (1) בטחון המדינה; (2) יחסי חוץ של המדינה". מורי ורבותי, כל חבר ממשלה מוסר הצהרה שלפיה הוא מבטיח לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה. והממשלה הזאת הפרה את חוק המדינה החל עליה, על הממשלה עצמה, באופן שיטתי. מן הממשלה הזאת יש דליפות מתמידות בענייני בטחון, בזה ההרכב. ואנחנו נשאיר על כנה ממשלה המפרה את חוק-היסוד, המתכחשת להצהרת האמונים של חבריה? זה לא הגיוני. זו סכנה לאומה.

המסקנה היא, אדוני היושב-ראש, שהכנסת כולה צריכה לעשות מאמץ עד יום הבחירות ועד זימון הכנסת החדשה, כדי להקים ממשלת-ביניים, ממשלת-מעבר בל-שולן השימושית, אבל בהרכב אחר מהממשלה הזאת, ממשלת המחלף, ההדלפות וה"מטבח". כוונה חיים זהו לנו, בייחוד בחודשים הבאים שבהם עלולות ליפול הכרעות גורליות, גם לגבי רמת-הגולן, גם לגבי יהודה ושומרון, גם לגבי ההתחלחות בארץ-ישראל, גם לגבי המלחמה באויבינו, גם לגבי ההתגוננות בפני מתקיפיו. לאחר הנסיון הזה, לאחר ההוכחות האלה, חובתנו הלא-מית היא, חובתו של בית הנבחרים לדאוג לכך שתקום, גם לחודשים מספר — אבל זו תקופת זמן רצינית מאוד — ממשלה אחרת מוזה שבישמה ראש הממשלה הגישה התפטרות לנשיא המדינה.

חבר-הכנסת תלמי, איך אמרת בנאומך? — צריך לחסום את הדרך בכפני ממשלת ליכוד לאומי. לחסום את הדרך, לבנות road block על הכביש, על דרך-המלך, שלא תקום בישראל בימים כאלה ממשלת ליכוד לאומי. היתה ממשלת ליכוד לאומי, חברה יודעים איך היא היתה כשרה להכרעות היסטוריות חיוניות. גם חבריך השתתפו בה, והם יעידו. אבל אתה קורא לחסום את הדרך.

מאיר תלמי (המערך):

אבל אתם עוזבתם אותה. מדוע?

מנחם בגין (הליכוד):

מר תלמי, אתה חבר כנסת חדש, צעיר. כמי שמשרת בבית הזה זו השנה ה-26, הודקנתי בו, אני יכול לתת

חברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ידליון, שובל, בארי) —

לחידושן של מלחמות. לכן מתחייבים גם בהסדר שלום —
גבולות בני-הגנה.

אבל בהקשר הדיון שלנו היום, דיון שבא בעקבות
דו"ח ועדת-אגרנט, אני רוצה לציין, בסוגיית הליכוד
הלאומי שהוכרה פה היום, רק אמירה מסויימת של
הוועדה הנכבדה, הקשורה בממשלת הליכוד הלאומי
שהייתה. ומי שמתייחס בריצנות, ואני כך מתייחס לכל
מה שאמרה הוועדה המכובדת והחשובה, צריך לקבל את
המסקנות מכל מה שפסקה. הסלקטיביות של חבר-הכנסת
בגין היום היתה למופת, ולא במקרה באה ההערה של
ראש הממשלה בסוגיית התאריכים שעוד אניע אליה.
הוועדה אמרה: "התברר לנו שבמרוצת הזמן חל שיבוש
במילוי התפקיד שהממשלה חייבת למלא בדיונים וב-
קבלת החלטות בענייני בטחון בדרג העליון. שיבוש
זה קשור עם היעלמה של ועדת השרים לענייני בטחון
במתכונתה הראשונה, המצומצמת במספר חבריה. מאז
כינון הקואליציה הרחבה בשנת 1967", שבה חבר-הכנסת
בגין היה שר בישראל, "תפחה ועדה זו כדי לתת בה
ייצוג לכל מפלגות הקואליציה. לבסוף הגיעו הדברים
לידי כך שמכלל מספר השרים, עשרים-וארבעה, השתת-
פו שבעה-עשר בוועדת השרים לענייני בטחון. בתנאים
אלה חלה הוועדה המיוחדת להתקיים והממשלה כולה
הפכה לוועדת שרים לענייני בטחון, וזאת רק כדי להב-
טיח בדרך זו יתר סודיות לדיוניה". כאן יש שיבושים
שחבר-הכנסת בגין איננו פטור מהם, וזה מלמד על
הפרובלמאטיקה של ממשלת ליכוד לאומי מנקודת מבט
של העניינים שבהם מטפל דו"ח ועדת-אגרנט.

ידידיה בארי (הליכוד):

בשנת 1967 נוספו רק שני שרים, ועוד השר דיין.

אהרן ידליון (המערך):

אבל מדובר על כל התקופה מ-1967 ואילך. אחר
כך היו בחירות ונוספו עוד שרים ואתם הייתם שותפים
בוה. אל יתהלל חבר-הכנסת בגין כצדק היחיד עלי
אדמות.

אדוני היושב-ראש, אני לא יכול היום להתעלם מכך
שהתפטרות ראש הממשלה באה, כרונולוגית ואולי גם
עניינית, בעקבות הערות ועדת החקירה כי אין זה מתפ-
קידה להביע דעה על מה שעשוי להשתמע מאחריותם
הפארלאמנטארית של שרים. לפעמים ועדה מחוללת
תהליכים גם כאשר היא אומרת מה איננו מתפקידה. לפי
דעתי יש לכבד את ועדת החקירה. אין להתווכח עם
ממצאיה ורצוי להתחשב בהמלצותיה, אם כי אין הכרח
לקבל אותן בשלמותן. יותר מדי מוסדות חברתיים במדי-
נתנו זוכים להוקעה, לדברי דופי ולניתוח בימים אלה.
אל נפגע במוסד החשוב הזה, המעוגן בחוק, של ועדת
החקירה.

ידידיה בארי (הליכוד):

מה אמרו חבריך לסייעה ?

אהרן ידליון (המערך):

אני חולק על כל חבר שהטיל איזה רבב על ועדת
החקירה. אני יודע שאפשר להיות מופתע ממסקנותיה
בעניין פלוני. גם אני הייתי מופתע וברגע הראשון אולי
אמרתי איזה משפט של הסתייגות, אבל מיד ראיתי
מחובתי לעשות כל מה שאפשר לשמור על כבודה וסמ-

להתכונן לקראת כל תכנית, שאין להעלותה על הדעת,
של רצח והרג, של רצח לשם רצח, רצח לשמו, רצח
ללא הבחנה.

אדוני היושב-ראש, חבר-הכנסת רימלט, איש הלי-
כוד, הטיח כנגד המערך, האירגון הפוליטי של תנועת
העבודה בישראל, שכביכול אנחנו חדורי הכרה שקיבלנו
איוושהי הגמוניה מההשגחה העליונה. אם יש גורם
שגרס אי פעם "אלוהים לשלטון בחרתנו" — הוא נמצא
בתוך המסגרת שקוראים לה בשם "ליכוד". אנחנו קיבלנו
ממד את הגמוניה מהעם, מהציבור. ורק כלפיו נא-
מר: אם חלילה יקרה, ואני מאמין שלא יקרה — העם
נתן, העם לקח.

אנחנו תנועה של ציבור העובדים במדינה, שהוא
הבסיס של המשק, של החברה, של החיים בארץ הזאת.
ואנו יונקים את שליחותנו, ואנו מעיזים לשאת בעול
האחריות, רק כאשר העם נתן לנו תמיכה.

אני יכול להשתתף בצערך של חבר-הכנסת בגין,
שלמרות כל נסיונותיו, פעם אחר פעם, ולמרות האמונה
שבסתר לבו כי אלוהים בחר אותו לשלטון, העם לא
נתן בו אמון. לא גולנו את זה ממנו בשום דרך בלתי-
מקובלת בדמוקרטיה.

חבר-הכנסת בגין יכול להטיל את יתבו — וזו
זכותו — על בחירות חדשות. הן תבואנה. הן תהיינה.
אני עוד אתיחס לסוגיה זו בהמשך דברי. לא נברח
מבחירות. בכוא העת, על-פי החוק, נעמוד מחדש כולנו
למשפט העם. אנחנו איננו מגייסים לעזרתנו שום השגחה
עליונה. אנחנו שללנו ממשלת ליכוד לאומי לא כדי
לשמור על אחדות המערך או על אחדות המפלגה;
אנחנו שללנו ממשלת ליכוד לאומי כי הלכנו לעם ואמרנו
לו שאנו שוללים זאת.

זלמן שובל (הליכוד):

האם אתה מצטער או לא ?

אהרן ידליון (המערך):

מול הסיסמה: תנו לליכוד סמכות להקים ממשלת
ליכוד לאומי, אמרנו: תנו למערך סמכות לנהל מדיניות
חוץ ובטחון הממצה כל אפשרות להגיע להסדר מבלי
לפגוע בשיקולים וביסודות הבסיסיים של בטחון המדינה.
ואנחנו חשבנו, אולי בתמימותנו, אבל חשבנו שצריכים
להיות נאמנים לדרך שהתחייבנו עליה בבחירות. פשוט
וחלק. הדרך שלנו היא דרך של מאמץ לשלום, לחיפוש
הסדרים — הסדרי-ביניים והסדרים מרחיקים לכת יותר.
אני לא לא חי בהשליות שהשלום עומד בפתח, שאפשר
בקפיצת דרך להגיע אל שלום-אמת ובר-קיימא, אבל
דרושים מאמצים שיטתיים להגיע להסדרים שיעניקו
למדינת ישראל רגיעה על בסיס של פשרות טריטוריא-
ליות ושינחילו למדינת ישראל, בהסדרים מוסכמים, גבו-
לות בני-הגנה.

וכאשר קוראים לנו היום, או כאשר קראו לנו
אתמול, להקים ממשלה של ליכוד לאומי, נשאלת השאלה
הפשוטה: על איזו פרוגרמה ? וזה מקובל בדמוקרטיה
שכאשר אין פרוגרמה משותפת מחולקים לאופוזיציה
וקואליציה. ממשלה בישראל, שהמערך במרכזה, היא
ממשלה הרוצה מדינה יהודית בעלת רוב יהודי יציב
לאורך ימים, המוכנה לפשרות טריטוריאליה וחתורת
בהסדר המוסכם לייצובם של גורמים מרתיעים ומפריעים

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ידלין) —

הכנסת בגין אני מציע שיזוהר. אינני יודע עוד לאיזה סוג של מנהיגים, מבחינת האמון של המפלגה בהם, הוא יהיה שייך.

ועל אף אי-השקט בציבור יש אמון עממי רב-ממדים בגולדה מאיר, אבל יש הכרעות מצפונית של מנהיג צריך לכבד, שהן מעבר להחלטות של המפלגה או של התנועה, שהמנהיג עושה בשליחותה.

לי אין שום ספק שמדינת ישראל לא תצטער אף על רגע אחד שבו כיהנה גולדה מאיר כראש ממשלה. וברגע זה עדיין לא תמה תקופת שירותה של גולדה מאיר למדינת ישראל ולעם היהודי. לא שאיננו מכבדים את רצונה ובאמצעים להשלים עם החלטתה להתפטר מתפקידה; אבל גם ממשלה בהתפטרות היא ממשלה, והיא מצווה וחייבת להתמודד עם בעיות המדינה. ולחברי הכנסת בגין ייאמר, שאני חושב כי הוא איננו צריך לטרות. אם הוא מתכוון ברצינות שצריך ללכת לבחירות בהקדם — ואינני בטוח שהוא מתכוון לכך ברצינות — הוא סומך עלינו שלא יהיו בחירות מתר-מחרתיים — אבל אם הוא מתכוון ברצינות ומציע למהר להרכיב ממשלה-מעבר חדשה, אני רוצה לומר: ממשלה-המעבר הנכונה היא ממשלה טובה, אף שהיא במצב של התפטרות. היא טובה במדיניותה, היא אדירית גבסית בהישגיה, אפילו בתקופה הקצרה שהיא מכהנת, היא טובה בהרכבה האישי, אם כי גם שרים חייבים לזכור, שחכמים צריכים להיזהר בדבריהם, ושחיים ומוות הם ביד הלשון.

ממשלה-המעבר היא ממשלה טובה גם בזכות ראש הממשלה העומדת בראשה, שהיא אחת מגדולי המדינה-איים בעולם. ואשרי אומה קטנה הווכה למנהיג שיוקרתו מלוא תבל כולה.

כשם שמפרספקטיבה היסטורית עוד תתברר כל הגדולה של מנהיגותה של גולדה מאיר, כך עוד יירשמו בחודשים הקרובים פרקים חשובים בתולדות מדינת ישראל ובמאבקה המדיני והבטחוני בהנהגת גולדה מאיר. אני נרגש מהדאגה האבהית של חבר-הכנסת בגין לראש הממשלה. אבל עם הציניות של חבר-הכנסת בגין — וכבר אמרתי זאת הרבה פעמים — אינני מתכוון להתחרות.

אני רוצה לומר לחבר-הכנסת בגין, לאחר ששמעתי את נאומו הישן-נושן, שאי-אפשר להתעלם מעובדת יסוד שראש הממשלה קיבלה אמון של חלק הארי של העם בישראל — והיה זה לאחר מלחמת יום-הכיפורים. העם ידע שהיו לנו גם כשלונו; העם ידע שהיו טעויות בהערכת מידע עוד לפני הדו"ח של ועדת החקירה — ולא במקרה הממשלה ביקשה לבדוק את המידע שהיה; העם ידע שהיו פגמים בכוננות — ולא במקרה הוועדה נתבקשה לבדוק את היערכותה של צה"ל למלחמה בדרך כלל ואת כוננותו בימים שקדמו למלחמת יום-הכיפורים; העם ידע שהיתה הפתעה. ישראל נפלה קרבן להתקפת פתע אסטרטגית. זה קורה למתקנות שבמדינות, גם למעצמות-העל. אפשר להיות חכם לאחר מעשה, וזו זכותה של האופוזיציה להגיד: אני הייתי חכמה יותר. אינני יודע אם יש ערובה הרמטית מפני הפתעות. פרט לימים הקשים, היה בסופו של דבר נצחון גדול. אבל חבר-הכנסת רימלט ובגין יודעים להפריד בין הצבא לבין ההנהגה. ואם ההנהגה אחראית לכשלונו, היא אחראית גם לנצחונות, והיפוכו של דבר.

כוחה ולא להטיל רבב לא ביושרה ולא בכובד שיקול-דעתה. אבל זה מחייב גם את חבר-הכנסת בגין, וחברי-הכנסת בגין לא יכול לחזור ולנאום אותם נאומים שנאם לפני שהוקמה ועדת החקירה ואותם נאומים שנאם בכל מערכת הבחירות. לא רק שהוא חוזר על מה שאמר אתמול בטלוויזיה, אלא הוא חוזר גם על מה שאמר בכנסת לפני הבחירות ועל מה שאמר בארץ כולה בזמן הבחירות. הוא לא חידש דבר, כאילו לא היה דו"ח ועדת החקירה. את התיאוריות על המחלל שמענו בזמן הבחירות, גם את התיאוריה על ליקוי מאורות. האם זה חידוש? זה לא מקרה שחבר-הכנסת בגין דיבר על 3 באוקטובר ולא דיבר על הישיבה ב-5 באוקטובר. זה לא מקרה, זה ביטוי מובהק לגישה סלקטיבית המסלפת דברים. האופוזיציה יכולה להביע דעה מוצדקת שתבקר את הממשלה, אבל מי שמתיימר לדבר בשם היושר, בשם הצדק ובשם האמת חייב לראות כל מה שכתוב בדו"ח ועדת החקירה.

אינני רוצה להיכנס לשאלה — אם כי אליבא דבגין זו תיוה חשובה שעל יסודה עלינו לרוץ מחר לבחירות — מדוע היתה ישיבה בתאריך פלוני — ובגין התעלם מזה שהיתה ישיבה גם ב-3 לחודש וגם ב-5 לחודש — ונקבעה ישיבה ליום ראשון? בינתיים, בין ישיבה לי-ישיבה טיפלו בעניינים, גם הצבא, גם שר הבטחון, גם ראש הממשלה. עדיין לא ראיתי בתולדות העמים שענייני גי מלחמה ושלום מוכרעים בישיבות ממשלה דווקא. ענייני מלחמה ושלום נקבעים לעתים על-ידי יחיד. אנו חיים בעולם כזה שבו יכולה לפרוץ מלחמה בכל רגע, ואין מנוס מהפתעות; ולא נשיא ארצות-הברית ולא מי שקובע בבריית-המועצות ייתבעו לדין על שלא הספיקו לכנס את הממשלה. לא תמיד מובטח הדבר שאפשר לכנס את הממשלה כולה או פורום מוסמך אחר.

ומה הזילזול הזה ב"מטבח", בהתייעצות עם שרים? בכל ממשלה קאפיניטית, בעבר ובהווה, בכל מדינה דמו-קרטית נהוג שראש הממשלה מתייעץ עם חוג מצומצם של שרים על עניינים הקרובים לאחריותם. את מי מוזמנים להתייעצות, את מי מגמים לשתף בהתייעצות? — אותם שעניינים אלה שייכים לתחום אחריותם.

אינני מתנגד שנפיק לקחים ונסדיר יותר דברים בחוק. צריך לעבור זמן. צה"ל שמדינת ישראל תסדיר את כל ענייניה בחוקים ברורים, אבל מתייעצים עם שר הבטחון, מתייעצים עם שר החוץ, עם סגן ראש הממשלה. ומי שאיננו יודע זאת, יקרא בספרים שוועדת-ארגנט מזכירה כאשר היא מצטטת את הפרובלמטיקה של האחריות הפארלאמנטארית. אין משטר קאפיניטי בלי התייעצויות מצומצמות מסוג זה. ואינני חושב שחבר-הכנסת בגין גילה בקיאות או תבונה יתירה בתיוה הזו שהקדיש לה כל כך הרבה זמן.

אני מצטער צער רב על החלטתה של ראש הממשלה להתפטר. אבל ראש הממשלה איננה רק מנהיגת מפלגה, היא מנהיגת עם. היא חייבת להיות רגישה לא רק לסערות הפוקדות את מפלגתה, ולא רק לאי-שקט שב-ציבור, אלא גם למצפונה.

אני בטוח שכאשר ראש הממשלה הקשיבה, האוינה למה שמתרחש במפלגתה, היא גילתה שעל אף הסערות הפוקדות את המפלגה יש בה אמון נרחב, אם לא כללי, שרק מעטים ממנהיגי מפלגות בעולם זכו בו. ולחברי-

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרות; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ידלין) —

זקוק למאמרי ביקורת, כי בהחלט. לפתח השלטון טהאט רובץ. אני לא מזלזל במחאות ולא מסיח דעת מהפגנות, לא תיאורי לעצמי אחרת, לא תיאורי שלא יהיה זעזוע בציבור ושלא תהינה תנועות של תסיסה, מחאה, חיפוש דרך. לא היה זה טבעי אילו לא היה כן, אבל דבר העם נקבע בבחירות והאמון בממשלה הוא פרי הכרעת הרוב בכנסת.

מה יהיה לאחר התפטרות ראש הממשלה, הגוררת אחריה התפטרות הממשלה? תיאורטית, ואולי גם מע-שית, קיימת אפשרות להטיל את התפקיד להרכיב מ-שלה על חבר אחר במערך, במפלגת העבודה. הנושא ייבדק. עם זאת אני יודע יפה שיש נימוקים חזקים בעד הליכה לבחירות בלי לעשות את המאמץ של הקמת ממשלה חדשה בכנסת הזאת. מה שאני יכול לומר ברגע זה הוא שמוטב לחשוב תחילה ומותר להידבר וחובה להידבר עם השותפים הקואליציוניים שלנו, שאתם הקי-מונ ממשלה בייסורים לא קלים, תוך ויכוחים, לצערי, ממושכים מדי.

אני מבין שהכנסת הזאת תצטרך להתפור בטרם עת, אבל אין שום מצווה בחפזון. בחפזון יצאנו ממצרים, אבל אין הכרח בחפזון להיפרד מהכנסת הזאת. וכי מה הערובה שאפשר יהיה להקים ממשלה יציבה לאחר הבחירות? כשאין מגוס, כשאין ברירה הולכים לבחירות בטרם עת. מישור מבטיח לנו שלאחר הבחירות יהיה קל יותר להקים ממשלה יציבה, המשא-והמתן יהיה קצר יותר? אגב, הפעם הוא היה מהקצרים בתולדות ישראל, אבל בעצבנות ששררה מסביב הוא נראה ארוך כאורך הגלות.

אני חושב שאם נלך לבחירות בטרם עת, אי-אפשר יהיה לעשות בחירות קודם שתועק בט"ו באב, על-פי החוק, וזכות בחירה לעשרות אלפי צעירים.

אני חושב שאם נלך לבחירות בטרם עת, לא רצוי לעשות בחירות לפני פירסום הדו"ח הסופי של ועדת-אגרנט. אינני יודע מה עוד צפוי, אינני יודע אילו זעזועים עוד יהיו. כאשר הוועדה מחליטה יש זעזועים, כשהיא מחליטה לא להחליט יש זעזועים. אין מגוס מזה, נחכה כבר להפירה של הדו"ח הסופי.

איני יכול לומר, באורח החלטי שראוי וצריך לקבוע את מועד הבחירות הבאות לאחר שנחוקק חוק בחירות חדש. מכל מקום, מפלגת העבודה הלכה לבחירות — אני אומר: מפלגת העבודה, לא המערך — עם התחייבות לשנות את חוק הבחירות היחסיות בישראל ולהכניס בו אלמנט אזורי שמבטיח את הקשר בין הבוחר והנבחר. לדידי זה שינוי רצוי, אבל אני יודע שזה דורש זמן, ואני לא יכול להגיד באורח החלטי שצריך לחכות עד ששינוי זה ייעשה. אבל גם זה שיקול שצריך להביאו בחשבון.

חבר-הכנסת בגין, אנחנו לא נחלקים לחסידי דמו-קראטיה ובחירות ולמתנגדי דמוקראטיה ובחירות. לא אנחנו ברחנו מבחירות לאחר מלחמת יום-הכיפורים. כשהעלינו על דל שפתנו רעיון להמתין בעריכת בחי-רות, לחצת עלינו, חבר-הכנסת בגין: בחירות מיד. עוד קודם שמשתחררים המילואים, עוד קודם שיודעים אם בא סוף למלחמה, באמצע נובמבר רצית בחירות. צריכים היינו לשכנע אותך שהבחירות יהיו ב-31 בדצמ-בר, אבל לפי לא יום אחד בתוך 1974. אף ליום אחד

אני חייב לחזור ולקרוא קטעים מהדיון-וחשבון כדי להכניס אותם ל"דברי הכנסת". מה נאמר על צה"ל? "צה"ל עמד במלחמת יום-הכיפורים בפני אתגר מן הקשים ביותר שבו יכול למצוא את עצמו צבא כלשהו — וידו על העליונה". כלומר, הוכן צה"ל כזה שלמרות התקפת הפתע יכול היה לגצא במהירות. כמה זמן נדרש לבדיקת המועצות לגצא למרות התקפת הפתע של הנא-ציים? כמה זמן נדרש לארצות-הברית לגצא את יאפאן, למרות התקפת הפתע? מישוה הכין צבא כזה, מישוה דאג ליחסים טובים עם ארצות-הברית. ולהלן נאמר בדיון-וחשבון: "למרות המצב ההתחלתי החמור שבו החל צה"ל את המלחמה — — הרי לא רק שהצליח לגייס במהירות ללא תקדים מערך מילואים על כל מרכיביו המסובכים, שכמוהו טרם גייס, אלא אף בלם, תוך ההתגייסות, פלישה מאסיבית של צבאות אויב שתיכננו ותירגלו מערכה מאיימת זו במשך שנים". מישוה הכין את צה"ל, לא במקרה נאמרו דברים ברורים לגבי שר הבטחון — וגם זאת צריך לדעת, כי הרי עסקו בשאלת האחריות האישית שלו, חבר-הכנסת רי-מלט, עסקו בשאלה אם מישוה התרשל במילוי תפקידו או לא התרשל, והתשובה היתה: לא היתה התרשלות. יש תשובה לשאלות שחבר-הכנסת בגין פגע שואל מחדש, ואם מכבדים את הוועדה צריך לראות בזה סוף פסוק ולא נושא לבחירות הבאות. התשובה של הוועדה היתה: "שקלנו בכובד ראש את כל הדברים שפירטנו לעיל והגענו לכלל מסקנה, שלפי אמת-המידה של התנה-גות סבירה הנדרשת מן הנושא בתפקיד שר הבטחון לא היה השר חייב להורות על אמצעי זהירות נוספים או שונים מאלה שהוצעו לו על-ידי המטה הכללי של צה"ל על-פי הערכה וייעוץ משותפים של ראש אמ"ן וראש המטה הכללי".

אם מסתמכים על הדו"ח, אם באים להעסיק אותנו, על בסיס הדו"ח, בשאלת המחול כנושא מרכזי של מדינת ישראל, הרי יש בדו"ח גם סוף פסוק לגבי שר הבטחון: "לא היה השר חייב להורות". בוודאי, אילו היה מורה, לא היו חולשות, לא היו פגמים — כולנו יכולים להצטער שלא כך היה. אבל אי-אפשר להסתמך על הדו"ח ולכבד את ועדת החקירה ועם זה לחזור על גאומים מלפני הדו"ח ומתקופת הבחירות. וזה לא יועיל לחבר-הכנסת בגין.

אי-אפשר לדבר בציגיות כזאת ובליגלוג כזה על ראש ממשלת ישראל ולהציע למפלגתה להידבר על הקמת ממשלה של כל המפלגות, כאשר יש כאן סוף פסוק בעניין ראש הממשלה: "עומדת לה לראש המ-שלה הזכות הגדולה שעשתה שימוש נכון בסמכות ההכרעה שהיתה בידיה". ובכן היא לא כינסה את הממשלה ביום ראשון, כי המלחמה כבר התחילה לפני כן. אבל סמכות ההכרעה היא לפעמים בידי יחיד, וגם במדינה דמוקראטית. והיא "עשתה שימוש נכון בסמכות ההכרעה שהיתה בידיה בתוקף הנסיבות, בשעת החירום של יום שבת בבוקר. היא הכריעה בתבונה, בחוש בריא ובמהירות לטובת שלם גיוס כל מערך המילואים, על אף שי-קולים כבדי משקל, ובכך עשתה מועשה חשוב ביותר להגנת המדינה".

אני מזהיר את חבר-הכנסת בגין ואת חבר-הכנסת רימלט: דבר העם נקבע בבחירות, עם כל הכבוד למאמרים בעתונות. ואני זקוק למאמרי ביקורת, שלטון

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדין החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ידלין, קשת, כהנא) —

ריבוננו של עולם ויבקש: יזכור ה' — נצרך לכל אלפי החללים של החודשים האחרונים גם זעקת דם נקיים אשר נשפך היום. אין לצער זה ביטוי, אין לאבל זה מלה. תגובתו של אהרן הכהן באסונו הגדולה: "יודום אהרן". ויש ששתיקה זועקת ומשוועת עד לב השמיים. באווירה זו עלינו לנקוט עמדה להתפתחויות הפו-ליטיות ועלינו בוויכוח זה, בנקיטת עמדה זו, לזכור ולא לשכוח אותה אווירה.

רבותי, תרשו לי להזכיר, כי מיד עם שוך הקרבות הקשים ביותר של מלחמת יום-הכיפורים נתפנינו כולנו לשאלת הבחירות. אנו, החזית התורתית, דרשנו או דרישה אולי לא פופולאריה, אבל היחידה שהיתה לה הצדקה והיחידה שהיתה נכונה. תבענו דחיית הבחירות לשנה. אמרנו: עדיין מוכי הלאם כולנו. עדיין אין לנו אפשרות להתמודד עם הבעיות בצורתן המחדשת. עדיין זקוק עם זה לקצת הרגעה, ועדיין לא יוכל להכריע הכרעותיו. נתנו אפשרות ללבן, נתנו אפשרות לברר. — אבל שומע לא היה לנו. ואני מאשים, בפירוש הנני מאשים את אלו; שהובילנו או לבחירות. האשמה העיקרית היא על האופוזיציה. היא סבורה היתה שתרוויה, שתצליח בבחירות אלה. ותמוך רצון זה סחבה את כולנו לבחירות, והחזיקה בזה המפלגה הגדולה, שכרבה בדרך זו להציל את שלמותה, את אחדותה, נאחזה בקש זה של בחירות — ויצא העגל הזה.

נתבונן, האם לא היה טוב לנו אילו ועדת-אגרנט היתה אומרת כל מה שהיתה צריכה לומר עוד לפני הבחירות? אילו היינו באים לעם אחרי ליבון בעיות אלה, שכעת אנו מלבנים אותן, לא היינו עומדים במצב המדני הקשה שאנו נתונים בו, לפני האלטרנאטיבה המושיעה: בחירות תוך עשרה שבועות, בפרק זמן קצר לאחר בחירות קודמות. לא היינו מכניסים עם זה לאנדרלמוסיה זו במצב המדני והבטחוני החמור שאנו נתונים בו.

אבל יוקרות, יומרות, רצונות גדול אחד על חשבו-נו של השני העבירו רבים על דעתם, ולא שעו ולא שמו לב לדרישה היחידה, ההגיונית והצודקת. ועוד אוכיר, לא, לא אוכל לרחם, כי על עצמי אינני מרחם; כי כל מלה שאני אומר כואבת לי אולי יותר מאשר לשומעים אותה.

התנהל משא-ומתן על הקמת ממשלה. אותנו, את החזית התורתית, העמידו כאנשים שלא מן הישוב: איך זה בשעה כה קשה לאומה מעלים בעיות כמו מיהו יהודי, כמו שירות נשים בצבא, כמו חילול שבת, כמו כל מכלול הבעיות הדתיות; יש בעיות יותר חשובות, יותר עקרוניות — כך אמרו לנו. דרשו מאתנו אחריות ציבורית, אחריות בעד המדינה, בעד שלמותה ובעד שלוו-מה. ואנו, בעזרת השם גם בזה עמדנו. ראינו בריגע מסויים הכרח לאפשר את הקמתה של ממשלה יציבה; לא הקימונו יד נגדה, רצינו לתת לה אפשרות לפעול.

לצערנו, את האמון שלנו איבדנו. הפרו. על מה התפוררה הממשלה כיום? — על ענייני יוקרה, על ענייני כבוד, על העניין מי יתפטר ראשון, על העניין מי ימשיך לכהן. והאם הזמן כיום כשר לדיונים שכאלה? היום, בחוץ תשכל חרב, וכיום גם מתדרים אימה, בפנים בתוך העם. וכשראינו, כשנוכחנו לדעת עד כמה חסרה האחריות, עד כמה מוכנים להתכתש על דברים של-מה-

לא הסכמת. אנחנו אמרנו שאת מועד הבחירות, לאחר שהכנסת משלימה את כהונתה, קובעת האופוזיציה. נתנו לתבר-הכנסת בגין לקבוע מתי יהיו בחירות במדינת ישראל, כאשר הכנסת השביעית סיימה את חייה. הכנסת השמינית רק התחילה את חייה, יהיו בחירות בטרם עת — איש לא יברח מהן, אבל החסוון הזה רק מוכיח שלא מתכוונים לזה ברצינות.

אם שואלים אותי מדוע התפטרה ראש הממשלה, יש לי רק הסבר אחד. אינני יודע אם הדבר ניתן לתיקון, והוא בוודאי יכביד על כל ראש ממשלה בעתיד. החברה הישראלית חיה כיום באווירה שכל דבר שלילי בחיינו מוצג בוכוכית מגדלת, וכל דבר חיובי מוצג בזכור כית מקנטת. אם זו תוצאה של איוו יציאה משיווי משקל — ואני מאמין שנחזור אליו — אינני יודע. אבל אני רוצה לקוות שנוכל לעמוד יחד עם גולדה מאיר גם כשהיא לא תקבל על עצמה להרכיב ממשלה חדשה; נוכל לעמוד במשימה האורחית המוטלת עלינו כיום — לחדש את אמון העם בעצמו ולזקוף את קומתו, כי איננו מדינה מובסת. ואני משוכנע שאין שום סיכוי למוצא חיובי בשיטות של עירעור כל סמכות. אין תכלית ואין צידוק בהטחת האשמות לכל עבר, בביקורת טוטאלית. ביקורת — כן; צער על טעויות — כן; חשבון נפש — קודאי; היסטריה — לא; ציד שעירים לעזאזל — לא; קיסרוג טוטאלי על הכל — לא. אנו צריכים לשמור על האיוון גם בעת משבר וצריכים לשוב לצלילות הדעת.

אדוני היושב-ראש, אני מסיים. בין שלך לבחירות בעוד חודשים אחדים — לפי הערכתי לא לפני חודש חשוון — ובין שמועד הבחירות יהיה מאוחר יותר אנו, מפלגת העבודה, המערך, נעשה כל שביכולתנו לתת הרגשה לאורזוי המדינה שיש להם השפעה, שיש הקשבה למאויים, למשאלות, לחיפוש דרך. לא נתעלם מהעובדה שזאת תקופה של ערות בלתי-רגילה, של איכפתיות פוליטית שאין לה שיעור של חוגים ותנועות, מהם כנים ואמייתיים ומהם לא.

אנו נעשה כל מה שאפשר כדי להוציא את הציבור ממבוכתו, לשלח אותו בדמוקראטיה המפלגתית שלנו, כי אינני רואה דמוקראטיה בלי מפלגות, ולגניס אותו כשיגיע הזמן ללכת לבחירות, לתמוך במצע שלנו, מצע של תקווה למדינת ישראל.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו לחבר-הכנסת שערי.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, "קרא עלי מועד לשבור בחוריי" — מקונן הנביא ירמיהו בקינות איכה. ובעוונותינו הרבים התקיים בנו כתוב זה. רק לפני ימים ספורים ישב כל בית-ישראל וערך סדר חג הפסח זכר לגאולת מצרים ותפילתו בפיו: כימי צאתנו מארץ מצרים יראה ה' נפלאותיו איתנו. ובתוך ימי המועד האלה באה עלינו התנפלות אימים של חיינו יער אשר ילד לא יחונן ותינוק לא ירחמו. ובימי מועד אלה נפלו חלל תיגוקות של בית רבן חפים מפשע, נקיים מחטא, על עוול אחד בכפם — היותם יהודים והיותם קשורים לארץ מכורתם.

"קרא עלי מועד לשבור בחוריי" וניחומים אין בפיו. בתפילת יזכור אשר בעוד ימסר יסנה העם אל

חברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (כחגא, קשת, שער) —

עם זה, של מדינה זו, של הסכנות הצפויות לה; מי יוכל להתמודד או עם בעיות סוריה, מצרים וירדן?

ראוה צרים, שחקו על מבטחיה — גזכור זאת. ועל כן גם עכשיו, גם כעת, ואולי דווקא עכשיו, דווקא כעת הרגע המתאים להתעלות, להתגבר, לחפש דרכים להקים ממשלה יציבה אשר תעמוד מול הבעיות כולן. אבל זה אפשרי רק אם כל חוג וחוג, כל גוף וגוף, כל אחד ואחד יבין כי לא שרות ולא קאריירה ולא טובת המפלגה קובעים, ולא התנועה היא שצריכה לעלות לשלטון.

אם יתגלה כוח שכזה בנו, אנו לא נהיה האחרונים לעזור ולסייע. אבל אם זה לא ניתן — הרי אין ברירה, אסור להמשיך במצב המעורער ללא סוף, וצו השעה הוא בחירות בהקדם האפשרי.

בעת צרה ומצוקה אנו עומדים. וגם בשעה זו אני מלא אמונה ובטחון, ואגיד ברורות: לא אמונה ובטחון בחוסנו של העם כשלעצמו, לא אמונה ובטחון בעוצמתה של המדינה כשלעצמה. לא זה לא מספיק לי. כי כל אלה אדם המה. אמונה ובטחון באלוקי העם הזה, שלא נטשו בעת הצרות הקשות ביותר. טוב לחסות בשם מבטוח באלה. אבל זה גם אתגר. זו גם תביעה. תביעה לעם הזה כולו ולכל אחד מאתנו להתבוננות למהותנו, לתשובה לתורת השם תמימה, אשר היא היחידה המצילה את העם הזה ומגינה עליו.

אני אסיים בדברי נביא הנחמות, ישעיהו הנביא: בכל צרתך לא צר, ומלאך פניו הושיעך; באהבתו וחמלתו הוא גאלך וינטלך וינשאך כל ימי עולם.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שרעי, ואחריו לחבר-הכנסת כרמל.

יהודה שרעי (המטלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התפטרות ראש הממשלה אינה רק "סוף הדרך" של גולדה מאיר, לפי ביטוייה, אלא סוף תקופה, תקופה חלוצית והירואית של מייסדי המדינה ומניחי היסודות, של כובשי שממות ומרחיבי גבולות שמילאו שליחות לאומית עילאית ברוח של הקרבה ודבקות במשימה, והגיעו להישגים שאין להם אח ודוגמה בהיסטוריה היהודית והאנושית. זוהי חתימת פרק. וצר לנו כי גולדה מאיר, שתיכנס להיסטוריה של ימינו כאישיות גדולה, כמנהיגת עם שהצטיינה בתקיפות ובחכמה, בהתמדה ובכושר הכרעה, ועמדה בימים הסוע-רים והקשים של מלחמת יום-הכיפורים כצוק סלע איתן וניווטה את ספינת המדינה לחוף הנצחון, ולה אנו חיי-בים תודה והוקרה — היתה צריכה לסיים כך.

קשה לי לקבל את הליגלוג שהשמיע כאן חבר-הכנסת רימלט על הגישה המשיחית של גולדה מאיר לשלטון, כשהוא עצמו הצטרף לסיעה שראשה דגל בסיסמת "אלוהים, לשלטון בחרתנו". ועוד יותר קשה לי להבין את הפסילה הסטטאלית לגבי הממשלה הזאת, כשהוא וסיעתו רוצים להצטרף לממשלה הזאת. אם הכל פסול, למה רוצים להצטרף אליה?

אך חברי הכנסת, הגענו למשבר. והגענו למשבר מפני שלא הבחינו בתמורות המופלגות ולא הרגישו בהיקף ובעומק הזעזוע שפקד את חברתנו וציבורנו לאחר מלחמת יום-הכיפורים. ייתכן שהיסטוריונים יצינו את מלחמת יום-הכיפורים ותוצאותיה כסיום הרפובליקה

כך בעת צרה ומצוקה — הבענו דעתנו ברורות: אנו נביע אי-אמון לממשלה הזאת אשר איננה מוכנה להת-רומם לגובה השעה, ואשר איננה מוכנה להכיר באחריו-תה למעשים אשר אבן מקיר תזעק כי אתראית היא להם.

ובקשר לוויכוח המבוקר היותר תחת יסודות של אפשרות לשיפוט, לצערי גם כן עלי להזכיר, יש זרוע שיפוטית אחת, זרוע של בית-הדין הדן על-פי דין תורה — אותו ביוז, אותו העליבו, לו התנכלו, ולא היה מי שיעמוד לצדו, לצד היושר והצדק.

הזדמן לי פעם לשוחח על כך עם שר המשפטים דהיום ואמרתי לו: זה לא יישאר בגבולות אלה; תערערו יסודות כל משפט, תקראו דרוך לכל הפקרות, זה יתן אותותיו גם במסגרות השיפוט האחרות שביוקרתן אתם רוצים. ואכן, גם זה בא.

מורי ורבותי, כשקמה הממשלה לפתע, בן רגע, כאילו לרגלי איום סורי של פתיחה במלחמה, האם הזמן הזה היה יותר הרה-סכנות מאשר היום שבו אנו עומדים כעת? האם יש צורך להסביר, לתאר את מצבנו המדיני והבטחוני? היכן אחריותו של עם חכם ונבון זה, היכן מנהיגיו? היאך נמסר ניהול עניינינו לאלה אשר אינם יודעים להסיר מעצמם פניות אישיות, אשר אינם יודעים להתעלות, אשר אינם יודעים להרגיש בכל כובד האחריות של השעה הגורלית?

מהי"ח של ועדת-אגרנט זועק וצועק דבר אחד: אחזה בנו "היברסי", התנשאות, הערכה עצמית מופרות — אני ואפטי עוד. ומכל הליכי ההתדיינות שבהם אנו נתונים — גם בעת הקמת הממשלה וגם בעת התפוררו-תה — אותה "היברסי", אותה התנשאות, אותה הערכה עצמית מופרות.

אינני יודע לאילו אנשים אומר את המלים הבאות. כל זאת באתנו מפני שלמדנו לסגוד לכוחי ולעוצם ידי; מפני שהפסקנו להתייחס למשדד המערכות, ריבון העול-מים. באיגרא רמא ובבירא עמיקתא התנסינו תוך תקור פות קצרות; חסדים גלויים נשפכו עלינו, מכות אנושיות הוכינו, נדרשנו ונתבענו לתשובה, להתבוננות, וכשהיה קומץ קטן של אנשים אשר קרא ואמר ודיבר ותבע לראות עיקר כעיקר וטפל כטפל, לראות את עתידו של העם בתורתו, לראות דרך זו כדרך המונכת והמכוונת, כדרך היחידה, הושתק ציבור זה. דברים אלה בלתי-חשובים נראו לאחרים.

וכשציבור זה הראה אחריות, וללא חלוקת כבוד, ללא גלימות שרים, ללא קבלת חלק ב"ששלל", היה מוכן לחת אפשרות לפעול לממשלה יציבה, נטפלו לו, הכפי-שוהו באפר.

אני אומר את הדברים האלה מתוך מרירות, ועם זאת הנני חוזר ואומר: אילו היתה אפשרות להקים היום ממשלה יציבה, ממשלה אשר תוכל להשתלט על העניי-נים, אשר תוכל להתמודד עם הבעיות, אשר כיסאות מיניסטריאליים לא יהיו חשובים לה יותר מאחריות מיניסטריאלית, אילו היתה קמה ממשלה זאת, אילו היתה עם זאת מתרוממת קצת ומראה פנים שוחקות, פנים אוהדות לתורת השם תמימה, לציבור שומר אמונים — אנו, ללא פניות, ללא תיקים, היינו גם היום עוד נותנים לה הזדמנות, היינו עוד היום בוחרים בדרך זאת על הטלטלה של תקופת בחירות קשה ואכזרית; קשה ואכז-רית פית כמה, מפני שמי יוכל לחשוב או מחשבתו של

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על דו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (שערי, שובל, בארי) —

הראשונה שלנו ותחילת רפובליקה חדשה, שתהיה שונה בהרבה מהקודמת. אלה שלא הבחינו בזה ורצו להמשיך ב"עסקים כרגיל", דחפו למעשה להתפתחויות הדראמא-טיות האחרונות.

מלחמת יום-הכיפורים מהווה פרשת דרכים בהיס-טוריה של המדינה הצעירה שלנו. מה שנתגלה היה לא רק טעות בהערכה מודיעינית אלא גם סדרי ממשל לקויים וגם תפיסות מדיניות ובטחוניות מוטעות, ולראש האופוזיציה היה חלק גדול בביבושן. מתברר גם שיש הכרח ברפורמה במבנה הממשל, יש צורך בתיקון החברה ובהבראת המשק, ובעיקר — דחוף ביותר — יש צורך בריאורגאניזאציה בצבא ובמערכת הבטחון, כי עורערו אמינות ההנהגה ואמונת העם.

כדי להתגבר על כל אלה אנחנו זקוקים להתחלה חדשה. מבחינה זאת הבחירות של דצמבר 1973 היו מוקד-מות מדי, כי לא היתה יכולת להגיע להיערכות חדשה של הכוחות הפוליטיים ולהערכה חדשה של הבעיות והפתרו-נות. אנו דרשנו בשעתנו בחירות בעוד שנה, כדי שערפל המלחמה יתפור והעם יוכל לגבש את עמדותיו, אך לא שמעו לנו. גם דרשנו פתיחת הרשימות כדי להתאים את הרשימות למציאות החדשה. לא שמעו לנו. הגענו למצב כזה, כעת, שהעם פצוע ואי-אפשר לאפר את הפצע. יש צורך לרפא אותו. רפורמה מבפנים מונעת מהפכה מב-חוץ. אילו היתה נכונות ויכולת לכך מצד המפלגה הרא-שית — זו היתה הדרך. האחראים למחדל ולקונצפציה

הבטחונית והמדינית המוטעית והקשורים לכך, ובראש וראשונה שר הבטחון, חייבים היו להסיק את המסקנות. אז היינו מונעים משבר ממשלתי חמור ברגע כה קריטי למדינתנו, גם מבחינת המשא-ומתן המדיני, שהוא כעת בשלביו הראשונים, וגם מבחינה בטחונית, כאשר אויבנו מבצעים מעשי תועבה אכזריים כמו בקריית-שמונה ומי יודע אם לא יתפתו למעשי איבה מקיפים מתוך הערכה שאנו כעת במבוכה ובמשבר, מפוררים ומפורדים.

המשבר הלאומי בא עלינו שוב-ירוע עם משבר במפלגת העבודה ובהנהגתה. אם לא יבוא מפנה במפלגה הראשית — ובינתיים הוא איננו — אין אני רואה דרך אחרת לטיהור האווירה ולהבראת המצב מאשר לפנות מחדש להכרעת העם ולקבוע בחירות חדשות לכנסת. בחי-רות חדשות, בדרך כלל, גורמות לתסיסה, להתרועצות ול-שילהוב יצרים. אך במערבולת סערת הרוחות הנוכחית דווקא בחירות יביאו לארגעה, לגיבוש מחנות רעיוניים מוגדרים שדרך ברורה להם. יידעו-נא כל אלה המרימים מחאה מבחוץ וכל הנאבקים בפנים המפלגות כי תהיה הכרעה, תהיה היערכות חדשה של כוחות פוליטיים, תינתן אפשרות של גיבוש הנהגה חדשה ונציגות חדשה. כל גורם פוליטי וציבורי, ממוסד או בלתי-ממוסד, יצטרך להגדיר את עצמו, את דרכו, את מקומו במפה הפוליטית ואת השתייכותו המסגרתית, כי כעת, חברי הכנסת, אי-אפשר להסתפק בפתרונות-דחק ובתחליפים לפתרונות-אמת. אי-אפשר לטייה ולאפר, צריך לחזור לשורש הסמכות, לעם, וממנו לשאוב כוח, השראוה וסמכות.

חברי הכנסת, אי-אפשר לברוח מן העבר, אך לנגד עינינו צריך להיות ניצב העתיד ומשימותיו במלוא חיו-ניותם. יש לטפל בבעיות העבר כי בהן נעוצת הרבה ממחילת ההווה. בראש וראשונה יש ליישם את המלצות ועדת-אגרנט. זאת צריכה לעשות גם ממשלת-מעבר. הוויכוח הציבורי על דו"ח ועדת-אגרנט התרכז בעיקר

סביב שאלת האחריות המיניסטריאלית והפארלאמנטא-רית, אך אין להתעלם מכך שוועדת-אגרנט הצביעה על נקודות תורפה רבות דווקא בסדרי הממשל שלנו, בשיטת קבלת החלטות, באי-הגדרת סמכויות ובקיום מוסדות מאולתרים מבחינה פרסונאלית וסמכותית, שבאו במקום המוסדות הרגילים ובמקום סדרי קבלת החלטות תקינים. הליברלים העצמאיים הצביעו על אחת על ליקויים אלה ואף העמידו אותם במרכז המשא-ומתן הקואליציוני. הדרישות האלה קיבלו חיווק ויתר-תוקף על-ידי המלצות ועדת-אגרנט. ועדת-אגרנט אף עוררה ויכוח ציבורי סוער ומסעיר על האחריות המיניסטריאלית והפארלאמנטארית. אינני מסכים עם הביקורת הנמתחת נגד ועדת-אגרנט על שהרשיעה את הדרג הצבאי והעליון וזיכתה את הדרג המדיני. רצוני להביע בכלל את מורת-רוחי ממסע הבי-קורת נגד ועדת-אגרנט. זו ועדה בעלת הרכב מעולה, אמיצה, אובייקטיבית, ולא נערער סמכות של עוד מוסד ממלכתי שהוכיח את עצמו דווקא בסערת הימים האלה. ברם, הוועדה אמרה בפירוש: "לא ראינו כי מתפקדנו להביע דעה על מה שעשוי להשתמע מאחריותם הפארלא-מנטארית". מכאן משתמע שהיא השאירה לממשלה ול-כנסת את התפקיד למצות את הדיון הפוליטי והציבורי, את האחריות המיניסטריאלית והפארלאמנטארית, ואלה קיי-מות גם על-פי החוק, גם על-פי הנהוג וגם על-פי המוסר הציבורי.

שר המשפטים, בחוות-דעתו שנתפרסמה ברבים, או-מר: "בישראל מקובל עקרון האחריות המיניסטריאלית האידיבידואלית של שר לפעולות משרדו והוא חלק מן התפיסה הקונסטיטוציונית שלנו על יחסי הגומלין בין הרשות המבצעת לבין בית-הנבחרים". טענו זאת עוד לפני פירסום חוות-הדעת של שר המשפטים.

זלמן שובל (הליכוד):
גם לגבי "עדר-כימיקלים" ?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):
כן.

האחריות הקולקטיבית המעוגנת בחוק אינה באה במקום האחריות המיניסטריאלית האינדיבידואלית המע-וגנת גם היא בחוק, אבל יותר מזה, היא עצם נשמת המשטר הדמוקראטי. האחריות הקולקטיבית יכולה להיות מופעלת נוסף על האחריות האינדיבידואלית, אם יש צורך בכך או רצון לכך. ואף בהיסטוריה הקצרה שלנו היו דברים מעולם. שר-הבטחון לבון הסיק מסקנות מ"עסק ביש". אז התבקש לרקת המנוח בכנסת ואמר: אם ידעת אתה אחראי; אם לא ידעת — אתה גם כי אחראי. אין בכלל להשוות את שני הדברים האלה, לא בהיקפם, לא במשמעותם ולא בתוצאות שלהם.

ידידיה בארי (הליכוד):
באמת חלה אחריות קולקטיבית.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):
חבל שהנוגעים בדבר לא הסיקו מסקנות בעצמם. לא ייתכן שראשי הצבא נמצאו אשמים והממונה עליהם איננו אחראי למחדלהם ולמחדליו. לא ייתכן שאין אחראי מדיני על העובדה שהצבא לא היה ערוך ומוכן למלחמה ביום פקודה; לא ייתכן סמכות ביה אחריות ואם קיימת סמכות אורחית עליונה על הצבא קיימת גם אחריות עליונה של הסמכות הזאת.

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת ראש הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (שערי, קשת, כרמל) —

ההתארגנות של השלטון בישראל. אך אפילו נבקש לעשות את רצונה זה, לא נוכל שלא להביע לפחות במלים מספרות את רגשי התפעלותנו מן הכוח הסלעי של האשה היהודית הזאת, פועלת וחלוצה בשדות הארץ, עסקנית פועלים בתקופת הישוב, נציגת תנועת התחייה העברית בטרם-מדינה בקרב העמים, חברת ממשלה ושירת החוץ של המדינה בהתהוותה ובהתגבשותה, וראש ממשלת ישראל בשנים הגדולות והקשות והסבוכות שבין מלחמת ששת-ימים למלחמת יום-הכיפורים.

גולדה מאיר ניצבה בראש הממשלה שידעה הישגים אדירים בקידום המדינה וביצור כוחה, ואף בהדיפת האויב בחמורה שבמלחמותינו, הגם שהמלחמה הזאת היתה כרוכה כשלון המכאיב בימי הראשונים, פצעים שטרם הגלילו עד עצם היום הזה. היא עמדה תמיד על משמרתה בנא-מנות יהודית, במוצקות ציונית, בקשיות-עורף חלוצית, כשהיא עושה כל מלאכה נאמנה.

חברי הכנסת, טעות חמורה יטעו אלה מחוצה לנו שיהיו סבורים כי משבר בשלטון בישראל — ויש משבר בשלטון — הוא אות לחלושה בעם, להתרופפות חישוקי החברה ולהתערערות כושר העמידה של המדינה על קיומה, עתידה והתפתחותה. דווקא בעקב חוסנו הפנימי הבלתי-מעורער, בדקותו בארץ ואהבתנו לה, וצמידותנו העקשנית ליעודיה של מדינת היהודים, הגנו יכולים להתיר לעצמנו שלא להשלים עם כשלונות, עם פגמים ועם עיוותים כפי שנתגלו — ושרק בחלקם באו לידי ביטוי בדו"ח-אגרנט שהוגש עד עתה — ולעשות באומץ לתיקונם, במאמץ לשכלל את סדרי הממשל, ליישם את אחריות נציגי הציבור על מעשיהם, לחזק את הממשלה במשימותיה, ולשפר את אורחות הדמוקרטיה הישראלית.

אם יקרה שייפתסו שכנינו להרפתקה צבאית כלשהי בהנחה מוטעית כי נחלש כושר עמידתנו, הואיל וישראל שקועה במשברי פנים, או-או הם ייווכחו לדעת עד מה מלוכדים הגנו בהגנה על הארץ, ודרכים לכל סכנה אפשרית, ויעילים בהדיפת התנכלויות מעבר לגבול, כמו גם בהבטחת הבטחון והשקט בתוך הארץ מול גסיונות טרור וחבלה שלא פסקו.

אויבינו המגלים כאילו שמחה לאיד עוד ילמדו לדעת כי חרות הדמוקרטית בישראל, הכרוכה גם בסערות ציבוריות, היא סימן לכוח ולאיתנות, והנכונות לתקן פגמים בשלטון ובמשטר החיים היא אות לעוצמה פנימית.

חברי הכנסת, במצב שנוצר עתה בציבור נוכח המפת-עוררות הקיימת, התסיסה בנוער וההיערכות הבינ-ממלכתית שאנו עדים לה, דומני כי אין מפלט מבחירות חדשות. ישוב העם ויאמר את דברו, ורצונו יקום, ותת-כונן ממשלה חדשה, איתנה, בעלת סמכות ויעילה, כפי שמחייבים אתגרי העתיד ומשימותיו.

אדוני היושב-ראש, לא יהיה זה מן החכמה אם נתעלם מן התסיסה הציבורית שהגנו עדים לה לאחר המלחמה האחרונה, מן ההתעוררות בקרב משוחררי הצבא ובני הנוער המבקשים לתת ביטוי לדאגותיהם, להדרו-תיהם, ולהשפיע על ענייני המדינה בצד המפלגות המסו-רתיות ומחוץ למפלגות. תופעה זו של גילויי דאגה, איכסריות ונכונות לפעולה בקרב הדרות הצעירים, הנושאים בעול הבטחון, המשק והחברה הישראלית, היא חיובית ביסודה, וחלילה לנסות להחניקה ולהעבירה מן העולם. אפילו יש בה סכנות של שיבושים באורחות

אם חבר-הכנסת ידלין אמר ששר הבטחון לא היה חייב לתת הוראות מסוימות, ועודתה השאלה: מה זאת חובה? על זה העיר פעם באירוניה הסופר דימאס (Dumas): מה זו חובה? — מה שדורשים מאחרים. דורשים מראש המטה הכללי, אבל לא משר הבטחון. אילו היתה הסקת מסקנות בדרג המדיני והיה מתברר שיש לא רק דין אלא גם דין, ייתכן שהיתה נפתחת הדרך לתיקון סדרי הממשל והליקויים שנתגלו גם במס-גרת הקיימת, אך זה לא קרה, לכן, נדמה לי, אין מנוס מבחירות. יש צורך במעין קאתארסיס, במעין פורקן נפשי וטהור האווירה. וזה מה שהבחירות יכולות להעניק לנו, אך הבחירות האלה צריכות להתקיים לאחר פירסום הדו"ח המלא והסופי של ועדת-אגרנט, כדי שלציבור תהיה תמונה מלאה ולא נהיה עדים למשברים חוזרים ונשנים. טוב שהציבור, כשילך לבחירות, יידע את התמונה במלואה.

אם לא יהיה מנוס מבחירות, אנחנו נתייצב לפני הציבור בדרישה למדיניות שלום ברורה, המבוססת על נכונות של פשרה טריטוריאלית, תוך התחשבות בצרכי הבטחון. גם בבחירות האחרונות הנושא הזה עמד במרכז המערכה. ויש צורך בעניין זה בהכרעה חד-משמעית. אך גם בתחום הפנימי יש צורך ברפורמות יסודיות. אנחנו נהתרו להקמת מרכז ליברלי מקיף, שיכלול קבוצות שונות, כדי שידרוש מן העם סמכות ויכולת לבצע רפורמות אלה.

חברי הכנסת, מלחמת יום-הכיפורים מאחורינו, ואין אנו יודעים אילו מערכות ומלחמות עוד צפויים לנו. בשעה זו של אבל וזעם על המעשה הבארבאי של הטרור-ריסטים הערבים בקריית-שמונה, כשלבנו עם המשפחות שנפגעו, ואוהרתנו שלוחה לתנועות הרצח שדם ילדינו נשינו ואזרחינו לא יהיה הפקר — עלינו להיערך לכל אפשרות. ודווקא כדי שנעמוד במבחנים הבאים עלינו יש צורך להתחיל בשיקום לאומי. ולשם כך יש צורך בהתחלה חדשה ונועזת.

היו"ר ב. צ. קשת:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

משנה כרמל (המעריך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כל אזרח ישר-לב בארץ הזאת לא יוכל שלא להרגיש צער ועצבות עם פרישתה של גולדה מאיר מתפקידה כראש ממשלת ישראל. זוהי פרישה אחרי חמש שנים של מאבקים מדי-ניים גדולים, התבססות כלכלית מרשימה ומלחמה קשה שבה ניצחנו נצחון מזהיר, אף ששילמנו מחיר דמים יקר, ואף שהמלחמה השאירה בנו צלקות צורבות ביותר. זהו סופה של דרך, הגדירה גולדה מאיר, אבל זה גם סופה של תקופת-ראשונים, תקופת העניקים בתולדות ישראל החדשה. מעתה תיפול כל המעמסה על זרות-ההמשך של התחייה היהודית, מרחוק באו ועל ברכי הארץ גדלו. מי יתן ויידעו אלה לשאוב מאלומנת ראשונים, התמדתם ונעוצתם הנפשית, ולשלבה במלאכתם האחרית לקידום המדינה ולהאדרתה, בנסיבות הסבוכות של העת הזאת שבהן נתונה ישראל והחברה בה.

לא נתעלם מבקשתה של גולדה מאיר שלא לדבר בה עם פרישתה, אלא לפנות אל סיפור הדברים מחדש ואל

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
 מלחמת יום הכיפורים (דיון) (כרמל, ליון, קשת, ש. תמיר) —

וכושר ההחלטה. על הממשלה הזאת יהיה להמשיך ללא רתיעה במגמה להפרדת הכוחות הצבאיים ברמת-הגולן ולקידום הסדר מדיני עם מצרים, במאמץ לקדם שלום בינינו לבין שכנינו; ועם זה — לעשות ללא לאות להגברת כוחנו הצבאי נוכח ההתעצמות הערבית הבלתי-פוסקת בנשק מברית-המועצות. אנו נדחה את נסיגות האופוזיציה החליש את כוח הממשלה, לשחק את כושר החלטה ולהביאה לאפס מעשה ותנועה, דבר שנוגד את החוק, את רצון העם ואת האינטרס היסודי של המדינה.

עקיבא נוף (הליכוד):

האם עכשיו, במצב הזה, אינכם משותקים ?

משה כרמל (המערך):

אנחנו נפרוש לפני הציבור את תכנית השלום וההת-עצמות שלנו ונציג לפניו הנהגה מוכשרת ונועזת.

עקיבא נוף (הליכוד):

כן, הנהגת המחול. מלים, מלים.

משה כרמל (המערך):

ולבנו אמונה כי תנועת הפועלים הישראלית היא שתוסיף לעמוד בראש המדינה ולעצב את עתידה בנאמנות רבה לייעודי המדינה ובאחריות גדולה לעם היהודי.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת וילנר.

שמואל תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, "בת כבל השדודה, אשרי שיאחו וניפץ את עולליך אל הסלע" — בקללה האיומה הזאת, הבלתי-אנושית, שלא ייאמן כי נכנסה לספר-הספרים, בקללה הזאת פנה במר יאשוש הנביא אל האויב האכזר שרף את הבית והחרב את מדינת היהודים. אירע כך שהיום נחתה הקללה הזאת על ראש בתים בישראל, בקריית-שמונה, במדינה עברית ריבונית, מידיהם של מרצחים מן המחירדים והאיומים שידעה הא-נושות. מול הוועה הזאת לא אכנס לוויכוח המר הנטוש בבית הזה ובעם על מה לצפוי למדינת ישראל מאותה ריבונות פלשתינאית ליד פתח הבית. די אם נצביע על המעשה האיום, שכמותו לא ידענו מאז החלה שיבת ציון המחודשת לפני מאה שנה עד עצם היום הזה, ונסיק מסקנות לגבי מירת הווהירות הקיצונית, האחריות הלאומית והאנושית שאנחנו חבים לעצמנו, לכל אזרח ולאומה כולה, כשאנו מלהגים בהבל פינו בקלות כואת על הקמת ריבונות פלשתינאית כואת ליד מפתן ביתנו.

אדוני היושב-ראש, הוועה בקריית-שמונה היא רק חלק ממסכת איומה שבה נתונה מדינת ישראל בהנהגתה של הממשלה הנוכחית. מסכת איומה — שבצדה האחד מתנהלת נגדנו מלחמת התשה חצופה וגוברת על-ידי האויב הסורי, הבטוח משום-מוז שפרט לתגובות שאנו מרשים לעצמנו לא נרשה לעצמנו יותר, ויהיו הטעמים והנימוקים אשר יהיו; מסכת איומה המוצאת את ביטויה בהחרפת הבדידות המדינית, למרות ואולי בגלל הנסיגות העקרוניות שאנו נסוגים, זו אחר זו, ללא תמורה; הת-מוטטות מדינית שהגיעה לשיאה השבוע כאשר מן הווא-תיקן הושמעה לראשונה התביעה לחסות על חלק מירו-שלים שבו מרוכזים המקומות הקדושים; מסכת עגומה

הדמוקראטיה, אם תנוצל על-ידי גורמים שליליים, יש לקוות כי החוש הבריא של הדור הצעיר, שעמד בעון רוח ובכבוד במלחמות הקשות ונשא בקרבנותיהן, העומס על גבו את הכלכלה הישראלית בחקלאות, בתעשייה, במכרות, בתחבורה ובכל מלאכה, המצוי בהיכלי המדע וההשכלה, יוליך אותו לתת יד נאמנה, חיובית וקונסטרוקטיבית לבניין החברה הישראלית ולביצורה, לשיכלול איכות החיים ואורחותיהם, ולשיפור דרכי השלטון הדמוקראטי בארץ.

חברי הכנסת, מי שלא ראה זאת אז, אפשר יודה בכך עתה: הבחירות האחרונות לכנסת נערכו בטרם זמן, קודם ששקע אבק המלחמה ושוחררו אנשי המי-לואים, בטרם התאושש ציבור הבוחרים מן ההלם וחישב יפה את דרכו, וברשימות מלפני יום-הכיפורים. ובמידה גדולה אחראית לכך האופוזיציה הראשית, שדחקה לקיים את הבחירות ויהי מה.

עתה הזמן, נוכח המשבר במפלגות, בשלטון ובצי-בור, ונוכח גילויים של התערעורת האמינות הן של המ-שלה והן של האופוזיציה, שאי-אפשר להכחיש אותם ואי-אפשר לטשטש אותם, עתה הזמן להתייצב מחדש לפני ציבור הבוחרים ולבקש את הכרעתו השקולה וה-אחראית לגבי מדיניות העתיד ולגבי הנהגת העתיד גם יחד. אני עצמי בוטח בחושו הבריא של העם, באחריותו ובשיקול-דעתו; הוא יציב לעצמו שלטון כראוי לו, כראוי לתקופה וכראוי למשימות הדור. הכרעת הציבור היא גם שתסייע להביא על פתרונו בעיות מדיניות ושל-טוניות שהסעירו את הציבור בעת האחרונה.

חברי הכנסת, המדינה ניצבת לפני בעיות סבוכות במאבקי חוץ, בקידום הכלכלה, בחיווקה, בגיבוש החברה הישראלית, בהגברת העלייה וקליטתה ובהיערכות למל-חמה אפשרית. אנו, נציגי תנועת הפועלים הישראלית בכנסת, נוסיף לחתור לשלום בכל כוחנו, תוך מיצוי כל האפשרויות, ונחדת את העיקשות של האופוזיציה הראשית אשר דרכה המוטעית עלולה להנציח את המלח-מה. אבל נשליך את ייבנו על כוחנו העצמאי לגונן על המדינה ונוסיף להאדיר את עוצמתנו הצבאית לעמידה מול סכנות של התנכלות לבטחוננו.

אמנון ליון (הליכוד):

תרשה לי שאלה, חבר-הכנסת כרמל. במשך כך וכך שנים אני הייתי במפלגתך. האופוזיציה הזאת לא היתה מעולם בשלטון. תגיד לי מתי אנוהנו, מפלגת העבודה, הבאנו את השלום שאתה מדבר בשמו? מדוע טטיל זאת על האופוזיציה, שאנחנו נמצאים בה היום ?

משה כרמל (המערך):

חבר-הכנסת ליון, אם לא הצלחנו להביא את השלום עד היום הזה, וכי רוצה אתה שניוואש מן השלום ? וכי רוצה אתה שנסיק מזה מסקנה שהשלום לא יבוא לעולם, שאנחנו נחיה לעולם על החרב ? אנחנו לא הצלחנו להביא את השלום עד היום הזה, נכון, אבל נחתור במלוא כוחנו גם בעתיד ושהשלום יבוא. ואם יתהמה השלום, לא באשמתנו יתמהמה. אבל אילו קיבלנו את התכנית של הליכוד, שאליה התספתת, אז אני קובע בכל האחריות, ובהכירי את דרככם, שאנחנו עצמנו היינו מכשול לשלום.

חברי הכנסת, ממשלת-המעבר, עד שתיוון ממשלה חדשה, תהיה ממשלה לכל דבר, במלוא הסמכות, הכוח

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ש. תמיר, רונן) —

בבית. גם על כן, גברת מאיר, גברתי ראש הממשלה, טוב שהתפטרת. תבוא עליך ברכה שעשית זאת, אם כי לאט מדי ומאוחר מדי.

אדוני היושב-ראש, ועדת-אגרנט קבעה: "לא ראינו כי מתפקידו להביע דעה על מה שעשוי להשתמע מאחורי-ריותם הפארלאמנטארי (של שרים)". בכך העבירה ועדת-אגרנט אל הבית הזה את התפקיד הישיר, הרא-שון, האלמנטארי לקבוע מה משתמע מאחוריותם הפאר-לאמנטארית של השרים. ונתחיל בראש הממשלה.

גברתי ראש הממשלה, הסך-הכל העולה, על יסוד ממצאי ועדת-אגרנט, ועל-פי התמונה הכוללת החשופה לעיני כל איש בישראל — נאמר את הדברים גלויות מעל במה זו — שעה שקיבלת לידך את הכהונה הרמה של רשות הממשלה, מה קיבלת לידך? קיבלת לידך מדינה בגבולות בני-הגנה מן התעלה ועד הירדן ועד קצה רמת-הגולן. קיבלת לידך צבא מנצח שהרתיע את כל מדינות ערב גם יחד לכל היינו להתקרר ולאסור עליו מלחמה. קיבלת לידך מוניטין של מדינה גאה ומשגשגת שיוקרתה עלתה כהנה וכהנה על גדלה הגי-אוגראפי ומספר תושביה. קיבלת לידך מדינה נתונה בשפע כלכלי אפופה אהבה של המוני היהודים בעולם, עם שם טוב בעולם החפשי ודרך-ארץ בעולם העוין. קיבלת לידך אמון של רוב העם, של רוב הנוער; קיבלת לידך את ישראל באחת מן השעות היפות והגדו-לות שידעה מאז היינו לעם. היום את פורשת. מה את מחזירה לנו, גברתי ראש הממשלה? מה את מחזירה לעם הזה? מה את מחזירה לדורות הבאים? את מחזירה מדינה שלא יכלה לנצח עד תום במועד שעמד לרשותה, תוך 17 ימי מלחמה נואשת ומופלאה כאחד; את מחזירה בגבולות שכבר נפגמו לאחר נסיגה, לאחר נסיגה חד-צדדית; את מחזירה מלחמת התשה לא ש אויב בן 35 מיליון אלא ש אויב בן 6 מיליון מרהיב עון, לבדו, להתגרות בישראל ולאיים עליה בעיצומו של משא-ומתן; את מחזירה מציאות של יגון, של פצע, של דיכוד; את מחזירה מצב שבו אירופה הייתה לנו עורף, אפריקה — שכל כל האמנת בה — אינה מוכנה לדבר אלינו, ובארצות-הברית — הידירות האחרונה שיש לנו, מתחיל המאזן להיות מדאיג ביותר. ואת מחזירה ממשל שסוע, קרוע, מתפרק. זהו המצב, הוא כואב מאוד, אני יודע.

אליעזר רונן (המערך):
זה סתם מאווכסים.

שמואל תמיר (הליכוד):

אבל זאת אמת. אם הבית הזה לא יהיה אטום לחלוטין לתחושה המקננת בעם, הוא ייאלץ לתת את דעתו על אמת זו. איה גם מחזירה את הסגנון הזה שלנכוח דברי אמת, ויהיו כואבים ככל שיהיו, אין מענה ענייני, יש רק תשובות מן הסוג הזה שאת נחמת להן מופת. בנסיבות אלו — ואני יודע שהדברים יהיו קשים, אבל אני חושב שאמעל בתפקידי אם אבוא להעיתר שבחים על הממשלה או עליך כשאלו הן ההרגשות וה-מסקנות הממלאות את לבו של רוב הציבור ועל רוב הנוער — בנסיבות אלה, מה הם כל הדיבורים הללו על טראגדיות אישיות שלך, של חבריך, של קצינים בכירים מסויימים בצה"ל? בוודאי, זה כואב, בוודאי, זה עצוב

שבה אין רמטכ"ל לצה"ל; מסכת עגומה שבה שוב אין ממשלה נבחרת למדינת ישראל. ואת התכניות לעתידנו, לגבולותינו, להסדרים אלה או אלה, לשלום או להמשך המלחמה, כל אלה חורץ וקובע לא הממשל בישראל, אלא שר החוץ האמריקני, הנוהג בנו, יותר ויותר, לא כבעלי-ברית אלא כבבני-חסות.

בעוד כל זה מתחולל מסביבנו, ובעוד בלבבות מבית גוברת החרדה הכנה, האנושית, הפשוטה של בניג לעם, של הורים לבניהם ושל נשים לבעליהן, בעוד כל זה מתחולל מסביבנו ובתוכנו — שקועה ממשלה זו, והמערך החולש עליה, בריביה הקטנים, במאבקה הכיתתיים, בהתנצחויותיה האישיות, כאילו מסביב הכל שלוו ובוטח, כאילו בבית הכל רוגע ומתון. אבל יד איש באחיו בשלטון, בצמרת, באחת השעות הקשות והאיזמות שניהתו על ראש העם הזה.

לאחרונה מקובל משום מה במילון המדיני המונח "תסריט". אילו איזה תסריטאי, חוזה-זוועות, היה צריך לתאר את הפריקים העלולים להביא לחורבן, לא יכול היה לרשום תסריט קולע יותר, מהירד יותר מהתסריט על המתרחש בצמרת, העובר היום לנגד אזרחי המדינה; תסריט שלא רק עלול להביא לחורבן, אלא אם ימשך — כמעט שמן הנמנע הוא שלא יביא לחורבן.

אני מביט בכך, אנשי ממשלה והמערך, בימים אלה, בשבועות אלה, בחודשים אלה. האם מלה אחת של מחלוקת עניינית לשם שמיים, מחלוקת מדינית, נטושה ביניכם, בין ניצצים לבין יונים, בין רכים לבין נוקשים? האם לא יחד, בתיאום מלא, בהבנה מלאה, פסעו שר-החוץ אבא אבן היונה ומשה דיין הנץ כביכול ויגאל אלון באמצע וראש הממשלה התקיפה בכל מהלכיהם המדיניים האחרונים? שם אין ביניכם מחלוקת. כל המחלוקת כולה, כל הריב וכל הקצף, רק סביב נושא אחד: השלטון בבית: מי יחלוש, מי יקבל את החלק הקובע ב"עוגה". אבל דיון לשמו, ריב ענייני, מאבק עקרונני — אלה אינם קיימים. מאז היותי נער ועד היום לא הבינתי בדיוק מה היתה בימי בית שני המשמעות של קמצא ובר-קמצא, שעליהם חרבה ירושלים. אני מביט בכך, ואני מתחיל להבין מה הוא קמצא ובר-קמצא, כי אין מוקד לוויכוח; יש רק מחלוקת של כיתה, של קומץ אנשים, האחד ברעהו, איש באחיו.

זה לא התחיל אצלכם בבית. זה התחיל, גברתי ראש הממשלה, כאשר בעיצומם של הקרבות, שעה שעמדת לפני 500 כתבי חוץ, פנה אליך כתב אחד ושאל בעברית: האם את שוקלת, גברתי ראש הממשלה, לכונו ממשלת ליכוד לאומי? לפתע הזעפני פניך. השלווה שבה דיברת, הבטחון העצמי למופת שגילית קבל כל עתונאי החוץ, חלפו, ואת מקומה תפס רוגז: כיצד מעז אותו כתב של שידורי-ישראל להציע לך מושבת פיגולים על ממשלת ליכוד לאומי בימי קרבות נואשים. מי שמתחיל בפסילת שליש הבית, בפסילת הנציגות של שליש האומה, של 42% מחיילי צה"ל, וקובע כי הם לא יבואו בקהל השלטון, מוכרח להכניס את הרוח הזאת גם הביתה פנימה. אתמול היה פסול הליכוד. היום פסול על-ידי האגף השמאלי שר הבטחון, מחר תהי פסולה גם את. אתר-כך יהיו פסולים אחרים, ואיש לאוהלו, ואיש הישר בעיניו יעשה — בימים ההם אין מלך בישראל. הרוח הרעה הזאת — את אחראית לה. את התחלת בה לגבינו, את מקבלת את ההמשך

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ש. תמיר, רונן, פעיל, שינמן) —

בדו"ח אגרנט. ובמה שנחשף לעיני כולנו: צמרת המרד דיעין של צה"ל מומלצת על-ידי חמשת חברי הוועדה המקובלים על כולנו, להיות מועברת מתפקידה; ראש המודיעין צריך לפנות את מקומו; אלוף פיקוד הדרום צריך להיות מושעה; המלצה, חסרת תקדים, להתפטרות הרמטכ"ל. מי אחראי על כל אלה כלפינו? שר הבטחון, עם חבריו, עם ראש הממשלה, אבל הוא האחראי הישיר. זוהי האמת. גם כשקשה לי לומר אותה, אומר אותה, כלפי חבר, אבל לא אעשה שקר בנפשי.

ועדיין לא נגמרה הפרשה, אנחנו מצויים עתה בפר-ש דו"ח-הביניים. עוד יעלה נושא האספקה, והמחסור בתחמושת, והמחסור בציוד אישי. ו"לא היו רובים" בשנת 1973. עמדתי על הבמה הזאת אחרי מיבצע כראמה בשנת 1968 וביקשתי ועדת חקירה פארלאמנט-טארית בעניין כשלונו המיבצע שנקט צה"ל. הדברים נדחו. אלוף גונן היה אז אחראי למיבצע, ולא איידה בו אבן, אך היתה אז קביעה מוחלטת, המושתתת על גישה אבסולוטית: צה"ל — אל תיגע. מי אחראי לכך שצה"ל, מוקד הפאר, הגאווה, היעילות, הבטחון, צה"ל שכולנו התברכנו בו, זוכה למעמד שאליו הגיע עכשיו, מעמד שאיננו מגיע לו? מי אחראי למצב הזה? האם אפשר לדלג על שר הבטחון במכלול הזה? אני יודע שאחרי המהלומות של היום, אחרי האבנים שמיידיים לעבר צה"ל — ולא אחת במידה מופרזת — ישתנו הדברים. יוקרתו של צה"ל תחזור אליו. אולי אפילו ייתוסף לתדמיתו ממד אנושי, שכולנו חטאנו בכך שלא די טיפחנו אותו. לא עוד סופרמנים, אלא חיילים לוחמים, עם כאב, עם יסורים, עם התגברות. זה העוז האמיתי, זה האומץ וזו הגדולה.

אבל בינתיים — על מי האחריות? שוב, אעשה שקר אם אעצר בשר הבטחון. יש סגן ראש הממשלה לישר-אל — איש בעל קרבי מפואר, לוחם, קרוב אצל ענייני הבטחון, וזו זכותו וגם חובתו היום. הוא היה בשנים האחרונות הרבה יותר סגן ראש הממשלה מאשר שר החינוך והתרבות. הוא כתב ספרים לא על החינוך והתרבות אלא על ענייני בטחון ומדיניות. הוא הציע תכנית לא בענייני בתי-ספר אלא "תכנית-אלון". הוא נפגש עם קיסינג'ר, הוא יצא בעיצומם של ימי המלחמה אל החזית, ותבוא עליו כל הברכה, אבל אתה כל האחריות. הוא ישב תמיד במועצת סודי הסודות; לו היתה גישה חפשית לכל, כמו לראש הממשלה, כמו לשר הבטחון. הוא יבוא היום כך לזרוק את הכדור אל עבר צד אחד בלבד, אל שר הבטחון? הוא היה יריבו במשך שש שנים, שהמתין לרגע שבו הוא יוכל להיות שר בטחון, והכשיר את עצמו לכך. בהכשירו עצמו לכך הוא היה תמיד במוקד העובדות. הוא יתנער היום בקלות כזו, הוא יחבריו ויטילו את כל כובד המשא על איש אחד בלבד?

והממשלה כולה — מתי, גברתי ראש הממשלה, מתי צריכה הממשלה להתפטר? הן המדובר הוא לא ב"אוטוקרס", ב"ורד", ב"נתיבי נפט", לא במפולות וכש-חיתיות כלכליות גרידא; הרי את אמתת לעם: כמעט ונחלנו מפלה. ומפלה — את יודעת כמוני, לפחות אין אשליה כמו לחלק מחבריך — מפלה זו קריית-שמונה כפול רבבות. אנו כמעט הגענו למפלה, כדבריך. מה עוד צריך לקרות כדי שממשלה תקום ותאמר: אינני זכאית ואינני מסוגלת להמשיך?

ואיש אינו רוצה לשלול כהוא-זה מהישגי העבר של כל אחד ואחת, אבל איך תהינו להזכיר את המלה טראגדיה כאשר אתם אחראים להתפתחות האומללה שבה נפתחה המלחמה, מלחמה אשר במהלכה אירעו יותר מ-2,500 טראגדיות מחרידות?

אליעזר רונן (המערך):
ומה אתם אומרים לזה? יגאל, האם אתה מסכים לזה?

שמואל תמיר (הליכוד):
אתם אחראים להתפתחות הראשונה במלחמה, התפתחות אומללה שניתן היה למנוע אותה.

אליעזר רונן (המערך):
זו האמת?

שמואל תמיר (הליכוד):
אתם אחראים לטראגדיה לאומית.

מאיר פעיל (מוקד):
אתם אחראים למלחמה הזאת יותר מאשר המערך, בוודאי לא פחות מהם. זה הקו המדיני שלכם.

(קריאה: א: ז' לא דמאגוגיה, אז אין דמאגוגיה בכלל.)

שמואל תמיר (הליכוד):
התפתחות המלחמה הזאת, כפי שהתחוללה, לא היתה הכרחית, לא היתה הכרחית —

(קריאות באלם)

— ואם פרצה המלחמה, יכולה היתה להיגמר אחת. יודעת את זה ראש הממשלה, יודע את זה הרמטכ"ל, יודע את זה שר הבטחון, יודע את זה כל הבית הזה. המלחמה יכולה היתה להיגמר בנצחון מוחץ, ובקרבנות פחותים פי כמה וכמה. זוהי הטראגדיה ולא משום שמישהו — ותהא משרתו אשר תהיה — "מתפטר או אינו מתפטר".

מאיר פעיל (מוקד):
עדיין לא למדת לקח.
(קריאה: ז' דמאגוגיה.)

חיו"ר פ. שינמן:
אבקש להפסיק את קריאות-הביניים.

שמואל תמיר (הליכוד):
אבל אם לומר אמת מלאה, ואם לא לנהוג כפי שנהגים חלקים מסויימים בבית הזה, אין זו כל האמת להטיל את האחריות על איש אחד, ויהא גם ראש הממשלה. אנחנו לא ננקוט צדק סלקטיבי המונע על-ידי מוטיבאציות שאין להן קשר לנושא. את אינך היחידה הנושאת באחריות. יש שר בטחון לישראל. אני אומר את הדברים האלה כלפי אדם שחשתי, ואני חש, אליו ידידות אישית רבה. אבל שוב אעשה שקר בנפשי, שלחתי הציבור, אם לא אומר את הדברים. אני משמע את הדברים הללו כלפי אדם שניהן בסגולות בלתי-רגילות, ואולי הוא האישיות המבריקה ביותר בממשלת ישראל; שהיה אהוב העם, ולא בלי צדק, במשך שנים, והיה לסמל בישראל; ואני מאמין שעוד נכוננו לו עתידות בעם הזה. אבל לא אומר אמת שלמה אם לא אציין את חלקו של שר הבטחון, משה דיין, במה שנחשף

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
— מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ש. תמיר, מאיר, רונן) —

שמואל תמיר (הליכוד):
אמת לאמיתא.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
זה שקר.

שמואל תמיר (הליכוד):
את אמרת: אתם שופטים לפני שהעניין נבדק.

אליעזר רונן (המערך):
היו בחירות ונשארתי באופוזיציה אחרי הבחירות.
תפסיק את הדמאוגניה הזאת.

שמואל תמיר (הליכוד):
כאשר היילים משוחררים והמוני העם זקוק לאחריות
מיניסטריאלית, ניסית את וחברייך להתעלם מכך. וכאשר
החלו ניצני משבר, לא היססת לתת יד לניצול אועקה
בטחונות בסוריה כדי לטיח מבפנים ולחרץ את פתרון
הנושא האחד במשנהו.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אתה יודע שאינך דובר אמת.

שמואל תמיר (הליכוד):
גם כאשר בדו"ח אגרנט, לא התפטרתי. את התפטרתי
רק כאשר ראית ששוב אינך יכולה למשוך בעול המפלגה,
כי היא איננה מאוחדת אחריך, ולא יכולת להוסיף להטליא
את הטלאים כפי שעשית עד כה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אתה מדבר על המצב במפלגה? במפלגתך היתה
תיגרת ידיים.

שמואל תמיר (הליכוד):
אני אשיב לך, גברתי. העובדה שיש בכוחך ברגעים
אלה להיכנס לפולמוס זה, במקום להאזין לדברים הנאמ-
רים; זה שיש בכוחך ויש לך הפאטוס להשיב כך לכל
אחד מאתנו — זהו אולי מקור החולשה המרכזי שלך.

אליעזר רונן (המערך):
על אילו עקרונות פרשת מ"חירות?

שמואל תמיר (הליכוד):
אין מנוס לעם, ואין מנוס לבית, ואין מנוס לממ-
שלה אלא ללכת לבחירות חדשות. הרשימות — ואני
אומר זאת כלפי כולנו — שבהן התמודדנו בבחירות
האחרונות נקבעו לפני יום-הכיפורים, בטרם אירעה
רעידת האדמה. והעם זכאי לבחור בינינו, בין כולנו,
על-פי זהותנו ועמדותינו לאחר יום-הכיפורים. אנו זכאים
לרענן את רשימותינו, כולנו. העם שבא ורוצה למחות,
רשאי לתת ביטוי למחאתו, אם בשורותינו, אם בשורו-
תיכם ואם באופן עצמאי. אבל אנו לא גדע שלווה,
לא גדע מנוח בתוכנו, עד שלא נתעל בדרך דמוקרטית
של בחירות את הרגשות הבריאים והתיובייים של אנשים
הקרובים אליכם, וקרובים אלינו, ואלה שאינם קרובים
לשום כוח מן הכוחות המצויים בבית.

לא גדע שלווה, לא גדע מנוח, לא גדע הבראה
חברתית עד שלא נצא לציבור בשנית, ונבקש את אמונו,
איש איש לפי דרכו, איש איש על מנהיגיו, והעם יפסוק.
או, ורק אז, הוא יהיה אדון לגורלו.

האם זה בא מידי שמיים? לא היה נשק לצה"ל?
לא היו בחורים לצה"ל? יהודי אמריקה הטו לנו עורף?
אמריקה לא שלחה לנו רכבת אווירית? מדוע איפוא
כמעט שאירעה מפלה? משום שהחוליה המרכזית, בצמ-
רת, במנהיגות, בממשלה — שם חלה ההתפוקקות, שם
אירע הקצר. מה עוד צריך לקרות כדי שהממשלה תקום
ותלך?

גברתי ראש הממשלה, לפני חודשים מספר עמד
כאן ניצג הליכוד ודיבר על פארו של צה"ל וביקר את
הממשלה. את קמת ואמרת לו: אתה לא תפריד, אתם,
אנשי הליכוד, לא תפרידו בין צמרת צה"ל לבין ממשלת
ישראל. אנו אחראים על מה שהם עושים לטוב ולרע.
את זוכרת את דבריי. עכשיו פירעו את השטר, ואימרו
על מה אתם פורעים את השטר. אתם אחראים לטוב
ולרע.

לא רק אי-גיוס היה שם; לא רק מבנה פגום של
הקשר בין המודיעין לבין הממשלה, שהוועדה עמדה
עליו; לא רק צורת הפעולה של ה"מטבח" לעומת
הממשלה כולה; לא רק "הקונצפציה" — ועל כל אלה
אחראית הממשלה כולה — אלא יש גם שש שנים
שבוובו ללא מדיניות, לא מדיניות של יונים ולא מדי-
ניות של ניצים; פשוט ללא מדיניות, עם חלל ריק, עם
סטאטוס-קוו. יכולתם לנקוט דרך של יונים שאמרו: גיתן
את כל השטחים ונקבל חווה. אני הייתי נאבק
בכך בכל מאודי. אבל זו היתה דרך. יכולתם לברור
את דרכנו שאמרה: יצירת עובדות, התנחלויות, שיקום
פליטים, עשיית שלום עם ערביי ארץ-ישראל במסגרת
ריבונות ישראלית. וזהי דרך. לא נקטתם לא זה ולא זה.
ושר החוץ עמד והתפאר שיש רק אפליים איש מעבר
לקוים, וזה לא מסוכן, והוא לא יתן את ידו ש"תחת
כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן יקומו ישובים
עבריים". סטאטוס-קוו. ואת היית עולה על הבמה הזו
פעמיים בחודש ומכריזה: לא זזנו אף לא סנטימטר
אחז. היכן היתה המדיניות? גם על כך אתם חייבים
היום דין-וחשבון.

אדוני היושב-ראש, לא אתעכב ארוכות על פרשת
ההדלפות. לפני זמן לא רב עמדת על במה זו — ואז
עדיין לא היתה ועדת-אגרנט, עדיין לא היתה מלחמת
יום-הכיפורים — ותבעתי מראש הממשלה דין-וחשבון
על ההדלפות היוצאות מכל ישיבת ממשלה בעניינים
חיוניים של חוץ ובטחון. ואת, הגברת מאיר, ענית לי,
ספק באולת-יד, ספק בעיניות: תאמר לי מי המדליף,
ולא אשב אתו. כל קורא עתון ידע בדיוק מי המדליף.
"כתב-היד" היה ברור. עכשיו הגענו לכך, שהוועדה
קובעת כי ההדלפות הללו היו מקור חטאת ה"מטבח",
המטבח של ההחלטות שהוחלטו ולא הוחלטו, כפי שהוח-
לטו ולא הוחלטו.

אמרתי: מאוחר מדי, מפני שאילו היית באה אחרי
המלחמה אלינו, אל העם, ואומרת: עשייתי כמיטב יכולתי,
אני הולכת — היו הכל מקבלים את הדברים בצורה זו
או אחרת, וגם את היית יוצאת יפה יותר. אבל לא
היית מוכנה לשמוע שהיה בכלל מחולל. העמדת פנים
תמהות: מה אנו מתריסים כלפיך?

ראש-הממשלה ג. מאיר:
וזהי אמת?

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדרו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (שינמן, וילנר, בארי) —

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר הכנסת וילנר, ואחריו לחברת-הכנסת אלוני.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, זועזענו לשמע הידיעות המחרדות מקריית-שמונה. התקפות על אזרחים חפים מפשע ראיות לגינוי ולהוקעה כמעשים נפשעים, שיש לשוללם עקרונית. הן גם פוגעות בעניין השלום ובמאבק הצודק של העם הערבי הפלשתינאי למען זכו-יותיו הלגיטימיות.

מבצעי הפשע בקריית-שמונה הם נציגים של אירגון-רסיס קיצוני, אשר פעולותיו הוקעו לא אחת גם על-ידי מדינות ערביות וגם על-ידי אירגונים פלשתינאיים מייצגים.

אנו מוקיעים את הפשע, משתתפים באבל המשפחות השכולות ומאחלים הבראה לפצועים. אנו מזהירים מפני פעולות נקם שיפגעו בחפים מפשע או במדינת לבנון. זה רק יחמיר את המצב, יסייע לאירגון הקיצוני ויגרום אך נזק לישראל ולעניין השלום.

ידידיה בארי (הליכוד):
מי נותן להם בסיס ?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, אני מדבר אחרי הנציג של הליכוד, אשר אני שולל את עמדותיו ואת כל הופעתו הפוליטית שהיא רוויה דמאוגיה ומסתירה את האמת. הגורם שדחף למלחמה הוא לא רק המדיניות של הממשלה, אלא לא פחות מזה גם המדיניות של הליכוד. היא מנעה שלום והביאה למלחמת אוקטובר. זה העיקר בכל הוויכוח הפוליטי, ואת זה מנסים נציגי הליכוד להעלים מן הציבור.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, התפטרותה של ראש-הממשלה גולדה מאיר מסמלת את התמוטטותן של התפיסות המדיניות של הממשלה אשר הביאו למלחמת אוקטובר, על כל אסונותיה והשלכותיה הפוליטיות וה-חברתיות.

המשבר הפוליטי בארץ, המשבר הממשלתי, המשבר במפלגת העבודה, אינם אלא ביטוי ותוצאה של כשלון המדיניות המסורתית, אשר עמדה בסתירה גמורה למצב הביני-לאומי החדש, להתפתחות החושה באורנו ולא-ב-טרסים הלאומיים האמיתיים של ישראל. המשבר הוא ביטוי ותוצאה של כשלון המדיניות "מעמדות של כוח", של מדיניות הסיפוחים והנצחת הסטאטוס-קוו של הכי-בוש, של ההתנשאות הלאומנית המזוללת בעמים הער-ביים, בדעת-הקהל העולמית, ובונה על ההנחה ש"תמיד ננצח", "זבנג וגמרנו", ועל כך שכל דור ודור ירחיב את הגבולות, והגיבוי האמריקני יפתור הכל.

המשבר הוא איפוא משבר המדיניות הכושלת, הבל-תי-מציאית, שהוחרנו מפניה ומפני סכנותיה לא אחת בכנסת ומחוצה לה.

ואם סיבת המחלה היא במדיניות, הרי הריפוי, המוצא, יכול להיות אך ורק בשינוי יסודי של המדיניות. אנו אומרים לכנסת ולעם, לנוער ולחיללים המשוחררים: יש רק מוצא אחד מן המשבר, והוא גטישת התביעה לסיפוחים טריטוריאליים, הכרה בזכויות הלאומיות של

העם הערבי הפלשתינאי. רק על בסיס כזה אפשר יהיה לכונן שלום צודק ובר-קיימא בין ישראל לבין המדינות הערביות ולהביא להצלחתה של ועידת ז'נבה. זהו המוצא מן המשבר ואין בלחו. זוהי הדרך לבטחון ולהסרת סיוט המלחמה מעל הגוער והעם בישראל.

המלחמות החוזרות ונשנות מעיבות כענן כבד כל חיננו, גורמות לקרבנות אין ספור, לים של דם ודמעות, להוצאות צבאיות ענקיות ההורסות את המשק הישראלי ואת עצמאותו והמורידות את רמת החיים של רוב רובו של עם ישראל.

התפטרות ממשלת מאיר-דיין היא התפטרות ממשלת "מסמך-גלילי", שלדעת רבים מאוד היה המחסום האחרון בדרך אל הפתרון המדיני לפני מלחמת אוקטובר. התפטרות ממשלת מאיר-דיין היא התפטרות ממשלת "14 הנקודות", שכללו את קווי היסוד של מסמך-גלילי בניסוח חדש. התפטרות ממשלת מאיר-דיין היא איפוא התפטרותה של ממשלה אשר מנעה שלום מישראל והמ-שיכה באתה מדיניות אשר במשך עשרים וחמש שנים מנעה שלום ובטחון מישראל. התפטרות ממשלת מאיר-דיין היא התפטרותה של ממשלה אשר מדיניותה עלתה לא רק בקרבנות יקרים מאוד של בני-אדם אלא גם בעשרות מיליארדים לירות של הוצאות צבאיות, אשר העטלו בכל עולם על שכמם של העמלים והשכבות הרחבות של העם, על-ידי עליות מחירים מסחררות, אינפלצציה, ונטל מסי הגבוה ביותר בעולם.

זהו שורש הבעיה והמשבר. מהו המוצא? האם בחי-לופי אישים בשלטון? התביעה להתפטרותו של שר-הבטחון דיין ושל התומכים במדיניותו, ובכלל זה ראש-הממשלה גולדה מאיר, הפכה לתביעה עממית רחבה, אך החלפת אישים בלי החלפת המדיניות לא זו בלבד שלא תשים קץ למשבר, אלא אף תעמיקו עוד יותר בצורה מסוכנת מאוד. המשך המדיניות הקיימת עלול להביא למלחמה חדשה ולהשתלטות הליכוד הימני הקי-צוני, העלול להרוס כליל את החירויות הדמוקראטיות ולפגוע עוד יותר בעמלים. התפתחות כזאת תממיד את ישראל לפני סכנות גדולות ביותר. לכן האינטרס של כל האנשים העובדים, האינטרס של כל הכוחות הדמו-קראטיים והאינטרס הלאומי של ישראל הוא לחסום את הדרך לשלטון בפני הליכוד הימני הקיצוני.

תנאי לכך הוא שינוי המדיניות הישראלית הרשמית. במדיניות הנצחת הכיבושים ביצעה הממשלה למעשה את מדיניות הליכוד. הוחרנו שמדיניות כזאת תביא אך לחיזוק הליכוד הימני הקיצוני ועלולה להביא למלחמה. ואכן, את אשר יגורנו בא.

עתה אנו שוב מזהירים וביתר שאת, ובמיוחד טונים אנו באזהרה ובקריאה זו למפלגת העבודה ולמערך: אחם ניהלתם מדיניות כזאת אשר במהותה, בשאלות הגורליות של השלום והמלחמה ובשאלות המדיניות החברתית, לא נבדלה מזו של הליכוד, ובכך עורתם לחיזוק הימין הקיצוני. שמדיניות שנקטתם עד כה לא יכולתם ולא תוכלו להתמודד עם הליכוד. לכן צודקים אלה במפלגת העבודה הדורשים לא רק שינוי אישים בשלטון, אלא שינוי המדיניות, ניהול מדיניות שתהיה מסוגלת להביא להסכם הפרדת כוחות עם סויה, להחשת כינוסה מחדש של ועידת ז'נבה ולכינון שלום צודק ובר-קיימא. אם כוחות אלה במפלגת העבודה יהיו

חברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (וילנר, דרובלס, טובי, שינמן) —

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אל תפריעו.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):
מי שואל אותך בכלל ?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
חברי הכנסת, אני בטוח שהליכוד טועה בחשבו
שהוא על הסוס. עם ישראל עוד יבין מי זה הליכוד
ואני מקווה שבבחירות הבאות תנחלו מפלה.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):
לא תזכה לזה.

היו"ר פ. שינמן:
חברי הכנסת, לא להפריעו.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
חברי הכנסת, רק ממשלה אשר תנהל מדיניות
חדשה, מדיניות של שלום, תהיה מסוגלת לשים קץ
למשבר הפוליטי והחברתי, תעורר אמון בציבור, תביא
בטחון לישראל ותאפשר פתרון בעיות חברתיות. צו-
השעה ההיסטורי הנוכחי הוא לשים קץ לאותה מדיניות
כושלת אשר מגעה שלום מישראל במשך דור שלם.
הפתרון הוא לא בשינוי שיטת הבחירות. לא שיטת
הבחירות הביאה למלחמת אוקטובר ולאסונותיה, אלא
המדיניות הסיפוחיסטית שהיתה משותפת ביסודה לממ-
שלה ולליכוד.

מדברים הרבה על הצורך בבחירות חדשות. נכון
הוא, חברי הכנסת, שהבחירות של ה-31 בדצמבר 1973
היו בחירות של מבוכה, אשר לא שיקפו את הלקחים
המתבקשים ממלחמת אוקטובר. ואין ספק כי לא יעבור
זמן רב מאוד עד לבחירות הקרובות. אך חפזון-היתר
של הליכוד הוא חשוד מאוד.

הדבר הדחוף הנחוץ ביותר לעם ישראל הוא להקים
ממשלה חדשה, שבמרכזה המערך עם אישים חדשים
שינהלו מדיניות חדשה, יגיעו לידי הסכם הפרדת כוחות
עם סוריה, יביאו לחידושה המהיר של ועידת ז'נבה
ולהתקדמות שיחותיה. את הבחירות הקרובות של הכנסת
התשיעית צריך לנהל במצב של בהירות פוליטית ותיחום
תחומים ברורים בין הכוחות הפוליטיים השונים שיתמודדו
בבחירות.

יהיה זה רע לעם ישראל אם מפלגת העבודה לא
תהיה מסוגלת לשנות את המדיניות ולהעלות הנהגה
חדשה בהתאם לכך, אם יימשכו תכסיסי ההטלאה הפני-
מית, הפוליטית והאירגונית, אשר אך מגבירים את
המבוכה הציבורית ואת התפוררותה של מפלגת העבודה
עצמה.

בהקשר זה ברצוננו להדגיש, כי מסקנות הביניים
של ועדת-אגרנט לא זו בלבד שלא הבהירו דבר, לא זו
בלבד שלא הוציאו את העם ממבוכה וממשבר, אלא
תרמו להעמקת המשבר והמבוכה. נקודת המוצא היסודית
של ועדת-אגרנט, המסתמקת את הכשלון הצבאי מכשלון
המדיניות היסודית הסיפוחיסטית של הממשלה, שהיתה
משותפת ביסודה לממשלה ולליכוד — ההערכה הזאת
של ועדת-אגרנט מופרכת מעיקרה. ועדת-אגרנט מת-
עלמת מהסיבות המכריעות, המדיניות, שהביאו למלחמת
אוקטובר. היא מצמצמת את העניין לחקר האחראים

עקביים יותר, אם יבינו עד הסוף כי סיפוחים ושלום
סותרים זה את זה, כי התביעה הצודקת להכרה בוכות
הקיום הריבוני של מדינת ישראל אינה יכולה ללכת
בד"בכד עם שלילת זכותו של העם הערבי הפלש-
תינאי להגדרה עצמית ועם שלילת זכויות הפליטים
הערביים, אם הם יבינו זאת — יתרמו לעניין השלום
והבטחון של ישראל ולחסימת הדרך של הליכוד אל
השלטון.

בל ינסה הליכוד לדוג דגים במים עכורים. הליכוד
במדיניותו אחראי לא פחות מהממשלה למלחמת אוק-
טובר, להעדר שלום ובטחון. יש לבודד את הליכוד
עתה יותר מאשר אי פעם. הוא מנסה להשתלט על
תנועת המחאה של החיילים המשוחררים כדי להפנותה
נגד השלום, הדמוקרטיה וזכויות העמלים.

יש להתנגד עתה יותר מאשר אי פעם להקמת ממ-
שלת ליכוד לאומי או חירום לאומי עם הליכוד. מי
שמציע זאת פועל, בידועין או שלא בידועין, נגד
השלום, נגד הדמוקרטיה ונגד העובדים. כל גיתן לימין
הקיצוני להיבנות מהמבוכה הפוליטית וממשבר השלטון.
בל נשכח כי הליכוד הצביע בכנסת נגד הסכם הפסקת-
האש ונגד הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים, ומתנגד
לכל צעד העשוי לקדם את השלום.

אנו מושיטים יד לכל החוגים והאישים במערך
ובמפלגות ובתנועות אחרות אשר מבינים כי שורש
הרע הוא במדיניות הקיימת; אשר מבינים כי לטובת
השלום והבטחון יש לשנות את המדיניות ולחסום את
הדרך של הליכוד אל השלטון. אנו קוראים להם להת-
לכד ולפעול למען הקמת ממשלה חדשה, כלומר ממשלה
שתנהל מדיניות חדשה של שלום, דמוקרטיה וקידמה
חברתית.

על הממשלה החדשה יהיה, כצעד דחוף, לשים קץ
לשפיכת הדמים בצפון על-ידי חתימת הסכם הפרדת
כוחות עם סוריה, שנמנע עד כה על-ידי עיקשותה של
הממשלה המתפטרת, המתמקחת על כל סנטימטר ברמת-
הגולן, שבין כך יצטרכו לסגת ממנה בשלמותה — כשם
שצריך יהיה לסגת מכל השטחים שנכבשו במלחמת 1967
במסגרת הסכם השלום —

מתתיהו דרובלס (הליכוד):
לא תזכה לזה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
עם פאשיסטים אינני מתווכח.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):
אתה בוגד בעם ישראל, תתבייש לך.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
זהו סגנון ויכוח של פאשיסטים, של אויבי השלום.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):
אתה מנצל את הדמוקרטיה, נותנים לך יותר מדי
זכויות, נותנים לך לדבר בבית הזה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הוא מדבר בזכות ולא בחסד.

היו"ר פ. שינמן:
חברי הכנסת, לא להפריעו בקריאות-ביניים.

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (וילנר, שינמן, אלוני) —

ל"מחלל" הצבאי, כפי שקוראים לזה; והלא אי-אפשר להפריד בין הכשלוש הצבאי לבין הכשלוש של המדיניות, שהוא הוא היסוד גם לכשלוש הצבאי. הלא מה שנכשל באוקטובר זה קודם כל התפיסה המדינית הגורסת כי הזמן פועל לטובת מדיניות הסטאטוס-קוו של הכיבוש, וכי העלויות הצבאית של ישראל היא גורם קבע.

מחוק גישתה זו, הא-פוליטית, כביכול, של ועדת-אגרנט, שהיא פוליטית מאוד מאוד, מחפה ועדת-אגרנט על האחריות המיניסטריאלית הפוליטית ומעתירה שב-חיים על מעצביה של המדיניות הכושלת — שר הבטחון וראש הממשלה. אך הציבור, ובכלל זה הציבור של מפלגת העבודה, לא קיבל את הגישה הזו של ועדת-אגרנט, ועל רקע זה באה ההתפטרות של הממשלה.

בסיכומי של דבר, אדוני היושב-ראש, אנו רואים בהתפטרות ראש-הממשלה גולדה מאיר לא משבר ממש-לתי שיגרתי, אלא אות וסימן למשבר כולל של מדיניות בת עשרים-וחמש שנה אשר הביאה אל-אסונות על ישראל, אנו, שדרכנו היוכחה כנכונה על-ידי החיים עצמם וכמבטאת את צרכי השלום והבטחון של ישראל, קוראים ללמוד את הלקח מהכשלוש ולעלות על דרך מדינית חדשה שתביא חיים שלווים, בנויים ויוצרים לעם ישראל, על-ידי פתיחת דף חדש של יחסי שלום עם העמים הערביים.

הפתרון למשבר הפוליטי והחברתי הוא רק בשינוי המדיניות. הפתרון הוא רק בכינון שלום, ורק בשלום יהיה בטחון ותחזור חיות החיים לעמנו. ושלום יכון רק על בסיס של צדק לכל העמים.

הבה נקים ממשלה שתביא את השלום והבטחון לישראל ותוציאנו מהבדידות בעולם ומהמבוכה בפנים. והשלום אפשרי. הוא תלוי באורח מוכרע במדיניות של הממשלה החדשה שתקום.

היו"ר פ. שינמן:
רשות הדיבור לחברת-הכנסת אלוני, ואחריה לחבר-הכנסת המר.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, נכון אמרה ראש הממשלה בסיום נאומה: "נשקפים לנו אתגרים ומאב-קים ובכוחנו לעמוד בהם." בהחלט כן. אף שאין ממשלה, אין שר בטחון, אין רמטכ"ל; למרות הרצח הפראי שהיננו עדים לו היום בקריית-שמונה, והמשמש אות אזעקה ותזכורת למצב שבו אנו חיים — ונדמה לי שבבית הזה לא הרגשנו די הצורך את האזעקה ומידת האחריות שהיא ממייבת — העם החי בארץ הואת יעמוד באתגרים ובמבחנים.

רבותי, אנשי רפ"י לשעבר, שאני מכבדת אותם מאוד ומוקירה אותם, הרבו לדבר על מידע ומידע וטכנולוגיות ושיטות מודרניות וחוגי חשיבה. האם כל זה הוא רק לצורך קניית דעת? האם זה רק לצורך רושם? אין צורך ליישם את הדברים? ועל-פי דו"ח ועדת-אגרנט ראינו בבחירות שהדברים לא יושמו בדרך העבודה של הממשלה.

מעתה לא חושבת ששר הבטחון הוא האחראי היחיד למה שקרה. השיטה היא האחראית ואשמה — שיטת ה"סמוך", שיטת האינטואיציה, שיטת החברות ו"המט-בח", שיטת הויליול ברסנים, בדרכי בקרה, הויליול בשיטות מסודרות, בתקנות ובכלי עבודה מעוגנים במסג-רות ברורות ומחייבות.

כך רבותי, כיצד המנהלה הממשלה, לא לפי דעתי אלא לפי דו"ח ועדת-אגרנט? וטועים אלה הסבורים שהדו"ח עושה חסד עם הממשלה. אנחנו למדים מהדו"ח שהממשלה עבדה ופעלה במצב של אי-ודאות — ומלחמה היא מצב של אי-ודאות — על-פי אופציה אחת בלבד, וזאת אף-על-פי שהיו אנשים שידעו לבוא — יאנחנו קראנו ושמענו על נבואות ותחזיות של "קיץ אלקטרוני", של אפשרות של מלחמה אחת ואחרת לקראת התקופה העומדת לפנינו — ובכל זאת ממשלה כזאת פעלה ועבדה על-פי אופציה אחת בלבד; ולא זו בלבד שהיא עבדה רק על-פי אופציה אחת, היא גם הסתמכה על מקור אחד בלבד, ללא כל מנגנון בקרה.

רבותי, אנחנו חיים ב-1974. אנחנו מלמדים ילדים בגיל הרך שאין מערכת הראויה להיקרא מערכת ללא מערכת מקבילה לה כמערכת בקרה. כבר מהגיל הצעיר, בשימוש באמצעים נכונים אלמנטאריים, לרבות מכשירי חשמל, לרבות איזה אירגון שלא יהיה, חייבת להיות מערכת בקרה. לממשלה לא היתה מערכת בקרה על המקור האחד שעליו היא הסתמכה. אפילו אותו מקור הקיים ופועל — ואינני יודעת מה כוחו וכיצד פיתחו או שיתקו אותו — הקשור למשרד ראש הממשלה, גם הוא לא היה שותף, לפי דו"ח ועדת-אגרנט, בהתייעצויות, לפחות כאמצעי מבקר או מחשבה נוספת של מי שמוסמך ובעל היכולת לנתח את המקורות כפי שהובאו; שעה שקיימת ההערכה בדו"ח — הערכה שכנראה שר הבטחון אימץ אותה — כי שר הבטחון אין לו אמצעים לשקול ולבקר את המקורות, וכנראה כל אחד יכול להיות שר בטחון, גם אני, גם חבר-הכנסת ורדיגר, גם חברת-הכנסת גז, כפי שהוסבר הדבר בדו"ח וכפי שאומץ על-ידי שר הבטחון.

רבותי, אנשי רפ"י לשעבר, שאני מכבדת אותם מאוד ומוקירה אותם, הרבו לדבר על מידע ומידע וטכנולוגיות ושיטות מודרניות וחוגי חשיבה. האם כל זה הוא רק לצורך קניית דעת? האם זה רק לצורך רושם? אין צורך ליישם את הדברים? ועל-פי דו"ח ועדת-אגרנט ראינו בבחירות שהדברים לא יושמו בדרך העבודה של הממשלה.

מעתה לא חושבת ששר הבטחון הוא האחראי היחיד למה שקרה. השיטה היא האחראית ואשמה — שיטת ה"סמוך", שיטת האינטואיציה, שיטת החברות ו"המט-בח", שיטת הויליול ברסנים, בדרכי בקרה, הויליול בשיטות מסודרות, בתקנות ובכלי עבודה מעוגנים במסג-רות ברורות ומחייבות.

כחברה דמוקרטית בוגרת ואחראית, החשה את גודל האחריות, לא ליישאר אצלנו חלל ריק. מאגרים גדולים של אנשים מוכשרים, בעלי תושיה וכושר מעשה מצויים אצלנו. אפילו בבית הזה יש אנשים שיכולים להתייצב ולהרים את עומס התפקיד, אם יעמוד בהם האומץ לפרוץ מוסכמות, מסגרות ונאמנויות כיתחית מסורתיות. אך תמורה חשובה זו לשיקום עצמנו תיתכן כיום רק עם פיגויה המוחלט של הממשלה המתפטרת היום, פיגוי מוחלט, מפני שאף בממשלת-מעבר אין היא יכולה להמשיך במתכונתה הקיימת. ממשלה שלא מצאה לנכון להתפטר למחרת מלחמת יום-הכיפורים,

חבורת י"ב, ישיבה ל"ו

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדרו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (אלוני, בארי, שינמן, המר) —

יש להחליט על מועד חדש לבחירות. יש לעשות לשינוי שיטת הבחירות. יש להודיע לנשיא על הצורך בהרכבת ממשלה אחרת עד ליום הבחירות, אבל בראשות הממשלה האחרת, ממשלת-המעבר, צריכה לעמוד אי-שיות מקרב המפלגה הגדולה ביותר הזוה, מקרב מפלגת העבודה, אישיות אשר תרכיב צוות חדש ומצומצם, שיאייש מעבר לשיקולים של סיעות חזקות, קבוצות-לחץ ומפתח סקטוראלי ואישי. רק צוות חדש כזה, במת-כונת עניינית ותוך רגש אחריות, תוך ידיעה שהריבונות תוחזר לעם בהקדם בבחירות חדשות, יתנו לציבור את הכוח להאריך רוח, את התקווה לשינוי הצפוי ואת היכולת והכוח לעמוד באתגרים ובמאבקים הנשקפים לנו ואשר הכרח הוא לנו לעמוד בהם. כולנו בבית הזה, ואני מקווה שגם מחוץ לבית הזה — בזה אני בטוחה יותר — נתגיים לקידום של הדברים באומץ, באחריות בכל שטחי החיים ובייחוד בתחום העצב שנפגע ונפצע כל כך, לא על-ידי המלחמה אלא על-ידי התרגילים הפו-ליטיים שבאו אחריה. העצב ראוי וזכאי למלוא תשומת-הלב, האהבה והמסירות של כולנו.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הידבור לחבר-הכנסת המר, ואחריו לחבר-הכנסת פעיל.

זכולו המר (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרצח שקרה היום בקריית-שמונה מחזיר אותנו שוב, באותיות של דם נשים, ילדים, וגברים, למצבנו האמיתי. עלינו להוקיע ללא הרף את הרוצחים על מעשם הנפשע ולהביא להענשת שולחיהם, שותפיהם ובסיסיהם. מה שקרה היום בקריית-שמונה מחייב אותנו בחיפזות לשים את הנהגתנו, ללכד אותה ולרענן אותה למען העם והמדינה. מה שקרה היום מכריח אותנו להקים במהירות את הנהגה שצה"ל צריך אותה, הנהגה שתרתיע את האויב ותמנע ממנו הצלחות. למשפחות השכולות תנחמנו מקרב לב. ה' יקום דמם של הילדים, הנשים, והגברים שנרצחו. לפצועים איחולינו להחלים מה שלמה, ולאנשי קריית-שמונה הבטחה נאמנה שכל הארץ אתם ושנעשה הכל ששוב לא יקרה להם כך. זאת חובתנו לאלו ולכל עם ישראל, לוותר על השנאה העצמית ועל אכילת איש את רעהו, וכן על תאוה יתירה לשלטון בלעדי כמעט בכל מחיר. זה מחייב לאחד את הכוחות ולהעמיד בראש העם הנפלא הזה את הטובים והאמינים ביותר. כך, בעזרת השם, נרתיע את האויב, נחזיר את בטחוננו העצמי ואת שיווי המשקל הריאלי באזור, והיזמה והתושיה שוב יחזרו אלינו. גם ההסדר או השלום המיוחל יבואו אלינו שוב יחזרו אלינו. רק מחוץ.

אדוני היושב-ראש, לא הסיסוך במפלגת העבודה הוא שהביא להתפטרות ראש הממשלה ולהתפטרות הממשלה. לא זאת בלבד. קודם כל הפיל את הממשלה האסון שקרה לנו ביום-הכיפורים, הפילו אותה תוצאות המלחמה ורובבות החיילים שראו מה שקרה וחזרו שונים ורצו במשהו אחר. אני מצטער לומר שהפילה את הממשלה גם קהותה לרחשי-לב העם שרצה בשעה קשה זאת באיחוד כל הכוחות, כולם. אילו נענה המערך לתביעתנו להקמת ממשלת ליכוד-חירום לפני שלושה חודשים, הכל היה היום שונה — לעם ישראל ולממשלה הזאת. לטובה, רק לטובה. הפילה את הממשלה גם העובדה שנראה כי הגיעה העת

עם זאת ולמרות האמור בדבר אחריות הממשלה כולה, התנהגותו של שר הבטחון יש בה כדי להעיד על עירעור הבטחון. אדם היודע להחליט ומוכן לשאת באחריות, חייב היה, לדעתי הצנועה, מיד לאחר המלחמה לפטר את מי שסבור היה שיש לפטר, ואחר כך להגיש מיד את התפטרותו על מה שקרה, אם לא בשל אחריותו האישית, הרי בתחום האחריות האישית. אי-אפשר להגיד "לא יכולתי להתפטר, אינני אשם, התפטרותי לא התקבלה ועל כן הכל נקי". הרי האיש ממונה מכוח החוק הן על חוק שירות הבטחון והן על פעולת צה"ל. שר הבטחון לא עשה זאת אז. הוא לא עשה זאת עתה, לאחר פירסום דו"ח ועדת-אגרנט. ייתכן שהשר מאמין כי הדו"ח הוכיח כי ידינו כשגל יליבנו — ואינני רוצה להתווכח על כך. הדברים ניתנים לפרשנות, יפרשו אותם איש איש לפי רוחו. אבל אפילו כך הדבר והוא נקי מכל רבב, כאדם, הרי היתה זו הודמנות פו לגבי לגלות תחושת אחריות עליונה כמי שאחראי למשרד, והיה מקל בכך על כולנו אילו אמר: "אף שאני נקי מכל רבב, אני מתפטר, כי כך קרה במיינסטריון שעליו אני אחראי, ומפני שכך קרה — חובתי, כשר הממונה, להתפטר".

הוא לא עשה זאת. הממשלה שהודיעה בזמנה "לא הופתענו", לא עשתה זאת במועד הנכון, עוד לפני הבחירות. העם אולץ ללכת לבחירות ממולכד ברשימות של ימים מלפני המבול. שתי המפלגות הגדולות — ואין הליכוד נקי מעניין זה — לא חשו ולא נבנו את הדעת על אשר התרחש בעם. איש לכיסאו ואיש לשררתו, וכך החלה המפולת, לא של העם, חלילה, אלא של שיטה שאבד עליה כלח ושל הנהגים משיטה זו. ובתוכם כוללים, רבותי, בפרושים אנשי הליכוד. לאיוו אחריות אתם קוראים עשה שאתם פוזלים במפורש, בחלקכם בקול גדול ובגרון מלא, לאנשי רפ"י בראשות שר הבטחון, ומטילים את כל האחריות על ראש הממשלה ושאר שרי "המטבח"?

ידידיה בארי (הליכוד):
על כל הממשלה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
על כל הממשלה, אבל רמותם יפה מאוד ונתתם לציבור להבין שיש אנשים מסוימים שאתם מוכנים לסלוח להם עשה שהם יהיו במחנה שלכם.

ידידיה בארי (הליכוד):
איננו סולחים לאיש. כל הממשלה אחראית.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
בנושא של "כל הממשלה אחראית", חבר-הכנסת בארי, אין בינך לביני כל חילוקי-דעות. זה לא היה כל כך ברור מדבריו של דוברכם המכובד, חבר-הכנסת בגין.

רבתי, העם חש במפולת ומתאיים לתיקון סדרי השלטון אצלנו. התפטרות הממשלה היא תוצאה מתגובתו הבריאה של הציבור, ולא של האופוזיציה הגדולה בבית הזה. גם לא של הסיעות הקטנות. אך לא די בהתפטרות. המשך הישיבה בשלטון על תקן של ממשלת-מעבר, של אותם אנשים באותה מתכונת, בלא אפשרות להביע להם אי-אמון — זאת לא תוכל הארץ לשאת.

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (שינמן, פעיל, בארי) —

של דור זה, וחובתה, לשרת את העם והגיע זמנו לכך.

לחילופי דורות בהנהגת המדינה. אני משוכנע שזכותו של דור זה, וחובתה, לשרת את העם והגיע זמנו לכך. אדוני היושב-ראש, מצוקות העתק השכיחוננו את שקדם למלחמה, את אופי חיינו שהיו תלושים מייעודנו, משרשינו, ובמידה ניכרת גם ממצוינותנו; את ההרגשה שאנו עם נורמאלי, כביכול, ככל העמים ושכבר הגענו אל המנוחה ואל הנחלה. מלחמת יום-הכיפורים חשפה חוליים רבים בחברתנו, שפתאום נתגלו לנו במלוא גוראותם: שהחינוך שלנו, ככל שהתקדם בצדו הריאלי-מדעי כן היה רופף ותלוש בצדו העיקרי, המהותי היהודי; שזוגות צעירים חייבים לדחות את גישוואיהם מפני שאין להם אמצעים וסיכויים להשיג קורת-גג לראשם, להקים להם קן; שהפערים בחברה קיימים וגוברים ואין מתכננים לסג-רם במלוא התושיה, האמצעים והיכולת שיש לנו וחי-יים בתת. לכן, אני בטוח ששטחיות בחינוך ותלישות משרשי היהדות, העם והארץ, והעיוותים במשק ובחברה, מחייבים אותנו לחשבון-נפש, לבחון הכל מחדש, כי כאן מצויים. השרשים לאחיותנו בארץ בתנאים הצפויים בעתיד.

כפי שדו"ח אגרנט קובע שהצבא חזק דייו לשאת בחילופי הנהגתנו, כך אני בטוח שעמנו חזק דייו לשאת בחירות אלו, שמהן ייצא מחושל, מלוכד ומציאותי. אלו הן האפשרויות הלימות. צריך להחליט עליהן במהרה. וכל מנהיג בכל מפלגה, אנא, יתן ידו לכך.

אנחנו מצויים עתה בימי הפסח, חג החירות שלנו, חג האביב של עמנו. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. בכל דור ודור עומדים עלינו לכותנו, והקדוש-ברוך-הוא מצילנו מידם. גם הפעם זה כך, והאחריות לכך בתקופה הזאת למען ילדינו ולמען עמנו מוטלת עלינו.

הדו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פעיל, ואחריו לחבר-הכנסת הורביץ.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין דבר מצער יותר מאשר הצורך לדון במשבר הממשלתי הנוכחי, שאנו נוהגים לקרוא לו "מלחמת היהודים", על רקע של הטבח הנפשע והבוזי שקרה הבוקר בקריית-שמונה. אבל מאחר שנגזר עלינו לעשות את המלאכה כאן — אעשה כמיטב יכולתי, אביע את דעתי, ולו גם באורח חריף, ובוודאי אעורר גם קריאות מקריאות שונות.

ידידה בארי (הליכוד):

תאפשר זמן לקריאות.

מאיר פעיל (מוקד):

יש הסדר של "פסק-זמן".

מלחמת יום-הכיפורים היא דוגמה נדירה לנצחון צבאי — והיה זה נצחון צבאי, והגיע הזמן להגיד גם את זה, על הרקע של דו"ח ועדת-אגרנט; הוא היה יקר מדי במחיר החללים והפצועים, אבל היה זה נצחון צבאי. המלחמה היתה איפוא דוגמה נדירה של נצחון צבאי, שבעקבותיו בא כשלון מדיני. הכשלון המדיני לא נבע מהמחדלים ומהמשגים הצבאיים שפקדו אותנו ערב ה-מלחמה ובימיה הראשונים. הוא נבע קודם כל מן העובדה שמדיניות הממשלה היתה מבוססת על קונצפציה-מוט-עית — ואני משתמש במונח מדו"ח אגרנט: "קונצפציה מוטעית", שהיו שותפים לה כל מנהיגי הליכוד, וכמעט כל מנהיגי המפד"ל.

ידידה בארי (הליכוד):

אמרו עלינו "רואי שחורות".

מאיר פעיל (מוקד):

אתם לא רואי שחורות; אתם רועי-רוח. קונצפציה זו גרסה כי כל יום שיעבור יגביר ויעמיק את אחיותנו בשטחים המוחזקים, כי בסופו של התהליך — כך אמרו בעלי הקונצפציה — — —

לחילופי דורות בהנהגת המדינה. אני משוכנע שזכותו של דור זה, וחובתה, לשרת את העם והגיע זמנו לכך.

אדוני היושב-ראש, מצוקות העתק השכיחוננו את שקדם למלחמה, את אופי חיינו שהיו תלושים מייעודנו, משרשינו, ובמידה ניכרת גם ממצוינותנו; את ההרגשה שאנו עם נורמאלי, כביכול, ככל העמים ושכבר הגענו אל המנוחה ואל הנחלה. מלחמת יום-הכיפורים חשפה חוליים רבים בחברתנו, שפתאום נתגלו לנו במלוא גוראותם: שהחינוך שלנו, ככל שהתקדם בצדו הריאלי-מדעי כן היה רופף ותלוש בצדו העיקרי, המהותי היהודי; שזוגות צעירים חייבים לדחות את גישוואיהם מפני שאין להם אמצעים וסיכויים להשיג קורת-גג לראשם, להקים להם קן; שהפערים בחברה קיימים וגוברים ואין מתכננים לסג-רם במלוא התושיה, האמצעים והיכולת שיש לנו וחי-יים בתת. לכן, אני בטוח ששטחיות בחינוך ותלישות משרשי היהדות, העם והארץ, והעיוותים במשק ובחברה, מחייבים אותנו לחשבון-נפש, לבחון הכל מחדש, כי כאן מצויים. השרשים לאחיותנו בארץ בתנאים הצפויים בעתיד.

אדוני היושב-ראש, יש טראגיות בדרך שמסתלקת הממשלה הזאת, בדרך שעוזבת ראש הממשלה הזאת. כן, אני מודה שאני מכבד, מעריך ומוקיר אותה מאוד ומודה עם רבות מעמדותיה המדיניות הגאות. אני יודע גם את הבניין הגדול שתנועת העבודה בנתה בתש-תית הארץ הזאת. עם זאת אני חושב ומאמין שטוב מה שקרה. וחבל שזה לא קרה בדרך אחרת או קודם. כי הממשלה הזאת, כך אני מרגיש, לא היתה מסוגלת, בגישתה, בריגשתה ובמעורבותה בשלטון המתמשך וב-מלחמה הנוראה, להוציא אותנו מן המיצר שאנחנו מצויים בו.

אדוני היושב-ראש, הבחירות שהתקיימו לפני שלו-שה חודשים התקיימו אמנם לאחר המלחמה, אך הבוח-רים היו עדיין — כך אני מרגיש — שרויים בהלם המלחמה ובנס ההיחלצות ממנה, ובאמונה התמימה שבמשאלת-הלב שאפשר לקבל שלום קל ומהיר. לכן גם תוצאות הבחירות ומצב הבוחרים והנבחרים לא היה ברור. עברו שלושה חודשים. כולנו מפוכחים. החיילים חזרו, הרגשות הפכו למחשבות. רבים-טובים שהיו אדי-שים אז, איכפת להם היום. הם רוצים להשפיע. בחירות שתתקיימנה עתה, תהיינה תוצאותיהן אשר תהיינה, תבא-נה תמורות: בשיקול-הדעת של הבוחר, בהצגת הנב-חים על-ידי המפלגות ובבגרות שזרקה בכולנו מאז המלחמה. אני מאמין — והדבר אמור לגבי כל המפל-גות — שברגע שאיכפת לאורחינו, לא תקום הנהגה על-ידי חלוקת טובות-הנאה או "השגת הישגים" ויהיו זכויותיה בעבר אשר יהיו. תקום מנהיגות שתהיה לה יראת-כבוד בפני העם ורגישות לרהשי-לבו; שלא תהיה מעוננת ב"קונצפציות", שצריכות בדיקות מחודשות; הנהגה חדשה שתתמודד עם כל המצבים הקשים הצפויים לנו מבית ומחוץ, ועמידתה בהם תהיה המבחן שלה.

אדוני היושב-ראש, מה שקרה עד כה בעם הוא קצה הקרחון ואת למצב ההתפוררות של המשטר הישן, תרצו — במפלגות כולן, המשבר האמיתי מחלחל בעם וזועק לתיקונים גורליים ומכריעים בדרכנו. על כן אני מאמין שעל אף הקושי יש הכרח לפזר את הכנסת ולקיים בחירות בהקדם. כל רעיון של חילופים במשרות בין אותם אנשים במפלגות הוא רעיון-נפל, שרק יביא להמ-

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ש. תמיר, פעיל) —

שילמנו מחיר יקר, מחיר-דמים עצום, שהוא תוספת
איומה על הכשלון הפוליטי.

במחדל השנוי רק בו, מטפל, לצערי, הדו"ח החלקי
של ועדת-אגרנט, על אף שניתן לה לוועדה רמז ברור
בכתב-המינוי שהיא יכולה לטפל גם בצד האזרחי של
הדרג המחליט. אזרחי — הווי אומר: פוליטי. אולם, מבלי
שהתכוון לכך, בעיקר בגלל לחצים של דעת-קהל על
המנהיגות, על הכנסת, על מפלגת העבודה, סופו של הדו"ח
שהביא להתפטרות הממשלה. בכך כבר מילאה ועדת-
אגרנט חלק מתפקידה ההיסטורי.

אני רוצה עכשיו לנסות לנתח, לפי טעמי, חלק מה-
משבר הפוקד את מפלגת העבודה, ולפי דעתי המצויה
המשבר היא רפ"י. הרי לפנינו מפלגה שצמחה מתוך
תנועת הפועלים, שגדלה ושמנה ובעטה על סיסמאות של
ביצועיסם לשמו, ובמקום אידיאולוגיה טיפחה לעצמה
פולחן מנהיגים; בתחילה לבן-גוריון — וזה עוד מובן —,
ולאחר מכן לשר-הבטחון הנוכחי משה דיין. ולכך רק
לריבונו-של-עולם יש פתרונות והסברים.

שר הבטחון הוא האחראי העליון למערכת הבטחון.
ואם מצאו בה פגמים כה חמורים, היה עליו לגלות מידה
כזאת של גדלות-רוח ולהתפטר בידח עם הרמטכ"ל. אין
מחדל או משגה אחד אשר יוחס לרמטכ"ל, שלא היה גם
נחלתו של שר הבטחון. ועל מחדלי "דרו" יש להוסיף
את ארבעת מחדלי דיין כלהלן:

(א) הוא ממונה כשליח ציבור, זה נקרא אחריות
מיניסטריאלית; זו מלה חדשה שהמציא מוטי אשכנזי,
כל הכבוד לו, אבל אני הייתי מגדיר זאת כך: הוא
אחראי כשליח ציבור, מעל הרמטכ"ל, ולכן הוא אחראי
יותר. הוא אחראי כשליח ציבור —

(חבר הכנסת ש. תמיר קורא קרי-
את-בנינים)

אני משתמש בדיסציפלינה המדעית שלי, שהיא לא
של פרקליט, ברוך-השם. עד כמה מוגדרת אחריות בחוק
יכולנו ללמוד למולנו לפני יומיים, ב-9 לחודש, בעתון
"הארץ". פרופסור אמנון רובינשטיין כתב מאמר פאנ-
טאסטי בנושא הזה, ואין מה להוסיף.

(ב) לשר הבטחון יש זהויו מקורות מידע נוספים,
ממשלתיים, לפחות כמו שמקבלת ראש הממשלה, למשל
מערכת המודיעין שאנחנו מכנים "המוסד". מן העובדה
שוועדת-אגרנט לא המליצה לפטר את ראש "המוסד" ניתן
להסיק שהוא, כנראה, סיפק מידע של ממש, רלבאנטי.

(ג) ביום המר של יום-הכיפורים בבוקר התברר כי
הרמטכ"ל היה יותר ער משר הבטחון לעניין גיוס המילוי-
אים. שר הבטחון סירב לאשר גיוס מילואים מלא, וסופו
שניאות לכך רק לאחר שהרמטכ"ל שיכנע את ראש
הממשלה.

(ד) ואחרון אחרון חביב, אם להשתמש במונחים של
מכתב הרמטכ"ל, לפי עדות הרמטכ"ל, דווקא במלחמה
עצמה, ביום הדין של ממש, לא מימש שר הבטחון את
סמכויותיו. אם לצטט את מכתב הרמטכ"ל, הוא אמר כך:
"רק במלחמה עצמה חדל שר הבטחון באופן מעשי להיות
סמכות אופרטיבית".

איוז דמות חינוכית אתה מציג לנוער הישראלי, משה
דיין? נכנסת לממשלה לפני שבע שנים כמעט, על תקן
של איש בטחון למופת, בעל כושר החלטה ויציבות, ואילו

שמואל תמיר (הליכוד):

אתה פשוט אומר ההיפך מהאמת. אמרנו שכך היה
אם ביתניים ייעשו מעשים, והם לא נעשו.

מאיר פעיל (מוקד):

חשבתם כי בסופו של התהליך יכירו העולם הגדול,
העולם הערבי והעם היהודי היושב בציון ובתפוצות בבע-
לותנו המדינית על השטחים. ומכאן באה מדיניות ישראל-
לית מעשית של יצירת עובדות בשטח; שיהא "מסמך"
גלילי" המפורסם, שחובר תחת איומי הפרישה של שר-
הבטחון משה דיין; ומכאן אי-נכונות אפילו לנסות להציג
קבל עם ועולם את השטחים המוחזקים כפקדון שנהיה
מוכנים להחזיר למען אפשרות של השגת שלום מדיני
עם העולם הערבי. וכינוי שה"יונים" כאן אפילו קיבלו
מחמאה מדינית מחברת-הכנסת שמואל תמיר, שטען כי
זרעם לפחות היתה דרך פעולה רספקטאבילית מבחינה
פוליטית.

מדיניות זו, של הסיפוח הוחל, נתמכה בעקביות על-
ידי רוב הנהגת המפד"ל, ועל-ידי כל המרכיבים של סיעת
הליכוד היום, שרצו שהתהליך יהיה עוד יותר חריף. לכן,
כל מה שנבע ממנה, האחריות על כך מוטלת על הנהגת
המערך, על הנהגת הליכוד, ועל הנהגת המפד"ל. אף לא
אחד מכם לא יינקה מאחריות זו.

סיבת-הסיבות לשאננות שפקדה את שליטנו היתה
הקונצפציה הזו שגורס כי הומו פועל לטובתנו, מבלי
שיבחינו כי העולם הגדול והעולם הערבי אינם קונים את
הרעיון של הסיפוח הוחל. מצבנו המדיני בעולם הגדול
הלך והתערער במידה רבה בגלל תדמיתנו הפוליטית
כחוק שתלטן, חזק — ואתם יכולים להתכונן: וכובש,
שאיבד את תבונתו הפוליטית בגלל שכרונו של עוצמה
צבאית. לא הבינו שליטנו כי אמנם חשוב מאוד מה
שעושים היהודים, אבל בתנאים הספציפיים של המזרח
התיכון חשוב מאוד גם מה אומרים הגויים. ומשהתחיל
להתברר נצחוננו הצבאי נגד מצרים, בחלקה השני של
מלחמת יום-הכיפורים, הטילו המעצמות הגדולות את מלוא
כובד משקלן, בגלל שיקולים שלהן, וסופנו שנלחצנו
כהלכה על-ידי ידידתנו החיידה — ארצות-הברית — עד
שנאלצנו להפסיק את הלחימה, והתברר קבל עם ועולם
כי בגלל מצבנו המדיני הבין-לאומי אין לנו יכולת למצות
את נצחוננו הצבאי מיצוי פוליטי — וזה מה שחשוב
במלחמה. להיפך, מצבנו המדיני הורע, כאשר ארצות-
הברית החלה ללחוץ לחץ הרבה יותר חזק עלינו.

נוצר מצב של תיסכול: נצחון צבאי שבעקבותיו בא
כשלונו פוליטי. אבל זאת עובדה, ואותה צריך לנתח. גם
אם היינו מגיעים לנצחון צבאי דומה תוך 4—5 ימים,
ולא תוך 18 ימים — ואני חושב שאלו לא היה המחדל
הצבאי זה היה חשברי — גם אז היו המעצמות בולמות
אותנו. זאת היתה הקונסטלציה הפוליטית, שאותה לא
הבינו רוב מנהיגי ישראל, מן המערך, דרך מפד"ל, ועד
לליכוד. הווי אומר: הנצחון הצבאי היה רדאי, כשלאחריו
לא היתה ברירה אלא שיבוא כשלונו פוליטי.

המחדל העיקרי הוא איפוא המחדל המדיני: ליקוי
מאורות של תבונה מדינית, תוך אמונה שנצליח בסופו
של דבר לספח את השטחים. המחדל המשני, הצבאי, היה
במידה רבה פונקציה של קונצפציית השאננות הפוליטית
והבטחון שהזמן פועל לטובתנו, והוא גרם לכך שהגענו
לנצחון הצבאי כעבור 18 ימים במקום 5—6 ימים. בכך

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (פעיל, גרופר, שינמן, הורביץ) —

קלות להגיע לאילו שהם הסדרים על הפרדת כוחות בסוריה; זו ממשלה שאולי תפקח עין ותבין שבכל זאת יש בעיה פלשתינאית, כי יש ללכת לקראתם ולהכיר בהם ולוא גם למען יזכו להקים לעצמם משהו שיהיה להם חבל להפסידו. אולי אף יפתחו אפיקים חדשים בנושאים חברתיים ודמוקרטיים אצלנו.

ואם זה לא יצליח, ואם נצטרך ללכת לבחירות, נוטב שהממשלה החדשה הזאת תוביל אותנו לבחירות מאשר הממשלה הנוכחית הקיימת היום. ואנחנו ה"יונים", אני מקווה שנמצא דרך להתאחד על בסיס ציוני, סוציאליסטי וליבראלי, ואולי נצליח סוף סוף להכניס לכנסת קבוצת נציגים הרבה יותר חזקה, שתצליח לאלץ את זה שיצטרך להרכיב ממשלה להתחשב בה.

חיו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ, ואחריו לאחרון המשתתפים בדיון, השר שמעון פרס.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, מאז הטבח בחברון בתרפ"ט, דומני, לא אירע בארץ טבח מעין זה שאירע היום בקריית-שמונה, עירת עולים על גבול הצפון. זה היה טבח, פשוטו כמשמעו, בכל וועתו. מאז המלחמה "הזנחנו" במידה רבה את אירגוני המחבלים, שקינם בסוריה ובלבנון. יש אצלנו גם אנשים שהיה נדמה להם שרוח חדשה מנשבת באירגוני הטרור והרצח. היו אפילו ששיגרו מכתבי הבהרה כדי לשמוע למה הם מתכוונים בדיוק בראיון מסויים שנועד לצרכי תעמולה לעתון צרפתי. אנחנו יודעים יפה למה הם מתכוונים. אנחנו יודעים היום כי הרוח "החדשה" היא רוח ישנה של הפוגרומים, הטבח והרצח של נשים וטף; כי כוונתם להשמדת ישראל; כי אין לנו שיג ושיח אתם; כי מטרתם, לא רק המדינית, היא לכולתנו.

על מדינת ישראל לשים קץ בכל דרך אפשרית לאירגוני הטרור, שהשאירו אחריהם בארץ ובעולם כולו נתיב ארוך של דם חפים מפשע. ויש לנו דרך, והדרך אפשרית.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ממשלת ישראל עומדת היום לפני הכנסת והעם בעיניים מושפלות. לא גברתי ראש הממשלה, אין לממשלה ולמפלגת השלטון עיניים יפות. מעשים גדולים שנעשו במדינת ישראל לא נעשו בזכות עיניה היפות, אלא בזכות העיניים היפות של העם כולו, בישראל ובתפוצות.

אמינות הממשלה ירדה בתקופה האחרונה לשפל המדרגה. לצערנו, גררה אחריה לשפל גם את אמינותה של הדמוקרטיה הישראלית ועכשיו יש צורך בתמורה ממי שית, עמוקה, כדי לשנות אותה ולהחזיר לה את חיוניותה. דרושה תמורה עמוקה ולא מהפכת-חצר קטנה של יישוב-השבונות בין מנהיגי מפלגת השלטון בינם לבין עצמם. המורה זאת לא תבוא על-ידי הכוחות הרעננים בני-דורותיים של בן-אהרן ולובה אליאז ולא על-ידי פנחס ספיר ויגאל אלון. העם צריך לדעת כי ראש לכל — חילופי שלטון רק הם פתח לתמורה של ממש.

רבותי חברי הכנסת, הדרג הצבאי לקה בדו"ח אגרנט, ובצדק. הממשלה קיבלה את הערכות הדרג הצבאי ללא עוררין; היא, הממשלה, שיכנעה את עצמה שלא צפויה מלחמה בקרוב ונהגה בשאננות נוראה. ומי

כיום, משהתברר שנמצאו פגמים במערכת הענקית שהיית מופקד עליה, פתאום אינך מבין ואינך חייב להבין יותר מכל שר אחר, ואתה מתחמק מלשאת מלאכה? אילו היית מתפטר יחד עם "דדו", היית עשוי אולי לשקם את תדמיתך הציבורית והיית עוזר לחבריך במפלגת העבודה, ואפילו ברפ"י, ללכד את השורות ולהמשיך לכהן בממ-שלה; הם, לא אתה. לא גילית אפילו אחריות תנועתית, רעיונית, ציבורית. רק דבר אחד מדיגי אותך: השררה וההיצמדות אל קרנות המזבח של התיק. זו בעצם תמצית האידיאולוגיה של רפ"י. כך גררת את חבריך במפלגת העבודה בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים". והאם חבריך במפלגת העבודה הם פלשתים בשבילך? אפילו בשבילי הם אינם פלשתים.

מי קבע שיש רק מועמד אחד בציון למשרת שר בטחון? אצטט לכם משהו מדברים שאמר דוד בן-גוריון ז"ל ב-1947, כשקיבל לידיו את תיק הבטחון בהנהלת הסוכנות: "קיבלתי תיק זה לא משום שהנני גנרל ואני בקי במדע הצבאי, אלא משום שבעניין צבא, כמו בכל עניין מעשי אחר, קובעים לא המומחים הבקאים בטכניקה אלא פקוחי-עין ובעלי שכל ישר. וסגולות אלה יש פחות או יותר לכל אדם נורמאלי". ואני אוסיף רק: ובלבד שיהיה לו שכל ישר. וכשמתברר שהשכל הישר איננו פועל טוב — יש בכנסת הזאת, בבניין הזה, ברגע הזה, אנשים שיכולים למלא את התפקיד הזה לא פחות טוב מאשר שר הבטחון הנוכחי.

אני רוצה לומר כמה משפטים בקיצור נמרץ בקשר להתפטרות הממשלה, ובזאת אסיים. החטא הקדמון של אי-פתיחת הרשימות לאחר מלחמת יום-הכיפורים הוא חטא של המערך ושל הליכוד. אני אומר זאת כאן כדי שתנועות המחאה והתנועות המתמורה יידעו זאת, שלא רק המערך עשה את המעשה, אלא גם הליכוד, כל כולו, לא רצה לשנות את הרשימות.

שנית, עדיין יכולה מפלגת העבודה לנצל את הרגע האחרון, אולי ההיסטורי, ולהקים ממשלה על בסיס הכנסת הזאת, עם אישים חדשים, לפחות בלי ראש הממשלה הנוכחית, בלי דיון, ואולי בלי גלילי, שכל חטיבה ממפלגת העבודה תתרום את התרומה שלה, ובלבד שתאמץ לעצמה קונצפציה פוליטית חדשה —

פסח גרופר (הליכוד):

האם לא שכחת להזכיר כמה אנשים?

מאיר פעיל (מוקד):

יש עוד. אבל אמרתי: זה המינימום.

— ובלבד שתאמץ לעצמה קונצפציה פוליטית חדשה, גם כלפי ישמעאל וגם כלפי בעיות הפנים של ישראל, אפילו בלי הממד"ל, תוך התבססות על רוב קטן בכנסת ותוך העמדת אנשי רפ"י במקומם, ובלי לקפח את מספר שריהם. הגיעת הזמן שיתווכחו אתם כמו שצריך.

ממשלה זו היא פתרון סביר, גם כממשלת קאדנציה מלאה, וגם כממשלת מעבר. היא תוכל לנסות את כוחה כממשלה לטווח ארוך — ואם לא תצליח, מוטב שהיא תהיה ממשלת-מעבר. הממשלה הנוכחית אינה טובה אפילו כממשלת-מעבר; ולוא רק בגלל זה, שדרוש להציב מהר את בטחון העם שינחה ויירך את צה"ל לאחר גיוס הצמרת החדש שפקד אותו לאחרונה.

יש גם סיבות נוספות: זו ממשלה שאולי תצליח ביתר

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (הרביץ) —

זה היה אחד המשגים הגדולים של מדיניות הממשלה מאז 1963; ולצד, הדרג הצבאי, שלא באשמתו וזה לסמכויות שלא היו לו, לקח עכשיו קשות, מצב שלא היינו צריכים להגיע אליו; והוא מצב חמור, מדאיג, ומעצב מאוד מאוד, ואני מקווה כי צה"ל ירפא ממנו במהירות. מאז 1963 ועד 1973 היה לנו ממשל המוכיר את התקופה הקצרה של כהונת לבון כשר הבטחון בממשלת משה שרת. יורשי בן-גוריון לא למדו את הלקח כיצד לחזור על המשגה. במקום "עסק ביש" ו"פרשה" בא מחזל מדיני וצבאי שעלה לנו בקרבנות רבים ובאבדן עמדות בטחוניות ומדיניות גם יחד.

דברים חשובים מאוד עומדים היום על הפרק. לי אין ספק שמדינת ישראל עומדת על פרשת-דרכים היסטורית וגורלית. לכן אין מוצא אחר אלא בחירות חדשות; בחירות חדשות לא כהמשכן של הבחירות הקודמות אלא במערכת פוליטית חדשה לגמרי. ממשלה זו, מושפלת, קרועה, מבוזה, מגוחכת, עשתה בסוף הדרך מעשה נכון, מאוחר מדי, מאוד מאוד מאוחר. היא התפטרה ושום תחליף — לא חילופי תיקים ולא ממשלה זמנית לתקופה ארוכה — לא יועיל כאן. הממשלה הזאת צריכה היתה ללכת לא משום שעשתה כבר את שלה, אלא משום שלא עשתה את שלה. היא השקיעה את עם ישראל בבוכו עמוק וצריך מאמץ גדול, על-ידי כוח פוליטי אלאטרנאטיבי, כדי להוציאו משם. צריך הרבה עזרה ועזרת כלי לנסות להלך שוב על העם אימים — חברה-כנסת תלמי — ולספר לנו איזה אסון כבד יתרחש אם הליכוד יהיה בשלטון. העם יודע אילו אסונות כבדים היו נופלים על ראשו, חיללה, אילו מפלגתך היתה בשלטון. ואני אומר מפלגתך, מנהיגך, ומתכוון אליהם ואליהם בלבד. העם יודע היום יפה יותר מאשר לפני שלושה חודשים איזה אסון התרגש עליו באוקטובר. עכשיו, מפרספקטיבה מסויימת, הספיק בוודאי לעכל את מלוא המשמעות של המחלל והשואה המדינית, שלמרבית הפלא אתה, תלמי, וחבריך רוצים להיבנות ממנה. איך אמרו חברי הקיבוץ הארצי אתמול? — אנחנו היינו שותפים בממשלה מתוך מחאה. מי שישב תמיד על הגדר היה מפ"ם, ואישית, אני רק צופה שכוחה יתחזק בתוך המערך, וככל שכוחה יתחזק כך יחלש המערך כולו.

רבתי חברי הכנסת, זוהי עת לחשבונות, בהחלט עת לחשבונות מרים וחרפים, והם עוד ינהלו כאן ומחוץ לכנסת. אבל עלי לומר בכל זאת משהו בנעימה של התראה; המערך נמצא היום באווירה של שקיעה ואבדן השלטון שנמצא בידו כבר כ-40 שנה. בזמן הזה התרגלה מפלגת העבודה בגילגוליה השונים לזהות עם עצמה עם המדינה ועם עם ישראל כולו. לרגע אחד אינני מכחיש את תרומתה המכרעת, שלא היה לה ערוך ולא היה לה אז תחליף. אבל צריך להיזהר ולהישמר מאוד מאוד שתודעה זו של זהות עצמית, האגו המנופח של מפא"י ושותפיה, החשש מאבדן נחלות אישיות וקבוצתיות, מאבדן זכויות יתיר ובעל-ביתיות, יגררו את מפלגת העבודה להיסטריה, שהיא היא, ולא אחרת, עשויה לסכן את ההליכים הדמוקרטיים במדינת ישראל. לא הליכוד מסוגל לסכן את הדמוקרטיה, אלא ההיס-טריה שלכם, שמה תאבדו את השלטון, בהחלט מסוגלת לסכן את הדמוקרטיה בישראל.

זו העת לחשבונות; זו גם העת לחשבונות דרך.

שואמר כי ממשלת המערך גיהלה למעשה מדיניות של הליכוד עושה עצמו אווילי; מדיניות הליכוד היתה מבו-ססת על הירות, על אמונה כי לפנינו מלחמה על קיומנו. הצבענו על כך ללא הרף, הצבענו על הצורך בערנות מתמדת, היפוכה של שאננות. שאננות זו היתה משותפת לכל חלקי המערך ולחוגים ציבוריים מחוצה לו. הדרג המדיני כפה למעשה על המודיעין את הערכו-תיו. זה אינו מצב בלתי-מודיעין, לצערנו, טעה גם לפני מלחמת ששת-הימים. אז סבר המודיעין כי נאצר מסובך בתימן ובמשבר פנימי ולא יוכל לצאת למלחמה. הלקח לא נלמד, ההצלחה סתירה את הראש והמבנה הלכוי של המודיעין התמסד והתחזק עוד יותר. גם הליכי קבלת ההחלטות בממשלה לא השתנו במשך שש השנים שחלפו. היתה ממשלה ללא מדיניות ברורה; שפדראציה או קונפדראציה של אישים, חוגים, סיעות, מפלגות, קבוצות-לחץ. היתה ראש ממשלה נכבדה בעלת סמכות, אך היתה לה ממשלה מפולגת ומפוצלת ומסוכ-סכת. לא היתה מדיניות, לא היתה הנהגה, לא היתה דרך, לא היה חזון; אחרי ניצול הנהגה חדשה, משך שנים אמרנו כי ממשלה זו מחמיצה הזדמנות היסטורית, מבז-בזת זמן יקר — ואמנם, לצערי, התחזית הרעה לא הת-ביתה. לכן, גברתי ראש הממשלה, נשאר היום לסמוך רק על תמורה פוליטית מרחיקת לכת ועל עיניו היפות של העם.

היה זמן שחשבתי שבן-גוריון, באמרו לנו ולעם כי משטר השקר והרמייה מהווה סכנה למדינה, מגזים. עתה אני מבין עד כמה צדק ועד כמה חרד. שקיעה זאת, תחילתה לא במאי 1967 ולא באוקטובר 1973. לדעתי היא התחילה ב-1963, כשבן-גוריון נאלץ לעזוב את כהונת ראש הממשלה בלחץ השותפות בין ותיקי מפא"י ואחדות העבודה. בן-גוריון ורפ"י יצאו והנהגה חדשה קיבלה לידיה את השלטון. מה עשו בוז הם קיבלו לידם מדינה בראשית המערך. בן-גוריון היה מנהיג מייסד. היו לו הכרעות אדירות, נועזות, שהיו הכרעות של יומה ויצי-רה. אין ספק שצול אישיותו הגדולה היה על כל תהליכי השלטון, שהיו דמוקרטיים גם במבנה הפורמאלי שלהם וגם ברוחם. במקומו עלתה הנהגה מעין קולקטיבית. לא היתה אישיות סמכותית אלא הנהגה חלשה, שדחתה הכרעות, שהעדיפה פיזור הבטחות, שהיתה רופפת והס-תיימה לבסוף במה שהסתיימה. ממשלה חדשה זו — לא ממשלתו של לוי אשכול ו"ל ולא ממשלתו של ראש הממשלה — לא השכילו להבין כי חילופי ממשל חיי-בים להביא לשינוי דפוסיים במבנה הדמוקרטי. הממשל חייב להתאים את דפוסי הממשל לסגולותיו, לייב למסד תהליכים ומוסדות ממשל כשם שהיה חייב לגבש מדי-ניות משלו. אך כיורשים חילקו ביניהם את השלטון והממשל הישראלי — מבחינת תקינותו, יעילותו, מוס-ריותו והאופי הדמוקרטי שלו הלך ונחלש משנה לשנה.

היום מדברים הרבה מאוד על הסמכות האופרטיבית שיש לשר הבטחון על צה"ל, אבל אם נבדוק את העוב-דות כהיותן נמצא, כי רמטכ"ל אחד מונה בזמן כסגן רמטכ"ל, מעל ראש אג"ם, בתגובה על מינויו של שר בטחון אחד; נמצא בפרוטוקולים של ממשלה כיצד חולשת המנהיגות חיזקה את ידי הרמטכ"ל, ובעיקר הרמטכ"ל וראש אמ"ן; ונמצא כי פעמים רבות מאוד קיבלה הממשלה את דעת הרמטכ"ל ודחתה את דעתו של שר הבטחון, בעניינים צבאיים ובטחוניים גם יחד.

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (הורביץ, ישעיהו, פרס) —

חיו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לאחרון המשתתפים בדיון, השר שמעון פרס.

שר-החפרכה ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מעבר ומחוץ לכל הוויכוחים המתנהלים בבית הזה אני בטוח שכולנו, כל חברי הכנסת והעם כולו, לבנו פועם היום עם תושבי קריית-שמונה. ובשעת שיא הצער והעצב אולי בולטת ביתר שאת אפופיאה מיוחדת במינה, זו ששמה קריית-שמונה. יהודים שבאו מארצות האיסלאם, ברובם ללא נסיון מוקדם, בתקופה קשה לנו, במדינה, ששכחנו אותה — תקופת המיתון, הקימו עיר חדשה באזור צחיח שאין לו משאבים טבעיים וגם לא מרחבים חקלאיים משלו. והעיר גדלה ומתחזקת, ומשעמדה בקשיים הכלכליים ובקשיים החברתיים ומשהיתה בעצם פתיחה של שרשרת התייש-בתית חדשה, מקבילה לשרשרת ההתיישבותית של שפלת החוף, שרשרת של עיירות פיתוח שראשה בקריית-שמונה וכפות רגליה בים-סוף באילת — היא עומדת ללא הרף בפני ירי של קאטיושות ורימונים ללא אבחנה. ראש מפת ישראל, חזית שלגבי תושביה אין הטוריסטים מבחינים בין נשים וילדים. ואני בטוח שכמו שהעיר התמודדה עם הקשיים הגיאוגרפיים, החברתיים והכלכליים, ישמשו לנו תושבי העיר מקור ודוגמה ליכולתה של ישראל לעמוד בקשיים כאלה וגם ללכד את העם בכל הקשיים.

אני יודע שהמשבר הפוקד עכשיו את החיים הפאר-לאמנטאריים בישראל והוויכוחים המתנהלים כאן בבית יכולים ליצור את האשליה כאילו ישראל היא ארץ פרוזה ברגע זה או חלושה. אני חושב שמן הדין שנגיד לעצמנו גם לחץ, שהמדינה הזאת לא נחלשה, ומשטר דמוקראטי, גם לעת משבר, בכוחו להתמודד עם קשיים מבחוצ, עם התקפות ועם התנפלויות. צריך להיאמר, לפי דעתי, על-ידי הבית הזה, בוודאי על כל חלקיו, שלמדינת ישראל יש ממשלה ללא הרף, בעלת יפוי-כוח מלא, בעלת כושר הכרעה, שאין הפסקה בניגול העניינים, אין הפסקה באחריות הממשלה ובכוחה להתמודד גם עם אויבים פסיים, גם עם יריבים פוליטיים, גם עם בעיות מבית. אין המדינה במצב שאין לה ממשלה, ואין הממשלה במצב שאין לה מאנדאט, ואין הממשלה במצב שלהחלטותיה לא יהיה רוב בבית הזה.

כאשר סוקרים את המשבר הזה אולי מותר להגיד נימה אחת אישית שהיא ודאי מפתיעה כשהיא באה ממני. הערב הודיעה גולדה מאיר שהיא פורשת מתפקידה כראש הממשלה אחרי שעמדה חמש שנים בראש הממשלה הזאת. בדרך כלל נמנעתי משך כל הזמן שהייתי חבר הממשלה להשמיע דברי שבח, מטעמים אסתטיים, באזני ראש הממשלה ועל חשבונה. היום אני חפשי להגיד את הרגשתי — ואני יודע שאני אומר את דעתם של יריבים וידידים, ונדמה לי גם מרוב חלקי הבית, אם לא כולם — שראש הממשלה היא אשה גדולה, מנהיגה גולה לעמה, אשה שעושה כבוד, הוסיפה כבוד והוסיפה כוח למדינת ישראל.

במשך חמש השנים האלה עברה מדינת ישראל מבחנים קשים מנשוא — מבחני מלחמה ומבחני מדי-

בתקופה המכרעת ביותר אין לנו ממשלה ואין לנו ממשל. דברים מורים מתרחשים בלי שיהיו לנו שרים המאיישים תיקים. יש לנו שרים המחזיקים בתיקים לעת מצוא, לשעות הפנאי.

יש צורך בחילופי שלטון, במבנה ממשל חדש לגמרי, בתפיסה חדשה של בעיות המדינה, הבטחון, החברה והכלכלה. לטובת מפלגת העבודה הייתי אומר: הדבר הרצוי ביותר למדינה וגם לכם הוא להתחלף במקומות עם האופוזיציה. לנוח קצת מהשלטון — אני מקווה לנוח הרבה מהשלטון — להתרענן בחוץ, להצמיח כוחות חדשים. מכל מה שהתרחש בתוך מפלגת השלטון היום ברור, כי השלטון קץ בהם, גם אם הם לא קצו בשלטון.

לפנינו עכשיו משימה אחת מרכזית: הקמתה של ממשלה קואליציונית חדשה בהרכב שונה, בזמן מעבר לפחות. יש לליכוד מלוא הסמכות המוסרית. רק לו יש סמכות מוסרית לכך, והליכוד הוא היום הסיעה הגדולה ביותר בכנסת, שהרי מה שמכונה המערך הוא פדראציה מופוצלת שכל אחד ממרכיביה קטן הרבה מן הליכוד. ממשלה קואליציונית זו, אשר תקום בהנהגת הליכוד, צריכה לכלול את המפד"ל, את פועלי אגודת ישראל ואת אגודת ישראל ואת חברי רפ"י. רק היא תוכל להביא תמורה ולמנוע את נפילת הממשלה לידיהם של "היונים". ממשלה שתהיה ברשות שר האוצר, הנושא שק מחדלים משלו, לשמחת לבם של מפ"ם, אליאב ובן-אהרון, היא הסכנה הגדולה ביותר.

המפתח לכך נתון במידה רבה בידיה של רפ"י, שבשנת 1967 החליטה מה שהחליטה, החליטה לוותר על הרבה מעקרונותיה, ולצערי גם על מורשת בן-גוריון, כדי לחזור וליטול חלק בשלטון במטרה מוצהרת לש-נתו, וזאת מתוך ריאליסם, כמובן. היא לא הצליחה לשנות את מפלגת העבודה. לצערי, היא גם לא הצליחה לשנות את המשטר, ואפילו, לצערי, במובנים מסויימים הפכה חלק ממנו. רפ"י הגיעה בלי ספק לסוף הדרך במפלגת העבודה, שם דוחקים אותה החוצה, והיא משום-מה מתעקשת ונאבקת על זכותה להישאר בפנים, מתוך רצון לשנות הלכה מבפנים. לעומת זאת אם תצא רפ"י מן המערך, תתמוטט מפלגת העבודה. אנשי מפא"י נשאר בהם משהו ממפא"י ההיסטורית ואנשי אחדות העבודה יצטרכו או לבחור: רפ"י או מפ"ם. אני בטוח שרבים באחדות העבודה אינם חושבים, כמו שר החינוך והתרבות, כי אחרי מלחמת ששת-הימים לקינו ב"הזיות לאומניות קיצוניות", כפי שכתב לאחרונה במאמר אחד. מי לקה בהזיות — יצחק טבנקין ז"ל, בני מהרשק, נתן אלתרמן ז"ל, הטובים שהמשיכו במורשת אחדות העבודה ההיסטורית האקטיביסטית הדינאמית, נשחטו חזון הציונות הגדולה והשלמה?

חברי רפ"י, המפתח בידיכם, אתם יכולים לפתוח את הדלת לתמורה. מצפים מכם עכשיו לעזו-רוח, לחזון. במקום להיות נגררים מאחורי עגלה כושלת, הנגררת בבובץ, הרוצה בכך רק כדי שתעזרו לה להמשיך את נסיעתה, ותוכלו לתת תנופה, כוח ואפשרות היסטורית בלתי-חוזרת של שנוי, תמורה, והייתו אומר — אפילו מהפכה: של שילוב הכוחות הציוניים האקטיביסטיים למען אזרחי ישראל, למען אזרחי ארץ-ישראל.

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדוי"ח החלקי של ועדת החקירה —

מלחמת יום הכיפורים (דיון) (פרס, אלוני, בגין, פעיל) —

ש-החפכרה ש. פרס :

אינני יודע — —

מנחם בגין (הליכוד):

אתה צריך לדעת.

ש-החפכרה ש. פרס :

חבר-הכנסת בגין, ברוך-השם, על הנושא הזה קראתי ספרות לא מבוטלת. לא ראיתי ארץ אחת שבה ראש הממשלה — בין שזה מוצא חן ובין שלא — לא מכנס בנושאים הנוגעים בדבר שרים שהוא חושב אותם לרלבאנטיים לעניין. זה לא סותר שום חוק, אם זה מוצא חן ואם לא.

מנחם בגין (הליכוד):

אבל אני מבקש לדעת מה הרלבאנטיות של שר החינוך לעניינים כאלה.

ש-החפכרה ש. פרס :

שר החינוך הוא במקרה זה סגן ראש הממשלה.

מנחם בגין (הליכוד):

מה המקרה ?

ש-החפכרה ש. פרס :

שום מקרה.

מנחם בגין (הליכוד):

גם קפלן ז"ל היה סגן ראש הממשלה. מה הרלבאנטיות של שר בלי תיק בעניינים כאלה ?

מאיר פעיל (מוקד):

פשוט "א קליגער ייד".

(ק ר י א ה : גם חבר-הכנסת בגין היה שר בלי תיק.)

מנחם בגין (הליכוד):

חבר ועדת שרים לענייני בטחון. זה היה מוסד מוסמך. מי כמורך יודע זאת ?

ש-החפכרה ש. פרס :

ראש הממשלה, לפי מיטב הכרתי, רשאית להזמין ולבקש עצה מחברי ממשלה, מחברים שאינם בממשלה, מראשי אופוזיציה, מחברים שאינם באופוזיציה. אין חוק המגביל אותה, ואין זה עומד בסתירה לחוק.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

מדוע עבדתם על אופציה אחת ללא מנגנון בקרה? מדוע הסתפקתם במקור אחד בלבד? אין לכך צידוק.

ש-החפכרה ש. פרס :

חברת-הכנסת אלוני, את חושבת שעל הנושא הזה אפשר לנהל ויכוח בכנסת ?

מנחם בגין (הליכוד):

ואיפה ננהל את הוויכוח ?

ש-החפכרה ש. פרס :

ננהל ויכוח בכנסת על דברים עקרוניים. אינני אוסר זאת על אחרים, אני אוסר זאת על עצמי. איך פועל אמ"ן, איך פועל "המוסד", אם הוא מוציא הערכה או לא — לא שאסור לדבר על כך, אבל פשוט אינני בטוח

גיות, שכן בעקבות מלחמת ששת-הימים באה מלחמת ההתשה; בעקבות מלחמת ההתשה באה מלחמת הטרור; בעקבות מלחמת הטרור באה מלחמת יום-הכיפורים; ומי יודע אם בקריית-שמונה לא נפתח פתח נוסף במאבק חסר ההבחנה של הערבים להרע ולהעיק על ישראל. אני שואל את עצמי ביותר: הנהגה של חמש שנים כאלה, האומנם היא תיתכן ללא שגיאות או ללא טעויות? האם היא תיתכן עם מעט שגיאות ומעט טעויות? היכן העם והיכן הנהגה שיכולים לטעון שאפשר בחמש שנים כאלה לעמוד ללא בעיות ולפעמים גם בפני הקושי לבחור בין שתי החלטות שאחת קשה מרעותה? אני אומר זאת מפני שבנדיה לי שחברי הכנסת שהשתתפו כאן בוויכוח נתפסו לחטא לא מבוטל. אני אומר זאת אחרי שאמרתי את דעתי על חשיבותה של הנהגה. השגיאה המקבילה להתעלמות מחשיבותה של הנהגה היא לייחס להנהגה כוחות קסמים, כוחות מרפא טוטאליים ולהגיד שכל מה שקורה במדינת ישראל תלוי בהנהגה. לא גודל האויב, לא קוטן העם היהודי; לא גודל התמיכה שמקבל העולם הערבי, ולא מיעוט התמיכה שאנו מקבלים. הכל בעיה של הנהגה, ובעצם לא הנהגה אלא הנהגה דמינית המשוחררת מסכנה של עשיית שגיאות. האם יש הנהגה כזו בעולם? זהו סיפור אמיתי? חבר-הכנסת הורביץ, אפילו אם נתחלף בשולחנות, אתה יכול לערוב לדבר כזה שחילופי הנהגה יגרמו לכך שכל בעיותיה של ישראל תיעלמנה כהרף עין, ותבוא הנהגה שמעולם לא עשתה שגיאות ולעולם לא תעשה שגיאה ?

אינני אומר שאסור לבקר הנהגה. הייתי מתפלא מאוד על האופוזיציה אילו היתה נמנעת מלעשות זאת. חובתה לעשות זאת. אני מתייחס בכבוד גם לחובתה זו, אין לי שום דבר נגד זה. העניין הוא של הפרזה וחינוך. אני מאוד חושש שאנו חוזרים ואומרים להרבה אנשים צעירים ולא צעירים במדינת ישראל, שכל הבעיה של ישראל היא בעיה של הנהגה. מי שאומר זאת, מי שמבטיח שתמיד יירדו גשמים, שוכח שיש גם בצורת ומזמין אילו טענות ומכנים ספק רב בכל העניין הדמו-קראטי.

חברת-הכנסת אלוני, דיברנו על מידוע. צריך לקבל החלטות נכונות, ובזמן. יש מדינה אחת שפתרה את כל הבעיות של מבנה השלטון? מדינה אחת? יש מדינה אחת שאיננה מחפשת כל פעם מבנה כזה או כזה? עם אותו מבנה פעם מנצחים ופעם מפסידים.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אבל יש אילו שהן מערכות, שאתה מכיר בהן. ולא היתה בקרה.

ש-החפכרה ש. פרס :

אני קראתי ושמעתי על המערכות. יש ביקורת של חבר-הכנסת בגין על כך שהממשלה לא השתתפה בכל הדיונים הבטחוניים. מה אני יכול לעשות, ובדין-וחש-בון של ועדת-אגרגט יש המלצה מפורשת שבענייני בטחון לעתים מזומנות יטפלו לא יותר מאשר חמישה שרים, ואילו יתר השרים, אף-על-פי שהם גושאים באחריות לענייני הבטחון — —

מנחם בגין (הליכוד):

תסלח לי, זוהי ההמלצה. אבל הכוונה שזה יהיה מוסד מוסמך ומוכר, לא "מטבח".

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדי"ח החלקי של ועדת החקירה —
מלחמת יום הכיפורים (דיון) (פרס, בגין, ידיד, לנדאו, גוף, חריש) —

חיים לנדאו (הליכוד):

השאלה היא איפה היה הצבא בזמן שהיה בו צורך ומי אחראי לכך.

שר-ההסברה ש. פרס:

לבידור שאלה זאת, חבר-הכנסת לנדאו, יש ועדת חקירה, ורק היא מוסמכת לקבוע. הוועדה פירסמה את דעתה.

מנחם בגין (הליכוד):

הכוחות לא היו מגויסים ולא היו בחזיתות בשעת ההתקפה.

שר-ההסברה ש. פרס:

חבר-הכנסת בגין, הוועדה שאלה שתי שאלות לגבי ראש הממשלה ולגבי שר הבטחון, לא לגבי אישיותם כי אם לגבי מילוי תפקידם, והיא נתנה תשובה על שתי השאלות. התשובה לגבי שר הבטחון היא שהוא לא התרשל במילוי תפקידו, והתשובה לגבי ראש הממשלה היא שברגע המכריע קיבלה החלטה רבת-תבונה.

חיים לנדאו (הליכוד):

מיהו הדרג המדיני שלא מילא תפקידו?

שר-ההסברה ש. פרס:

חבר-הכנסת לנדאו, אני לא אציין אשמים.

מנחם ידיד (הליכוד):

היה מחדל או לא היה מחדל?

מנחם בגין (הליכוד):

ההחלטה של ראש הממשלה התקבלה ביום-הכיפום-רים.

עקיבא גוף (הליכוד):

היה או לא היה מחדל? מי אשם?

שר-ההסברה ש. פרס:

מי שמנסה לסכם מלחמה במלה אחת, מסכן את המלים. מלחמה היא עניין מסובך יותר מכדי לסכם אותה במשפט אחד.

מנחם בגין (הליכוד):

ההחלטה של ראש הממשלה, שעליה דיברת, הת-קבלה ביום-הכיפורים בשעה 9.25, 4 שעות לפני המל-חמה.

מיכאל חריש (המערך):

חבר-הכנסת בגין, שמענו אותך ארבעים דקות.

(חבר-י-הכנסת מ. בגין ומ. ידיד קור-אים קריאות-ביניים)

שר-ההסברה ש. פרס:

לא אכנס לפרטים, זה לא תפקידי. אני רוצה רק להגיד לחבר-הכנסת ידיד — — — (חבר-הכנסת מ. ידיד קורא קריאות-ביניים)

שהעניין הזה ניתן לבידור בסדרום הרחב. אני יכול להגיד שבאותו מבנה היו מלחמות, שהיו יותר קלות —

מנחם בגין (הליכוד):

איך אתה יכול להצדיק את המעשה? שר הבריאות הודיע שעל הכנות האויב שמע בפעם הראשונה בשעה שתיים-עשרה בצהריים ביום-הכיפורים. הוא חבר ממש-לה או לא? כך גם שר המשפטים לשעבר.

שר-ההסברה ש. פרס:

אני רוצה להגיד לחבר-הכנסת בגין, שהעובדה שנתמנתה ועדת חקירה משקפת את הערכת הבית שזהו נושא לדיון בוועדה כזו. אחרת היינו עושים את הבידור בכנסת. אינני רוצה להתווכח עם כל ציטאטה, ואינני מכיר את כולן; אינני יודע מי אמר מה. אינני חושב שזה הנושא שלנו ברגע זה.

אבל אני רוצה להגיד לחברי הכנסת, ברשות היושב-ראש, אני חי במדינה הזאת, ואני בהחלט ער לעובדה שיש בקרב חלקים רציניים בציבור אי-נחת, וגם יותר מזה — רגשות זעם. אינני מתעלם מזה, אינני מכחיש זאת, אינני מסתיר זאת. אני רק שואל: מהו מקור הרגשות הללו? אני גם שואל: איך נטפל בהם? יש מקור אחד, שאני חושב כי הוא מעל לכל ויכוח. היתה מלחמה, ומלחמה כבדה, ונפלו בה קרבנות. יש עצב וצער וחוסר נוחמים בהרבה בתים. על כך אינני חושב שיש מקום להתווכח ולדבר.

אבל יש כאן נקודה שבה אי-הנחת מגיעה לשיא של חוסר פרופורציה מדאיג. וזה הכיוון להנהגה, לפרפקציה. לא שאסור לבקר את הנהגה. מבקרים רבים, אם ברצינות הם מתכוונים פעם להיות בהנהגה, מוכרחים לחתום על המחאות שמחר הם יוכלו לכסותן.

אני יודע בדיוק איך אפשר להקטין את אי-הנחת. למשל, כאשר רואים אי-נחת והממשלה רוצה להיות פופולארית, אני מכיר שורה של דברים כיצד הממשלה יכולה לפעול כדי להיות פופולארית. אביא כמה דוגמ-אות.

ניקח לדוגמה את תקציב המדינה. אני יודע שהשי-רותים אינם מקבלים כסף מספיק. אני יודע שאין די אמצעים לזוגות צעירים. אני יודע שאין די בת-ספר. אני יודע שהכבישים הם עמוסים, אני יודע שחסרים טלפונים, וקצת עסקתי בנושאים אלה, אני מכיר אותם. אבל אם הממשלה רוצה להיות פופולארית היא יכולה לחשוב שלא כדאי לקחת 53% מכל ההכנסה הלאומית של המדינה ולהשקיע בבטחונה. אפשר להגיד: קצת פחות כאן, וקצת יותר שם. קצת פחות פגזים, קצת יותר דירות. והפיתוי הוא רב. אם הממשלה היא לא פופולא-רית בגלל זה, אינני מתעלם מאי-הפופולאריות, אבל אני גאה בסיבה לאי-פופולאריות, לפחות בזה.

מנחם ידיד (הליכוד):

הסיבה היא המחדל.

שר-ההסברה ש. פרס:

ידידי היקר, המחדל צריך להיבחן בשלושה ממדים, אם אתה רוצה לדעת את דעתי על המחדל. שאלה רא-שונה: אם היה הצבא מוכן בנשק, באימונים ובאנשים. שאלה שנייה: אם הפסדנו במלחמה.

חבורת י"ב, ישיבה ל"ז

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (ישעיהו, ידיד, שם-טוב, בגין, פרס, גוף, בדר) —

שר-ההסברה ש. פרס :
דבר אתה לפי התזימים שלך ואני אדבר לפי התזי-
מים שלי.
(קריאות באולם)

היו"ר י. ישעיהו :
זאת לא שיטה של בירור, זאת שיטה של הפרעה.
אני מבקש לא לנהוג בשיטה זאת. קריאת-ביניים היא
לגיטימית, אבל הפרעה אסורה.

שר-ההסברה ש. פרס :
תשובתי היא שלא הכל היה בסדר. יתר על כן, אני
מצהיר שאין מלחמות שהכל בהן בסדר. אין דבר כזה.
מי שאומר כך מחנך לדבר שלא יכול לקרות במציאות.
לפרטים אינני רוצה להיכנס. אין זה מתפקידי. לשם
כך יש ועדה. אני רוצה להגיד — — —

עקיבא גוף (הליכוד):
יש מי שמנסה לתקן מה שלא היה בסדר ?

שר-ההסברה ש. פרס :
אני יודע שכדי שהממשלה תהיה פופולארית מוטב
שלא תבליט את הספקות שיש לה במהלכים מדיניים
ותקשה את העמדות המוצהרות שלה בנושאים טריטורי-
יאליים. קראתי בעניין רב שיש ויכוח אם פני מצרים
לשלום או לאו. גם אני שואל את עצמי את השאלה
הזאת, כי כל אחד מנהל ויכוח גם עם עצמו. תשובתי
היא: יש במצרים מגמה ראשונית, חלושה והססנית
ובלתי-ודאית לעת-עתה לעבר משא-ומתן עם ישראל.
אם מישוהו ישאל אותי: אתה יכול לערוב? אגיד: לא.
אתה בטוח? אבא, אבל אם מישוהו אינו רוצה לקטול מגמה
זאת, הוא מוכרח לפרנס אותה במהלכים לא פשוטים
ומכאיבים של ישראל. כשאני עומד בוויכוח פשטני עם
אנשים ששואלים מדוע אנחנו 'אומרים' שפני מצרים
לשלום ועושים הפרדת כוחות, תשובה פשטנית אין לי.
ומי שאין לו תשובות פשטניות מסתכן, לפי דעתי, גם
בחוסר פופולאריות.

חברי הכנסת, אני שומע את הוויכוח שמתנהל בקרב
העם, בעתונות ובכית, וגם אני שואל את עצמי כל
הזמן את השאלה. מהי השאלה? — כיצד לפצות את
הלך-הרוחות, בחלקו מוצדק ומוכח, בחלקו מוגזם ומוסר,
כיצד לפצות את הלך-הרוח של העם? זאת אפשר לעשות
בפחות מיסוי, בעמידה יותר ברורה, בטון יותר נוקשה,
באמירה יותר מחייבת, בהבטחה של פרפקציה. יש פת-
רונות לכל. אבל השאלה היא כיצד לנווט את מדינת
ישראל מול קשיים בל יושערו, אויב גדול, טכנולוגיה
חדישה ותמיכה בין-לאומית בלתי-מבוטלת, ירי ללא
אבחנה בילדים ובנשים שלנו — מתוך אמונה בלתי-
מעוררת שבכוחנו לעמוד. לעמוד — כן; ללא קרבנות
— לצערי הרב, לא. לעמוד — כן; בפשטנות — לא.

האם מי שאומר להחליף הנהגה ואז הכל יבוא על
מקומו בשלום, אומר אמת מלאה ובדוקה? לבקר את
הממשלה — בבקשה, זה לגיטימי וזה מכובד. אולם
בענייני בטחון כל הבית מאוחד, ואינני מכיר כאן
אופוזיציה וממשלה. כולם כאיש אחד. ייתכנו גם חי-
לוקי-דעות, אבל בשם אלוהים, ללא הפרעות. תנו לדמו-
קראטיה מה שיש לה. זהו משטר קשה, מלא ויכוחים,

היו"ר י. ישעיהו :
אני מבקש שקט.
(שר-הבריאות ו. שם-טוב קורא קרי-
את-ביניים)

מנחם ידיד (הליכוד):
אתה חבר ממשלה בישראל, אתה אחראי.

שר-הבריאות ו. שם-טוב :
למה אתה מתפרע כל הזמן ?

מנחם ידיד (הליכוד):
אתה מתפרע ולא אני.
(קריאה : מלחמת יום-הכיפורים היא התפר-
עות).
(קריאה : ההתפרעות של השר שם-טוב היא
המחול. מלחמת יום-הכיפורים זו ההתפרעות).

היו"ר י. ישעיהו :
חברי הכנסת, אני מבקש שקט מכל הצדדים. אני
מבקש קודם כל להירגע.

מנחם בגין (הליכוד):
גם שר אינו רשאי להשתמש בלשון לא פארלאמנ-
טארית.

היו"ר י. ישעיהו :
לא צריך להפריע לנואם בצעקות — גם זה כלל
מקובל. אנחנו מקפידים על כך שישמעו כל אחד כשהוא
מדבר, ולא רק יפריעו לו. אני מבקש שקט.

שר-ההסברה ש. פרס :
כמעט אין מלחמה — — —
(חברי-הכנסת מ. בגין קורא קריאת-
ביניים)

היו"ר י. ישעיהו :
אני מבקש שקט. אני פונה אליך, חבר-הכנסת בגין.

שר-ההסברה ש. פרס :
— — — חברי הכנסת, במשטר דמוקראטי כמעט אין
מלחמה שאינה מתנהלת פעמיים: פעם בשדה הקרב עם
תוצאות, ופעם בשדה החיים הפוליטיים עם ויכוח לא
מבוטל.

עקיבא גוף (הליכוד):
אז הכל בסדר, אדוני השר ?

היו"ר י. ישעיהו :
חברי הכנסת, אני מבקש שקט.

(קריאה : זה רק מוכיח עד כמה שר ההסברה
אינו מצליח להסביר. הוא מצליח רק להרגיז).

שר-ההסברה ש. פרס :
אני מציע שכל אחד ידבר לפי התזימים שלו.

יוחנן בדר (הליכוד):
דבר נגד הפלמ"ח.

— הודעת ראש הממשלה על התפטרותו; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (דיון) (פרס); (סיכום הדיון) (ישעיהו, צדוק, שובל, פיינרמן, נסים) —

כמיטב יכולתם לבליטות ארוכים ללא שינה, גם של החנה- הגה ובעיקר של ההנהגה הבטחונית, כאשר אתה אינך יודע איזה אויב יבוא לך, אילו מעצורים יש לו, אילו משימות, שכמוהן לא גודעו כלל במלחמות, הוא גוֹשָׁא בלבד.

יש כאן חברים שחושבים כי אחדים מאתנו חוששים מבחירות. מה שאנו אומרים בבית הזה נגיד גם לנוער. אין מה לחשוש, לא מהעם ולא מהבחירות, ונלך גם בשם הישגים לא מבוטלים, גם בשם קשיים שלא בטלו ובעיקר בשם אמונה גדולה שבסודו של דבר בחיים אנו יותר מלוכדים מאשר בוויכוחים שלנו, וכושר העמידה שלנו איש לא יוכל לכלותו ולא לעיפו.

2. סיכום הדיון

צים אנו לקיים סדרי ממשל תקינים, חייבת כל ביקורת ופרשנות לשמור על נימוס והגינות.

זלמן שובל (הליכוד):

רק מהמערך באה הביקורת.

היו"ר י. ישעיהו:

חבר-הכנסת שובל, מה החשיבות בזה שאתה מס- ריעז הדברים צריכים להישמע קודם כל. כולם שומעים.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

פגיעה בוועדת החקירה איננה רק עבירה על החוק, אלא יש בה, מעבר לכך, פגיעה מהותית ביסודות של הגינות ואיוון החייבים להיות חלק מן הערכים המנחים את החיים הציבוריים שלנו.

היו"ר י. ישעיהו:

עכשיו הגענו להצעות סיכום. רשות הדיבור לחבר- הכנסת פיינרמן שיביא הצעת סיכום בשם הסיעות: המע- רך, חזית דתית לאומית והמפלגה הליברלית העצמאית.

עוזי פיינרמן (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד לה- ביא את הצעת הסיכום על הודעת הממשלה בכנסת בשם הסיעות: המערך, חזית דתית לאומית והמפלגה הליבר- לית העצמאית: הכנסת רושמת לפנייה את הודעת המ- שלה שנמסרה על-ידי ראש הממשלה הגברת גולדה מאיר בכנסת, היום, י"ט בניסן תשל"ד (11 באפריל 1974).

היו"ר י. ישעיהו:

הצעת סיכום בשם סיעת הליכוד יביא חבר-הכנסת נסים.

משה נסים (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הצעת הסיכום של סיעת הליכוד היא כדלהלן: הכנסת רושמת לפנייה את הודעת ראש הממשלה על התפטרותו והתפטרות הממשלה.

היו"ר י. ישעיהו:

הצעת סיכום בשם סיעת החזית הדתית התורתית יביא חבר-הכנסת אברמוביץ.

מלא חילוקי-דעות, מלא משברים, הוא לא מסתיר את שגיאותיו כפי שעושה משטר אחר. ועם זה, כושר עמידה בלתי-מעורער שגם יכול לשלם את המחיר על-ידי כולנו. אני מסתכל עשרים-וחמש שנים אחורה, קרו לנו דברים שאיש לא האמין שיקרו לעם הזה ולמדינה הזאת — דברים כבירים. אני מסתכל על המחיר ששילמנו, היקר והקשה שבמחירים: פעם בחלוקת הארץ והרבה פעמים באבדן חיים. עם זאת, הסיכום הוא גדול ומעודד, גדול ומעודד. אני מסתכל לעשרים השנים הבאות, אני גם כן בטוח שנשגו דברים עצומים, אבל לא בלי קרבנות ולא בלי קשיים ולא בלי דילמות קשות. וזה מנוהל באופן אנושי, באורח חפשי על-ידי בני-אדם שעושים

היו"ר י. ישעיהו:

הגיעה שעת הסיכומים. רשות הדיבור לשר המשפ- טים, להערה.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינני רשום בר- שימת המשתתפים בדיון זה, אבל אני רואה חובה לעצמי לומר דברים קצרים בשולי הוויכוח הציבורי על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה בראשותו של השופט אגרנט.

ועדת חקירה דנה תמיד, כהגדרת החוק, בעניין בעל חשיבות ציבורית חיונית אותה שעה, הטעון בירור. המתוקק הפקיד את מלאכת המינוי של ועדת חקירה בידי נשיא בית-המשפט העליון, דהיינו, לא הרשות המבצעת קובעת את האישים החוקרים, אבל ראש הרשות הש- פטת הוא בעל סמכות המינוי. בכך הובטחו מירב העצ- מאות והאובייקטיביות בבחירת חברי ועדת חקירה.

הציבור חייב תודה לאנשים, שופטים ולא שופטים, המוכנים להקדיש מזמנם וממרצם ולשרת את הציבור כחברים בוועדות חקירה.

על ועדת החקירה — מלחמת יום-הכיפורים הוטלה אחת המשימות הקשות ביותר שהוטלה אי פעם על ערכאה מסוג זה, בין בישראל ובין מחוצה לה. האירועים שבו- דקת הוועדה הם מן הגורליים בתולדות העם והמדינה; והנשאים שנמסרו לבדיקתה הם סבוכים, כמוסים ורבי- יקף, נוגעים ליסודות קיומנו הלאומי ושגויים במח- לקת ציבורית עמוקה. כולנו חייבים הערכה מיוחדת לחברי הוועדה הזאת על שקיבלו על עצמם את המשימה הקשה והם עומדים בה ללא ליאות וביסודיות.

בוויכוח הציבורי הנטוש בימים אלה הושמעו מצד- דים שונים דברי ביקורת על הדיון-וחשבון החלקי של הוועדה. בביקורת על דיון-וחשבון של ועדת חקירה, כמו בביקורת על פסק-דין, אין, כשלעצמה, פסול. היא לגי- טימית ומקובלת בחברה בעלת אורח חיים דמוקראטי, אשר חופש הדיבור וחופש העתונות הם מערכי היסוד שלה. אך כל זה בתנאי שגשגים כללי הנימוס, והבי- קורת היא עניינית והוגנת בצורתה ובתכנה. כמה וכמה מדברי הביקורת שהוטחו כלפי ועדת-אגרנט חרגו מהמס- גרת הוואת.

אסורה ופסולה לחלוטין ביקורת הלובשת צורה של פגיעה והטלת דופי אישית, צורת עלבון וביזוי. אם ר-

חוברת י"ב, ישיבה ל"ז, י"ט ניסן תשל"ד (11 אפריל 1974) — הודעת ראש הממשלה על התפטרותה; הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום הכיפורים (סיכום הדיון) (אברמוביץ, ישעיהו, לבנבראון, מואב) —

חדשה שתפעל למען השגת הסכם הפרדת כוחות עם טוריה, למען החשת כינוסה של ועידת ז'נבה לשם ביצוען של החלטות מועצת הבטחון וכינון שלום צודק ויציב.

חיו"ר י. ישעיהו:

הצעת סיכום בשם סיעת תנועה לזכויות האזרח יביא חבר-הכנסת מואב.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הריני מתכבד להביא את הצעת הסיכום הבאה, בשם תנועה לזכויות האזרח:

הכנסת מקבלת בהערכה את הודעת ראש הממשלה בדבר התפטרות הממשלה עם הסקת המסקנות מדו"ח ועדת-אגרנט. המוצא המכובד והיחיד מהמצב שנוצר הוא להחזיר את המאנדאט לעם ולערוך בהקדם בחירות חדשות.

חיו"ר י. ישעיהו:

אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת ב. מואב לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת א. לבנבראון לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת י. אברמוביץ לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת מ. גסים לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת ע. פיינגרמן נתקבלה.

חיו"ר י. ישעיהו:

בוה סיימנו את הכנס המיוחד של הכנסת היום.

יחודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הריני מתכבד לה-
ביא הצעת סיכום מטעם סיעת החזית הדתית התורתית:
1. הכנסת רושמת לפנייה את הודעת ראש הממשלה על התפטרותה והתפטרות הממשלה.

2. הכנסת קוראת לנבחר העם בשעה חמורה זו של סכנות מבית ומחוץ להתרומם ולסלק כל שנאת חינם וחשבונות כיתתיים ואישיים, כדי שנוכל להתמודד עם הבעיות הבטחוניות והמדיניות הניצבות לפנינו.

3. בשעה קשה זו אנו קוראים לעם ישראל בארץ ובעולם כולו לחזור למקור מחצבתנו ולחיי תורה ומצוות, אשר בהם הערובה היחידה להמשך קיומנו הגופני והרו-
חני בארץ אבותינו, ולגאולתנו השלמה במהרה.

חיו"ר י. ישעיהו:

הצעת סיכום מטעם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה יביא חבר-הכנסת לבנבראון.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה לסיכום הדיון על הדו"ח החלקי של ועדת-אגרנט היא:

1. הכנסת קובעת כי מסקנות-הביניים של ועדת-אגרנט מתעלמות מהסיבות העיקריות — המדיניות — שהביאו למלחמת אוקטובר ומצמצמות את העניין לחקר האחרים למה שקרוי "מהדל" צבאי. ועדת-אגרנט מת-עלמת מכך שמלחמת אוקטובר נגרמה על-ידי המדיניות הסיפוחיסטית של הממשלה, שהיתה במהותה משותפת עם זו של הליכוד.

2. הכנסת קובעת כי נקודת המוצא היסודית של ועדת-אגרנט, המנתקת את הכשלון הצבאי מכשלון המ-דיניות הרשמית, מוטעת מיסודה.

3. הכנסת קובעת כי מסקנות ועדת-אגרנט לא זו בלבד שלא שמו קץ למשבר הפוליטי ולמשבר השלטון בישראל, אלא העמיקו אותם עוד יותר. כדי לשים קץ למשבר יש לשנות את המדיניות, יש להקים ממשלה

הישיבה ננעלה בשעה 22.25.

נספחות

סדר-היום לישיבה ל"ז

הודעת הממשלה, על-פי סעיף 40 (א) (3) לחוק יסוד :
הממשלה, על התפטרות ראש הממשלה ; הודעת הממשלה
על הדו"ח החלקי של ועדת החקירה — מלחמת יום
הכיפורים.

סיכום הישיבה

א. ידליון, ק. כהנא, י. שערי, מ. כרמל, ש. תמיר, מ.
וילנר, ש. אלוני, ז. המר, מ. פעיל, י. הורביץ, שר-
ההסברה ש. פרס. שר-המשפטים ח. י. צדוק העיר
הערותיו לדיון. הצעות לסיכום הדיון הוגשו על-ידי :
ע. פיינרמן בשם סיעות המערך, חזית דתית לאומית,
המפלגה הליברלית העצמאית ; מ. גסים בשם סיעת
הליכוד ; י. מ. אברמוביץ בשם סיעת חזית דתית
תורתית ; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקו-
מוניסטית החדשה ; ב. מואב בשם סיעת התנועה
לזכויות האזרח.

הוחלט : לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חבר-
הכנסת ע. פיינרמן.

ישיבה ל"ז (י"ט בניסן תשל"ד — 11 באפריל 1974)
היו"ר — י. ישעיהו ; ב. צ. קשת ; ב. שינמן.

א. יושב-ראש הכנסת י. ישעיהו הספיד את חללי הרצח
בקריית-שמונה וציין את גודל היגון והזעם על
הדם הנקי שנשפך. ראש-הממשלה ג. מאיר הביעה
את השתתפותן של הממשלה והכנסת באבלם ובכ-
אבם של תושבי העיירה והדגישה את חובת הכל
להושיט להם עזרה והגנה.

ב. ראש-הממשלה ג. מאיר מסרה הודעה על התפט-
רותה מתפקידה כראש הממשלה. כן מסרה את
הודעת הממשלה על הדו"ח החלקי של ועדת הח-
קירה בראשותו של השופט העליון אגרנט. בדיון
השתתפו : א. רימלט, מ. תלמי, פ. שינמן, מ. בגין,

